IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE DOCTRINAE ORDINE APOLOGIA.

TERTIA EDITIO.

CVM PRIVILEGIO.

Patauij, Apud Paulum Meietum.
M. D. LXXXVII.

ASCANII PERSII

Diſtichon.

Εὔχεο ῥηξιμάχον σοφίης πρόμαχος Ζαβαρέλλα·
Αὐτὸς ἔχει κρατερῶν τὰ ζαβαρῆα λόγων.

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO AVGVSTINO VALERIO S. R. E. CARDINALI VERONAE EPISCOPO.

Iacobus Zabarella S. D.

QVVM ſoleant omnes, qui librum aliquem in publicum edunt, quempiam ſibi deligere magnæ authoritatis virum, cui ipſius libri patrocinium tutelamq́ commendent, quid mihi in præſentia faciendum eſt, Auguſtine Cardinalis ampliſſime? qualis quantusq́ patronus quærendus cum magno magnæq authoritatis homine de methodo philoſophandi diſputaturo, ac librorum meorum, qui iam ſexto ab hinc anno ſunt editi, defenſionem ſcripturo? nō eſt igitur mirum, ſi tibi vni meã hanc apologiam dicandam, committendamq́ eſſe cenſuerim; tu nanque & philoſophiæ, quàm olim publicè in patria tua illuſtriſs. ſenatus iuſſu sũma cum laude docuiſti, & omnium liberalium diſciplinarum cognitione inter omnes ætatis noſtræ ſapientes ita excellis, vt ſapientiſſimus ab omnibus habearis, eoq; maior eſt tuæ eruditionis ſplendor ac dignitas, quòd magnam rerum cognitionem cum ſumma Chriſtiana pietate, (quod rarum admodum eſt) vitæq; ſanctitate coniunxiſti: quid verò de eloquentia dicã? quum in Chriſtiana repub. eloquentiæ pater dicendus eſſe videaris, quippe qui libris à te editis de rhetorica eccleſiaſtica, qui iam ſepties ſunt ex-

¶ ij

cuſſi, tanto cum artificio præcepta oratoria ad Chriſtiani hominis vſum accommodaſti, vt quiſquis eos legit, reuixiſſe Ariſtotelem, et Chriſtianum factum putet. Taceo alias omnes Chriſtianas regiasq; virtutes, quæ te admirandum ac venerandum omnibus præbent, quum de re manifeſtiſſima uerba facere ſaperuacaneum, & adulatorium eſſe uideatur. Hæ quidem & ſanctiſſimum Gregorium. Pont, max. præteritis diebus mouerunt ut te nec optantem, nec ſcientem in ſummorum ſacerdotum collegium cooptaret, et non modò apud Veronenſem populum, qui quòd te Epiſcopum nactus eſt, beatum ſe eſſe profitetur, ſed apud omnes Chriſtiani nominis nationes tantam tibi authoritatem compararunt, vt certum mihi atque exploratum ſit, res meas ſub nullius patrocinio tutiores, quàm ſub tuo futuras. Hoc quum me maximè mouerit vt tibi uni mea hæc ſcripta ſub tuo ampliſſimo nomine tutiſſima futura commendarem, & conſecrarem, animum etiam mihi mirificè auxit tua in me uetus beneuolentia, quam mihi iampridem & humanitas tua, et mea erga te ſumma obſeruantia, & communia ſtudia conciliarunt; ita vt mihi hæc omnia conſideranti nil fuerit antiquius, quàm curare quàmprimum vt mea hæc apologia tuo nomine protecta & illuſtrata in lucem prodiret. Quas igitur ob cauſas ego tibi vni, tuæq; & ſapientiæ, & eloquentiæ, & prudentiæ, et integritati, & erga me beneuolentiæ uolui ac debui tutelam huius meæ diſputationis committere, ob eaſdem tu hilari animo eius patrocinium ſuſcipere, eamq; tuo fauore corroborare debes, eò præſertim quòd ego te non magis tutorem in hac controuerſia, quàm iudicem poſtulo, quum enim nil ex te petendum ſit, quod tuam dignitatem, tuamq; iuſtitiam ac probitatem non deceat, omnia primùm à tua ſapientia iudicari velim, deinde quæ recta ueraq; eſſe iudicaueris, tua authoritate muniri, tuaq; uirtute protegi atque defendi, nec meliorem ego iudicem, nec præſtantiorem defenſorē habere, aut exoptare poſſum. Vale. Patauii Kal. *Martii. 1584.*

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI APOLOGIAE LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

SCRIBENDI OCCASIO.

QVVM Philoſophia vniuerſa ob cognoſcendarum rerum, cauſarumq; latentium difficultatem diſsidiis philoſophantium plena ſemper extiterit, frequens, & uſitatum apud omnes ferè ſapientes ſemper fuit, ut qui diſciplinam, uel rem aliquam docere ſeu ſcribendo, ſeu dicendo uoluerunt, aliorum ſententias expenderint, & aduerſus eas pro inuenienda ueritate diſputationem, pugnãq; ſuſceperint. Hoc cùm in omnium ferme priſcorum Philoſophorum ſcriptis notare poſſimus, tùm potiſsimè in admirandi Ariſtotelis libris, qui vel primus, uel maximè omnium uidetur omnes Philoſophiæ partes, cũctasq; præclaras diſciplinas nobis docendi gratia tradere uoluiſſe, quum nullum ferè librum ab eo ſcriptum legamus, in quo aduerſus aliquod aliorum dogma non diſputauerit; hoc enim facere tantùm abeſt ut vnquam ſit ueritus; ut ne à præceptoris quidem Platonis placitis, quæ ſæpius confutauit, abſtinuerit. Ceterùm quum ipſa per ſe de ueritate diſputatio, & concertatio utilitate nõ careat, ideoq; laude digna eſſe uideatur, ipſum tamen diſputantis animum modò laudem, modò uituperationem mereri certum eſt; ut enim rem ſolam, non hominem, reſpicere, ac declarandæ ueritatis gratia diſputare, ingenuum, ac philoſophum animum præ ſefert, ita carpendi, ac detrahendi cauſa id facere, liuorem, aut odium, aut aliud quippiam tale ſignificare uidetur: indicium autem utriuſq; animi eſſe ſolet ipſa diſputandi, ac differendi occaſio. Si quis enim aliqua de re tractationem inſtituens animaduertat, contrarias aliorum ſententias ita propoſito ſibi ſcopo repugnare, ut niſi diluantur, impedimento ſuæ contemplationi eſſe queant, is neceſsitate quadam ad earum euerſionem compellitur. contrà verò qui à ſuſceptæ tractationis filo ad res alias à propoſito ſibi fine alienas digrediendo, intempeſtiuum certamen inire nituntur, ſeu alio quouis pacto ſine occaſione occaſionem ſibi controuerſandi quærunt, ii profectò non ueritatis amore, ſed alia quapiam animi perturbatione commotos ſe eſſe declarant. Hæc excuſationis tantùm, ac defenſionis meæ gratia dicta velim, quum .n. aliàs ſexto ab hinc anno quoſdam de rebus logicis libros ediderim, in quibus complura noua dogmata, quæ mihi ſola ratio perſuaſit, à me introducta ſunt, neceſſarium omnino fuit non modò contrarias in aliorum mentibus radicatas

opiniones eradicare, verùm etiam in earum impugnatione ita diligenter ſuſeq; immorari, vt (quod ego iam futurum prædixeram) non defuerint qui dixerint, libros meos prolixitate ſermonis laborare; id verò potisſimè mihi contigit in libris meis de methodis, præſertimq; in duobus prioribus, vbi quum de ordine doctrinę, ac de eius partitione in ſpecies mihi dicendum propoſuiſſem, fieri nulla ratione poterat non modò ut ſententiam meam ad plenum declararem, ſed etiam ut verbum ullum ea de re facerem, niſi hoc omnium dicendorum fundamento conſtituto (quæ Auerrois opinio fuit) quòd ordo doctrinæ non ab ipſa rerum natura, ſed à meliore noſtra cognitione deſumitur; ab hoc enim ſcopo dixi hauriendas eſſe differentias, quibus ordo in ſpecies diuidatur, taleq́ ordinis diuiſionem à me inuentam eſſe, uere profeſſus ſum in capite ſexto ſecundi libri, & inde collegi duos tantùm ordines dari, eorumq; alterum ſolùm contemplatiuis diſciplinis, alterum uerò ſolis operatricibus accomodari poſse. Poſtea uerò contigit ut philoſophus quidam noſter, qui aliàs prædictę ſententiæ Auerrois impugnator, & contrariæ defenſor extiterat, in quodam libro ſuo de moribus ciuiliq; philoſophia nuper edito non illud tantum Auerrois dogma, ſed totam meam de ordine diſputationem atque ſententiam oppugnare conatus ſit, quod quidem nec moleſtum mihi, nec inexpectatum fuit, quum enim plurimorum ſententias in meis operibus reprobaſsem, credibile mihi erat non eſse defuturos qui aduersùm me aliqua dicerent uel ſcriberent, cùm logicos, & philoſophos, tùm maximè etiam medicos, ad quos defenſio Galeni (nam & eius ſententiam confutaueram) pertinere uidebatur. Illud tamen mirum mihi, atq; inexpectatum fuit, quòd philoſophus ille meam pro Auerroe, ac pro ueritate ſuſceptam, & mihi omnino neceſsariam diſputationem calumniam appellauerit, uel enim quid calumnia ſit ignorat, uel ſi ſcit, ſcire etiam poteſt meã diſputationem non eſſe calumniam. Ceterùm hoc, ſicuti etiam reliqua, alii iudicabũt. Quod ad rem ipſam attinet, mihi certè nunquam ſtatutum animo fuit mea dogmata pertinaciter tueri, quanquam enim multi, ut uideo, id non facere uerentur, & ſententiam, cum qua ſenuerunt, mutare erubeſcunt, id tamen ego à philoſophia alieniſsimum eſſe arbitror, ſi quidem veri philoſophi munus ſemper eſt parere rationi, & ueritatem non ſolùm mente, ſed etiam ore confiteri. Ob id eo primùm animo ad legendam eam eruditi viri diſputationem acceſſi, ut ſi quid in libris meis à me erratum notaretur, idq; mihi ratio perſuaderet, ipſe ſtatim errores meos emendarem, & mutata ſententia aliam meliorem ſequerer: attamen ex ea lectione contrarium mihi contigiſſe ſenſi, dum enim conſiderarem uirum prouectæ ætatis, & in philoſophiæ ſtudiis toto vitæ ſuæ tempore verſatiſſimum nil aliud poſt operum meorum editionem, quinque annorum ſpatio inuenire aduerſus mea ſcripta potuiſſe, deinde omnes eius argumentationes expendens non modò nihil viderem, quod meam ſententiam infirmaret, ſed etiã plura, quæ eam mirificè confirmarent, certè efficacius ac firmius in ea perſiſtere cœpi, quum credendum uideretur nil contra me adduci poſſe præter illa, quæ à viro celebratiſſimo poſt ſummam adhibitam diligentiam inuenta & adducta fuerant. Quoniam igitur ſanctiſſimum ſemper fuit veritatem tueri, præſertim ſi periculum immineat ne multi ob ſolam viri authoritatem ab parentibus moti argumentis ab ea abducantur, vtq; multorum hortationibus ac precibus morem gererem, conſtitui pauca quædam hac de re ſcribere, nam ſi nobis datum fuerit, remotis captionibus, claram & omnibus conſpicuam reddere veritatem, magnum certè in re magni momenti operæ pretium fecerimus; ſin minus, alios ſaltem ad id peragendum excitabimus, viamq; eis planiorem reddemus.

CAPVT SECVNDVM.

Quis ordo conſiderandus ſit.

NOſtra hæc controuerſia ad tria capita redigi uidetur, quę ordinate conſideranda ſunt; Vnum eſt, quis ordo definiendus proponatur; deinde quid ſit; demum quotuplex ſit. Vt à primo ordiamur, id certum & conſtitutum iam inter nos eſt, non de alio ordine nos loqui, quam de ordine doctrinæ, quem philoſophus ille vocat addiſcendi, ſeu docendi ordinem; ſed in eo uidetur eſſe diſceptatio, quòd quum ego in primo libro meo de methodis cap. primo & vndecimo ordinem in animo tanquam habitum conſiderauerim, ipſe non in animo ſumendum eſſe ordinem putat, ſed in ipſis diſciplinis res imitantibus, hoc enim apertè dicit in cap. 15. ſuę introductionis, & prius in cap. 14. diſtinxerat ordinem in logica ſumptum, quod inſtrumentum eſſe ait, ab eo, qui in ſcientiis & artibus eſt, & illo relicto de hoc tantùm diſſerendum proponit

Sentẽtia aduerſarij ꝺ ordo non in animo, ſed in diſciplinis ſumẽdus ſit.

Confutatio.

proponit. Ceterùm uel alius eſt ordo, de quo ipſe loquitur, alius, de quo ego loquutus ſum, vel vnus & idem: Si alius, non erat cur ipſe contra me aliquam diſputationem iniret; ſi quidem non de eodem ordine ſermonem ambo facimus: ſi verò idem, qui ſola ratione diſtinguatur, uidendum eſt num melius ſit ordinem conſiderare ut habitum animi, quod ego feci, an non ut habitum, ſed vt in diſciplinis iam exiſtentem, ut ille. Primùm quidem is, qui dicit, non vt habitum animi, ſed in diſciplinis ſumendum eſſe ordinem, dicere etiam debet ubinam diſciplinas ipſas exiſtere arbitretur, nam ſi & ipſæ in animo ſint, ordinem quoq; in animo eſſe oportet, nec alio modo, quàm ut habitum; quare etiam ſi in diſciplinis exiſtentem ordinem conſideremus, non rectè negatur eum eſſe habitum animi, Scientiæ quidem & artes omnes uel in animo exiſtunt, uel in uoce, uel in libris, in quibus ſcriptæ ſunt; ſed abſque dubio proprium earum ſubiectum eſt animus noſter, non uox, neque charta librorum, niſi per accidens, vel ſecundariò; etenim diſciplinæ res ipſas repræſentare nobis debent, repræſentant autem ſolùm ut ſunt in animo, nam ſoli conceptus ſunt imagines rerum, ut ait Ariſtoteles in initio libri de interpretatione, uoces enim, & litteras non uocat ibi rerum imagines, ſed notas & ſigna conceptuum, qui ſoli ſunt imagines; niſi dicamus uoces, ac litteras ea tantùm ratione dici poſſe imagines, quatenus ſunt ſigna conceptuum, qui verè ſunt imagines, non enim per ſe repræſentant res, ſed per conceptus, quorum ſunt ſigna. Scientiæ itaque & artes omnes in animo conſiderandæ ſunt, tanquam in ſubiecto primo; & eas ita conſiderauit Ariſtoteles in 6. libro ethic. ad Nicomachum ut habitus animi, nam habitum mentis ut earũ genus accepit; quod non rectè factum eſſet, ſi æquè extra mentem, ac in menté earum natura conſiſteret, ſic enim habitus mentis non eſſet earum genus, ſed accidens quiddam, ſine quo exiſtere poſſent. Quum igitur ſcientiæ & artes non alibi, quàm in animo ſumendæ ſint, ordinem quoq; in animo eſſe neceſſe eſt, ſi ordo in illis exiſtere dicitur, ſi uerò in animo, etiam ut habitum animi, quod ita oſtendo, iam dixi tùm in memorato libro, tùm in primo de natura logicæ, inſtrumenta logica conſiderari poſſe vel ſeiuncta à rebus, uel rebus applicata, ideſt conceptibus rerum in animo exiſtentibus; & demonſtraui, inſtrumenta quidem eſſe ut ſeiuncta, ſed ut applicata, non ampliùs eſſe inſtrumenta, ſed res ipſas, ideſt ipſos conceptus, & ipſamet diſciplinas, quibus ſunt applicata; hęc enim Græcorum interpretum ſententia fuit, quæ ſi uera eſt, ordo igitur in diſciplinis acceptus, eſt habitus animi, ſi idem eſt ac ſcientia ipſa, ſeu ars, cui eſt applicatus, & tùm ſcientia, tùm ars, ſecundum Ariſtotelem eſt habitus animi; licèt non inſtrumentalis, ſed principalis. Si verò quiſpiã dicat ſententiam illam Gręcorum ueram non eſſe, & logicam tùm abiunctam, tùm applicatam inſtrumentum eſſe, adhuc erit habitus animi, ſed inſtrumentarius. Igitur neceſſe eſt ordinem in animo, & vt habitum animi conſiderare, quoniam etiam qui in diſciplinis ipſum conſiderare malunt, nihilominus in animo, & vt habitum animi conſiderant. At tamen ego melius eſſe duxi ordinem ut abiunctum à rebus, & ut inſtrumentum conſiderare, propterea quòd non uidetur bene intelligi poſſe quid ſit ordo, niſi à rebus ſeiuncta natura ordinis declaranda proponatur, & applicabilis quidem diſciplinis, ſed nondum actu applicata; melius nanque cognoſcere ordinem poſſumus dum ipſum in ſuæ naturæ puritate contemplamur, quàm cum rebus commiſtum, dum enim rebus permiſcetur ordo, multas ab eis recipit uarietates, veluti regula illa Lesbia, quæ, quum ipſa per ſe rectitudinem haberet, neceſſe tamen erat ut ad lapidum, quibus aptabatur, obliquitatem flecteretur: hanc igitur ob cauſam ego etſi multa ex uariis diſciplinis accepi ad ordinis naturam melius declarandam, & ad ea, quæ de ipſo dixeram, comprobanda, ipſum tamen conſiderare ac definire uolui per ſe ſumptum non ut iam diſciplinis applicatum, ſic enim Ariſtotelem quoque de logicis inſtrumentis ſcripſiſſe manifeſtum eſt. ſed hac de re ſatis, plura nanque de ea in operibus logicis à me ſcripta legi poſſunt.

CAPVT TERTIVM.

Argumenta aduerſarij, quibus oſtendit ordinem doctrinæ ſemper ſumi à natura rerum.

SEquitur ut ea; quæ ad eſſentiam ordinis pertinent, conſideremus, qua in re ita progrediemur; Primo loco de conditionibus, in quibus natura ordinis conſiſtere dicitur, diſſeremus, mox totam ordinis definitionem expendemus, tùm quę ab aliis, tùm quæ à me tradita eſt, ut ratione duce uideamus quid in vnaquaque uitii, aut erroris inſit, & quid bene riteq; dicatur; quibus peractis demum ad ordinis differentias ac ſpecies deſcendemus. Duæ ſunt conditiones

ordinis, de quibus eſt nobis propoſita diſputatio; una & præcipua an ratio ordinandi ſumatur à natura rerum, an à noſtra meliore cognitione; altera uerò an eſſentialis & neceſſaria ordinis conditio ſit ut ab uno doctrinae initium ſumatur. Quod ad priorem difficultatem attinet, ego quidem in primo libro meo de methodis oſtendere nixus ſum ordinem doctrinæ non à rerum natura, ſed à noſtra meliore, uel faciliore cognitione ſumendũ eſſe; ſed philoſophus ille efficaciter tueri contendit, ordinem ſumendum ſemper eſse à natura rerum, non à noſtra cognitione, ad quod probandum, utitur primo loco authoritate Ariſtotelis uariis in locis, nam in initio primi elenchorum inquit, Incipientes ſecundum naturam à primis; & in initio tertii libri rhetoricorum ait, Primùm igitur quęſitum eſt ſecundum naturam, q͞d natura primum eſt; & in contextu 57. primi libri phyſicorum inquit, Eſt enim ſecundum naturam communia prius dicentes, ita circa unumquodque propria ſpeculari; & in initio libri de ſenſu & ſenſilibus, De reliquis primùm dicamus, ac primùm de primis; & in ſecundo de gener. animal. cap. 4. Nunc à primis incipiendum eſt, prima autem ſunt perfecta, & eiuſmodi ſunt quę animal generant, eorumq́; primum homo; & ſecundo libro de anima contextu 34. primùm de alimento, & generatione dicendum eſt, quia hęc facultas & prima & communiſſima aliarum eſt. id etiam confirmat pluribus argumentis, primò quoniam Ariſtoteles ſæpe dicit ordinem eſſe naturam ipſarum rerum, atqui ſcientiæ ſunt res ipſæ per repræſentationem, ergo quem ordinem res habent, eundem ſeruare ſcientiæ debent. Secundò argumentatur ex differentia ordinis ac methodi, quum enim diſtinguantur, & methodus ſit à notioribus nobis, non debet igitur ordo eſſe à notioribus nobis. Tertiò, ſunt in rebus naturæ hi duo ordines, unus intentionis, alter originis, ergo in ſcientiis quoque hi duo ordines inde emanant, quare ambo ſequuntur naturam. Quartò, metaphyſica eſt de rebus abſolutè primis, proinde eſt ſecundum naturam prima omnium, ergo ordo in ſciẽtiis attenditur iuxta ordinem naturæ, quanuis enim nos à metaphyſica non ordiamur, non tamen propterea ipſa deſinit eſſe prima. Quintò, Ariſtoteles in tractatione de ſenſibus incœpit à uiſu, deſiit in tactu; Plato autem, & Auicenna primo loco de tactu, poſtremo de uiſu loquuti ſunt, ergo non ſeruãt ordinem cognitionis noſtrę, ſed ordinem naturæ, nam ordo cognitionis unus tantùm eſſet, at ordo naturæ duplex eſt, unus perfectionis, alter originis; adde etiam quòd Ariſtoteles in eo tractatu antepoſuit odoratum guſtui, quum tamẽ odoratus ſit nobis ignotior, quoniam homo debiliſſimum habet olfactũ, itaque à notioribus nobis non procedit, nec noſtram cognitionem reſpicit, propterea q͞d; ordinem intentionis naturæ, & ordinem perfectionis, quem incœperat, deſerere non vult.

Authoritates Ariſtotelis.

Primum argumentum.

Secundũ

Tertium

Quartũ.

Quintum

CAPVT QVARTVM.

Authoris argumenta cum reſponſionibus aduerſarij.

Nititur etiam ſoluere argumenta omnia, quibus ego demonſtraui ordinem ſemper ſeruari à notioribus nobis. Primum quidem ego vſus ſum authoritate Ariſtotelis in initio primi libri phyſ. dicentis agendum eſſe primùm de primis principiis, quoniam ex horum cognitione aliorum omnium cognitio pendet. ſumit ergo Ariſtoteles rationem huius ordinis à noſtra cognitione. Ad hanc reſpondet eam non eſſe adæquatam ordinis rationem, idq́; oſtendit dupliciter, Primùm quidem, quia Ariſtoteles aliis in locis non eandem adducit, neque eam etiam ſeruat; nam ſecundo de anima cont. 34. inquit agendum prius eſſe de facultate nutriente, non tamen ob eam rationem, ſed propterea quòd prima eſt ſecundùm naturam; & in eodem libro, de ſenſibus agens præponit odoratum guſtui, ignotiorem tamen ipſo guſtu: ſecundò quia hæc eſt ratio ſecundaria, & primariam inſequens; primaria nanq; ratio, cur de principiis primùm ſit agendum, eſt quia prima ſunt, ex hac poſtea emanat altera ſecundaria, quum enim ſint prima, ex iis pendet omnium aliorum cognitio. Secundo conſideraui Ariſtotelis verba in ipſo initio quinti metaph. dicentis, initium doctrinæ non ſemper eſſe principium rei, ſed eſſe quandoq; unde quis facilius addiſcat. Ad hoc reſpondet aduerſarius Ariſtotelem ibi de uia doctrinæ, non de ordine loqui, & ita locum illum ſuæ potius opinioni ſuffragari. Tertiò loco maximè innixus ſum verbis Ariſtotelis in primo lib. eth. cap. 4. vbi ait Platonem rectè dubitaſſe an à principiis, an ad principia uia tenenda ſit; tandem autem ſtatuit eſſe à notis nobis progrediendum. Ad hoc ſimiliter reſpondet Ariſtotelem ibi non de ordine doctrinæ loqui, ſed de uia, idq́; confirmat expendens diligenter verba illa Ariſtotelis omnia; perpendit enim dictionem, quę ſignificat rationes, at ordo non eſt ratio, ſed methodus propriè eſt ratio. Conſiderat

Primum argumentum.

Reſpõſio.

2. Argumentum.

Reſpõſio.

3. Argumentum.

Reſpõſio.

etiam Ariſtotelem dicere notiora duplicia eſ-
ſe, alia nobis, alia natura,&decernere eſſe in
cipiendum à notis nobis;patet igitur eum lo
qui de methodo,quia iam ego dixi ordinem
eſſe à notis ſecundum naturam,&ſecundum
cognitionem noſtram diſtinctam,Ariſtoteles
autem apertè dicit auſpicandum eſſe à no-
tis ſecundum cognitionem confuſam ; er-
go loquitur de via,proinde ego mihi contra
dico dum aſſero ordinem eſſe à notis ſecun
dum cognitionem diſtinctam,& Ariſtotelem
ibi loqui de ordine ; alia quoque Ariſtotelis
uerba cõſiderat, quæ mox à nobis diligenter
expendentur:&quoniam ego ad probandum
quòd ibi de ordine ſermo fiat,hoc argumen
to uſus ſum,quòd Ariſtoteles iam in capite
tertio de methodo loquutus erat quare non
poteſt iterum in cap.4.agere de methodo,ad
uerſarius prius argumentum hoc contra me
retorquet, deinde ſoluit retorquet hunc in
modum , Iam Ariſtoteles prius cœperat uti
ordine reſolutiuo , exordiens in primo cap.
à fęlicitate , quę eſt finis omnium agendorũ ,
ergo non debebat amplius dubitare vtro ordi
ne utendum ſit, quum iam ſeruandum ſibi
ſumpſiſſet ordinem reſolutiuum . Soluit au-
tem argumentum,dicens Ariſtotelem in cap.
3. non dixiſſe nullis ſe prorſus uſurum de-
monſtrationibus, ſed non exactis,quales ſunt
demõſtrationes mathematicę;ideo in 4. cap.
id magis confirmans inquit eſſe progrediendum à notis nobis, & ita vtendum eſſe leui-
bus , & non exactis demonſtrationibus. po-

4. Argumentum

ſtea ego adduxi multa Ariſtotelis loca,in qui
bus ſpreto naturę ordine ſeruat ordinẽ co-
gnitionis noſtrę , ut in lib. categoriarum præ
ponit relationem qualitati , & in ſecundo de
anima præponit uiſum tactui, quum tamen
& qualitas relatione ſit natura prior,& tactus
uiſu: ſic etiam prius de animalibus agit,quàm
de plantis,licèt plantę ſecundum ordinem na
turæ præcedere debuiſſent : prius etiam de
homine dicendum proponit , quàm de cete-
ris animalibus in primo lib. de hiſt. anim.
cap. 6. & in ſecundo de part. an. cap. x. Ad

Reſpõſio.

hæc omnia reſpondet, id factum eſſe per ac
cidens , ubi enim ordo non eſt neceſſarius ,
nõn ſeruatur quandoq; ordo naturæ,quia a-
liqua offertur occaſio, ob quam non eſt ne-
ceſſe ordinem illum ſeruare: & ea dicitur ac-
cidentalis quædam ipſius ordinis prætermiſ
ſio ; quemadmodum in ſenſibus , in quibus
nullus eſt neceſſarius ordo,potuit Ariſtoteles
neglecto ordine naturæ incipere à uiſu : im
mo addit dici etiam poſſe quòd Ariſtoteles
ſeruat in ſenſibus ordinem naturæ quum
ſeruet ordinem perfectionis, qui non minus
dicitur ordo naturæ, quàm ordo originis.ob
id inquit ita ſeruaſſe ordinem naturę Ariſto
telem incipientem à uiſu, deſinentem in ta-
ctu, ut Platonem in Timęo,&Auicennam in
ſexto naturalium incipientes à tactu, & deſi-
nentes in uiſu, quanuis nõ ſit idem ordo na-

Poſtremum argumentum.

turæ.Vſus ſum præterea tali ratione, Si ordo
doctrinæ ſumeretur neceſſariò à natura rerũ,
dubii ſemper eſſemus undenam auſpicari de-
beremus,duplex enim eſt ordo naturæ, unus
perfectionis, ſeu intentionis, alter generatio-
nis, ſeu originis, qui etiam contrarii inter ſe
ſunt,quare ſi ſtatueremus ſeruandum ſemper
eſſe ordinem perfectionis,ſolus daretur or-
do reſolutiuus,qui à compoſitis ad ſimplicia
progreditur;ſi uerò ordinem generationis,ſo
lus daretur ordo compoſitiuus , qui eſt à
ſimplicibus : quòd ſi uterque ſeruari ordo
poſſet, ſequeretur incertum, atque indefini-
tum eſſe ordinem doctrinæ, quum nulla ap
pareat ratio cur unum potius quam alterum
ſeruare debeamus; itaque tradenda omnino
eſt regula , qua ſtatuatur uno potius quam
altero eſſe utendum; hæc autem non poteſt
aliunde ſumi quàm à noſtra cognitione,hoc
argumentum ipſe prius contra me duo-

Prior retorſio argumenti.

bus modis retorquet ; Primò ſic , Nota no-
bis duplicia ſunt, uel enim diſtinctè,vel con
fusè, & quandoque procedimus à notis no-
bis confusè, ut quando à phyſicis progredi-
mur ad metaphyſica; quandoq; à notis nobis
diſtinctè, vt quando in ſcientia naturali au-
ſpicamur à principiis : ergo dicendo ordi-
nem ſumi à noſtra cognitione, incertum ſi-
militer ordinem facimus, quia æquè poſſu-
mus ordiri à notioribus natura , atq; à no-
tioribus nobis, quod etiam ego negare non
poſſum , quum aſſeram Ariſtotelem in cap.
4. primi libri ethic. de ordine loqui , quan-
do dicit eſſe progrediendum à notioribus
nobis prout notiora nobis opponuntur no-

Poſterior retorſio.

tioribus natura. Alio modo idem argumen-
tum ita retorquet , Si duo offerantur ęquè
ignota, nulla dabitur regula , ob quam alte-
rum præferre alteri debeamus , dum à ſola
noſtra cognitione rationem ordinandi ſumi
mus; quare tunc cogimur ad naturę ordi-

Reſponſio.

nem confugere. ſoluit autem argumentum,
concedens priora natura duplicia eſſe,& v-
trunque ordinem ſeruari poſſe ; quum enim
natura & componat progrediens à ſimplici-
bus ad compoſita,& reſoluat progrediens à
compoſitis ad ſimplicia, nos pro uariis inſti-
tutis noſtris & opportunitatibus modò uo-
lumus imitari naturam generantem,& ita vti
ordine compoſitiuo, modò naturam reſoluẽ
tem,& uti ordine reſolutiuo,eo enim ordi-
ne utimur,

ne utimur,qui noſtro inſtituto,& rei,de qua ſermo eſt, accommodatior eſſe uideatur.

CAPVT QVINTVM.

In quo fundamenta quædam ab authore iaciuntur.

VT & contraria argumenta ſoluere,& noſtra tueri facilius poſſimus,quædam præmittenda ſunt, non quidem noua, ſed ex libris noſtris logicis repetita, nam quæ ibi dicta à nobis ſunt, ad ſententiam noſtram tuendam optimè ſufficiunt. *Primum fundamẽtum.* Primùm quidem annotandum eſt illud, quod in cap.9. primi libri de methodis diximus, quòd cognitionem facere ſiue confuſam ſiue diſtinctam, eſt proprium methodi,nec competit ordini,ſola enim methodus facit ex notis cognitionem ignoti, ordo verò nullam cognitionem parit, ſed ſolùm facit vt ea, quę addiſcimus, melius,vel facilius addiſcamus. hac ſola ratione ad cognitionem ordo confert: ideo falsò mihi attribui uidetur quòd dixerim ordinem ſumi à noſtra cognitione diſtincta, methodum verò à cognitione noſtra confuſa; nam id quidem de ordine diximus,ſed hoc de methodo nunquam;quin potius apertisſimè declarauimus methodum dirigi ad vtranque noſtram cognitionem, immo magis ad diſtinctam,quàm ad confuſam, ſi quidem demonſtratio à priori eſt præſtantior demonſtratione à poſteriori,& eius ſcopus ac finis; de ordine autem quòd ſolam reſpiciat cognitionem noſtram diſtinctam,aduerſarius hoc quoque nititur impugnare,ſed de hoc poſtea loquemur. *2.fundamentum.* Id pręterea notandum eſt, quod in eodem loco expresſimus, quòd quando dicimus ordinem reſpicere noſtram cognitionem diſtinctam, nihil aliud intelligimus per diſtinctam cognitionem, quàm perfectam in eo genere, ordo enim nos iuuat ad cognitionem aſſequendam non quidem abſolutè perfectam, & quantum de re propoſita haberi poteſt, ſed pro uiribus & pro conditione illius diſciplinæ. *3.fundamentum. Tria genera eorum,quæ ordinan[tur].* Prętereain eodem loco diximus quòd quandoque aliquod neceſſarium eſt ad aliud perfectè cognoſcendum quantum in illa diſciplina cognoſci poteſt, quoniam ſine illius cognitione hoc nunquam perfectè cognoſceretur,ob id neceſſarium omnino eſt illud huic in doctrina anteponere, & dicitur is ordo ſeruari propter meliorem cognitionem, vt quando prius agitur de elementis, quàm de miſtis, quia non poſſunt miſta bene cognoſci elementis ignoratis; quandoque autem non eſt neceſſarium illud cognoſcere pro huius cognitione, ſed eſt tamen utile,quia ſic facilior fit doctrina,quę alioqui difficilior eſſet; ob id illud huic anteponere debemus,& hoc in tractatione de ſenſibus notare poſſumus; nam Ariſtoteles poterat exordiri à tactu, nec vlla neceſſitate à uiſu auſpicari coactus eſt; docuiſſet enim etiã hoc modo ea, quæ de ſenſibus docuit, ſed multò difficilius; vt igitur doctrina facilior redderetur, conſtituit à viſu auſpicari ob eam rationem, quam nos in cap.7. eius primi libri tetigimus; patet enim Ariſtotelem in cap. de tactu multa de eo ſenſu declarare per ea, quę antea de viſu dixerat.Demum quandoque contingit ut neque melioris,neque facilioris doctrinæ ratio poſtulet ut hoc illi anteponamus, dantur enim quædam, quæ inuicem ita ſe ſe habent, ut nullum eorum ſit, quod magis ad aliorum notitiam conducat, quàm illa ad ipſum, & tunc quùm nulla à cognitione ſumpta ratio locum habeat, in arbitrio ſcribentis eſt,quodcunque uoluerit, anteponere, licèt hoc raro admodum eueniat, & ſolùm in aliqua diſciplinę particula, nunquam in diſciplina tota, ita ut dum totam diſciplinam reſpicimus, ea ſemper dicatur diſpoſita ſecundum ordinem melioris & facilioris cognitionis;quemadmodum etiam in poſtremo eius primi libri cap. dicebamus. Euenire autem hoc poteſt inter ſpecies aliquas eiuſdem generis æquè incognitas, cuiuſmodi ſunt equus, & aſinus, quare in arbitrio auctoris poſitum eſt ab vtralibet exordiri, poteſt enim tunc ſeruare ordinem perfectionis,& incipere à nobiliore, poteſt etiam naturam generantem imitari progrediendo ab ignobiliore, ut quum animal,& planta ſint ſpecies æquales uiuentis corporis, ſi ſtatueremus neutram conferre ad cognitionem alterius, poſſet auctor ſeruare ordinem perfectionis,& auſpicari ab animali, poſſet etiam incipere à ſtirpe,quæ imperfectior eſt, & naturam habet ſimpliciorem, ut imitaretur naturam generantem,& utroque modo diceretur naturæ ordinem ſeruare, ſed non ordinem cognitionis; id tamen animaduertendum eſt quòd ſecundum opinionem noſtram cognitionis ordo inuariabilis eſt, quando enim adeſt ratio ordinandi ſumpta à noſtra cognitione, non eſt alius ordo ſeruandus, quia ſi alius ſeruetur, non eſt rectus ordo: quòd ſi quandoque non ſeruatur, id fit quia nullus adeſt,qui ſeruari poſſit, non quia adſit,& ab auctore negligatur, hoc enim ab aduerſario nobis obiici nunquam poteſt: nos tamen ei obiicimus, quòd quandoque adeſt inter aliqua ordo naturæ, qui ta-

qui tamen negligitur propter ordinem melioris cognitionis, hoc autem quando eueniat, & quomodo ſeſe habeat declarandum eſt, eoq́; diligentius, quò à nemine hactenus declaratum uel tactum eſſe comperitur. Iam diximus aliquam eſſe aliquorum ordinationem neceſſariam ad perfectam ſcientiam adipiſcendam, aliquorum autem non neceſſariam, ſed vtilem ad eam facilius acquirendã; aliquorum demum nec neceſſariam, nec vtilem, ſed arbitrariam, quum nullus in eis notari poſſit ordo cognitionis uel melioris uel facilioris. in hoc igitur tertio genere certum eſt non contingere vt propter noſtram cognitionem ordo naturæ negligatur; ſi quidem nullus ibi adeſt ordo cognitionis, qui dicatur pręferri ordini naturæ; ſed neq; in primo genere, nam in eo neceſſarium omnino eſt ordinem naturæ ſeruare, non quidem quia ſit ordo naturę, ſed quia idem eſt etiam ordo melioris cognitionis; quoniam in iis rebus non poſſunt hi duo ordines eſſe disiuncti: quocirca ſimul ſeruatur & naturæ & cognitionis ordo, ſeruatur tamen vt ordo melioris cognitionis, non ut ordo naturę. Hoc autem euenit quando ea, quæ diſponenda ſunt, eiuſmodi ſint ut unum ſit cauſa alterius; cauſa enim tum natura, tum cognitione prior eſt effectu, neceſſarium igitur eſt cauſam effectui anteponere, & ita imitari naturam componentem, non tamen quia is ſit ordo naturæ, ſed quia fieri non poteſt vt effectum perfectè noſcamus ignoratis cauſis, dum modo tales cauſæ ſint, quę ſub propoſitæ diſciplinæ conſiderationem cadant; quia niſi ſint eiuſmodi, poterit effectus perfectè in eo genere cognoſci abſq; illarum cauſarum cognitione. Reliquum eſt igitur ut in ſecundo tantùm genere eueniat vt ordo naturæ ſpernatur ob noſtram faciliorem cognitionem, hoc autem facilè intelliget quiſquis fateatur dari aliqua aliquibus natura priora, quæ tamen eorum cauſæ non ſunt; quod ſateri nos & Ariſtotelis authoritas, & res ipſa cogit; Ariſtoteles enim in 2. cap. primi lib. poſt. analyt. conditiones principiorum demonſtrationis enumerans, inquit principia & priora eſſe debere & cauſas; nouit igitur dari priora, quæ non ſint cauſæ, nam ſi omnia priora eſſent etiam cauſæ poſteriorum, ſuperuacuum fuiſſet addere, & cauſas; ſed manifeſtum per ſe eſt, dari plures eiuſdem rei cauſas, quarum una alterius cauſa non eſt, in iis tamen aliquis eſt naturalis ordo: dantur etiam plures effectus naturę, quorum vnus non eſt cauſa alterius, ordinem tamen inter ſe habent naturalem, quoniam eos natura ordine quodam producit; vt ſi inter ſe conferamus plantam, & animal, neutrum alterius cauſa eſt, ſunt enim duæ ęquales eiuſdem generis ſpecies, attamen aliqua ratione dicitur planta natura prior animali, quoniam ſimplicior, & imperfectior eſt; & animal omnes habet animæ facultates, quas habet planta, & alias præterea: natura autem ab imperfectioribus ad perfectiora progredi ſolet.

Nota in quib⁹ ordo naturæ negligatur pp noſtrã cognitionẽ.

Sed in his illud eſt maximè annotatione dignum, quòd quum duo ab Ariſtotele ſtatuãtur ordines naturæ, quos ſæpe aduerſarius nominat, vnus generationis, alter intentionis, in his tamen rebus ſolus locum habet ordo generationis, nam dicere quidem poſſumus ſtirpes eſſe natura priores animalibus, nempe ordine generationis naturæ, non tamen dicere poſſumus animalia eſſe priora ſtirpibus ordine intentionis naturæ; non eſt .n. in rerum natura planta propter animal, licèt ad animalium vitam conſeruandam conducat; ſed eſt ſpecies corporis naturalis per ſe conferens ad perfectionem vniuerſi, & per ſe digna cognitu etiam ſi ad animalium vitam nihil conferret: poſſumus igitur dicere plantam natura priorem animali, non tamen animal natura prius planta, licèt perfectione ſit prius: idem dicendum eſt de homine & aliis animalibus; idem de quinque ſenſibus, tanquam facultatibus eiuſdem animæ inter ſe collatis, nullus enim eſt aliorum cauſa, tamen tactus eſt natura prior ceteris, & poſt tactum guſtus, quia nequeunt alii abſq; his exiſtere; nec propterea uiſus & auditus dicuntur altero modo illis natura priores, nempe ſecundum ordinem intentionis naturæ, vt aduerſarius fingit, non enim dedit natura animalibus tactum & guſtum propter viſum & auditum, qui ſint ſcopus ac finis illorum, quum tactus ſit animali neceſſarius vt ſit animal, auditus autem, & uiſus non ſint neceſſarii, ſed ſolùm conferant ad bene eſſe; ſi quidem poteſt eſſe animal, & diu viuere etiam ſine his: Viſum igitur appellare primum ordine intentionis naturæ uanum eſt, quanuis primus uocari poſſit ordine nobilitatis ac perfectionis; ex eo enim quòd aliquid ſit primum nobilitate, non infertur quòd ſit natura primum, niſi etiam ſit primum in intentione naturę: ob id animaduertendum eſt vt ſano modo intelligamus id, quod ab Ariſtotele dicitur de duplici naturæ ordine, generationis, & intentionis, videlicet primũ generatione eſſe ultimum intentione, & primum intentione eſſe vltimum generatione, hoc enim in his tantùm locum habet, quæ ſe habent inuicem vt cauſæ, & effectus, vt elementa,

Duo naturæ ordines non ſemper ſimul ſũt in eiſdẽ.

lementa, partes homogeneæ, partes heterogeneę, animal totum; in reliquis autem poteſt quidem notari ordo ille naturę, qui generationis ordo dicitur, ſeu ordo ſimilis ordini generationis; at non alter, qui intentionis ordo appellatur. In his igitur eum, quem habent, naturę ordinem ſperni quandoque dicimus propter noſtram faciliorem cognitionem; quanvis enim ordine naturæ ſtirpes ſint animalibus priores, tamen, quia notiora ſunt animalia, & ad ſtirpium cognitionem conferunt, voluit Ariſtoteles prius de animalibus, quàm de ſtirpibus agere. hac eadē ratione priora ſunt bruta homine Ariſt. tamen modò bruta homini, modò hominem brutis in doctrina antepoſuit, prout ratio facilioris doctrinæ pro variis occaſionibus poſtulauit. Sic etiam prior natura eſt tactus viſu, tamen Ariſtoteles viſum tactui antepoſuit, quanuis nulla ratione natura priorem tactu.

In ſcientiis põt haberi diſtincta cognitio etiam naturæ ordine non ſeruato.

In ſcientiis igitur contemplatiuis, de quibus hæc omnia diximus, manifeſtum eſt ſperni quandoque ordinem naturæ propter ordinem cognitionis, ita tamen vt nullum propterea afferatur impedimentum noſtræ cognitioni diſtinctæ, nam vbi à cauſis ad effecta procedentes ſeruamus neceſſariò ordinē naturæ, certum eſt eum eſſe ordinem diſtinctæ cognitionis; in aliis verò, in quibus ordo naturæ ſpernitur, non ob id cognitio acquiritur confuſa, ſed ſimiliter diſtincta; nam etſi ſtirpes ſunt natura priores animalibus, non ob id ſunt cauſæ animalium, ideo & diſtinctè cognoſci poſſunt ſtirpes ignoratis animalibus, & diſtinctè animalia ignoratis plantis, facilioris tamen doctrinæ gratia animalia anteponuntur, & ita ſperni dicitur ordo naturę, nec per hoc ſtat quin cognitionem adipiſcamur diſtinctam; nam, quæſo, in quonam conſiſtit diſtincta & perfecta animaliū notitia? certè in his duobus, in cognitione eſſentiæ ipſorum animalium, & in ſcientia accidentium propriorum per ſuas cauſas; at hæc cognoſcere optimè poſſumus etiam ſtirpibus ignoratis; ſpernitur itaque ordo naturæ, & ſolus ſeruatur ordo facilioris doctrinę; cognitio tamen fit diſtincta, quantum in eo genere fieri poteſt.

Quo in artibus perfecta dicatur haberi cognitio nõ ſeruato naturali ordine.

Sed quum hęc in ſolo ordine compoſitiuo, proinde in ſcientiis tantùm contemplatiuis locum habere uideantur, ſi in artibus quoque, & aliis, quæ ordine reſolutiuo traduntur, hoc idem oſtenderimus, clarum in omni ordine erit quòd quanuis quandoque ordo naturæ non ſeruetur, non propterea diſtincta noſtra cognitio labefactatur. Diximus aliàs quęnam ſit operatricium diſciplinarum natura, cognitionem enim non abſolutè quærunt, ſed directam ad operationem, itaque in his non abſolutè perfecta cognitio quęritur, ſed perfecta ſolum in genere, erit autem in ſuo genere perfecta, quando is, qui eam eſt adeptus, quantum eſſe poteſt idoneus fuerit ad optimè operandum, ut in arte medica neq; humani corporis, neque vllius alterius rei abſolutè perfecta cognitio quæritur, ſed quæ idoneum medicum reddat ad omnes humani corporis labes curandas, quę arte medica curari aptæ ſint: non eſt igitur conſiderandum in huiuſmodi diſciplinis an cognitio acquiratur procedendo à cauſis ad effecta ſecundum ordinem naturæ rerum, an è contrario, ſed qualiſcunq; ſit, dicitur perfecta & diſtincta cognitio, ſi plenè innotuerint nobis principia, per quę operationem aggredi apti ſimus; reuera enim progreſſus ordinis reſolutiui à notione finis ad inuenienda principia eſt à poſteriori ad prius, ut in libro. 3. de method. cap. 20. demonſtrauimus: cognitionem tamen diſtinctam, hoc eſt in ſuo genere perfectam tradit; Quanuis igitur ille ſit ordo contrarius ordini naturæ rerum, per hoc tamen non ſtat quin cognitionem tradat diſtinctam eo modo, quem expoſuimus: quòd autem ſit contrarius ordini rerum, patet, nam ordo illarum rerum naturalis ille eſt, qui in operatione ſeruatur, à remediis ad ſanitatem, à cauſis ad effecta; ars enim in hoc naturam imitatur, ideoq; proceſſus compoſitiuus artis operantis dicitur ordo naturę, quia res illæ ut ab arte producuntur, eum inter ſe ordinem habent; in arte autem docente contrarius ordo ſeruatur propter noſtram cognitionem, quę requirit ut à notione finis ad inuenienda principia procedamus; quare in ordine quoque reſolutiuo diſtincta in ſuo genere cognitio quæritur, licèt ordo naturę non ſeruetur.

CAPVT SEXTVM.

Impugnatio ſolutionum aduerſarij.

HIS ita conſtitutis venio ad argumentorum meorum defenſionem, quæ ille ſoluere nixus eſt.

Defenſio primi argumenti ſumpti ex initio primi phyſ.

Primum argumentum meum ſumptum erat ex primo contextu primi libri phyſ. ſed quoniam aduerſarius in eo ſoluendo etiam contra me argumentatur, nos vt diſtinctè procedamus, ſolutionem eius ab argumentatione ſeiungemus; ſolutio in hoc tantum conſtituta eſt, quòd Ariſtoteles dicens de primis principiis eſſe agendum, quoniam ex eorum no-

titia co-

gnitio aliorum pendet, non primariam, ſed ſecundariam eius ordinis rationem adducit: quę reſponſio ſatis ipſa per ſe ſuam abſurditatem patefacit; quoniam Ariſtoteles ubique ſolet cauſam primam quęſitorum afferre, quum hæc ſola declaret propter quid, ut in poſt.analyt. uidere eſt, & ut nos tùm in illorum commentariis, tùm in operibus logicis paſſim demonſtrauimus. Quoniam ergo negari non poteſt, conſilium Ariſtotelis eſſe in primis illis uerbis primi phyſ. non ſolùm dicere ſe uelle à primis principiis auſpicari, ſed etiam dicere propter quid uelit, certè non idoneã cauſam adduceret, ſi ſecundaria ea cauſa eſſet, etenim non declararet propter quid ſit ordiendum à primis principiis. ſed quòd illa ſit cauſa prima & præcipua eius ordinis nos demonſtrare facilè poſſumus, quanquam hac de re plura iam diximus in primo lib. de methodis, præſertim cap. 6. quemadmodum enim in ſecundo lib. poſt. dicebat Ariſtoteles deambulationem à cœna eſſe cauſam effectricem ſanitatis, contra verò ſanitatem eſſe cauſam finalem deambulationis; ita in præſentia dicendum eſt, cauſa cur à primis principiis ordientes cognitionem aliorũ adipiſcamur, eſt quia ſunt prima ſecundum naturam, & cauſæ reliquorum; Quum enim cetera ab his pendeant quatènus ſunt, pendét etiam quatenus cognoſcenda ſunt; & dum hoc dicimus, cauſam effectricem ſignificamus: ſed tamen è conuerſo illa cognitionis adeptio eſt cauſa finalis cur à primis principiis auſpicari uelimus; ſi quis.n.quærat cur à primis principiis ordiamur rerum naturaliũ tractationem, nulla certè alia finalis cauſa reddi poteſt, niſi ea, quam reddit ibi Ariſtoteles, ſcilicet, quia ſic perfectam rerum naturalium cognitionem, quam quærimus, aſſequemur, ſi quidem ex primorum cognitione cognitio aliorum pendet: Dicere autem cauſam huius finalem eſse ut naturam imitemur, ita uanũ eſt, vt ne ille quidem, qui hoc enuntiet, id credere poſſe uideatur, niſi etiam credat ſcopum & finem omnium diſciplinarum eſſe non cognitionem rerum, ſed imitationem naturę, quod ſi dicat, neq; eſt quòd inuidere ei dogma hoc, neque quòd confutare debeamus. Quoniam igitur Ariſtoteles ibi non effectricem cauſam ſcientiæ afferre vult, ſed cauſam finalem cur à primis auſpicari uelit, & nos ſimiliter de finali tantùm cauſa ordinis in præſẽtia loquimur ut in illo primo lib. de meth. uidere eſt, certum eſt cauſam primam, non ſecundariam ab Ariſtotele eo in loco afferri. Duo etiam illa aduerſarii argumenta friuola ſunt, Cur enim Ariſtoteles

Solutio duorũ argumẽtorũ aduerſarii.

prius de nutriente anima, quàm de aliis agendum proponat, nullam cauſam ex meliore vel faciliore noſtra cognitione ſumptum reddere poterat, ideo ſeruare uoluit ordinem naturæ: immo dicere poſſumus, rationem ab Ariſtotele ibi allatam, non eſſe cauſam finalem ordinis ſeruati in partibus animæ, ſed potius effectricem, quum ceſſet ibi cauſa finalis, quia fine ſuo potiri poterat, nempe perfecta partium animæ cognitione & præponendo nutrientem ſentienti, & ſentientem nutrienti. Quod verò de guſtu & olfactu dicit, falſum eſt, vt nos poſtea demonſtrabimus. nam luce clarius oſtendemus olfactum ibi eſſe nobis notiorem guſtu, proinde Ariſtotelem progredi à notioribus nobis. Ad alterum argumentum negamus Ariſtotelem ibi afferre cauſam ſecundariam, iam enim probauimus eam eſse primariam. Ad ſecundum argumentũ meũ ſumptum ex primis verbis quinti metaph. reſpondebat uir ille clariſſimus Ariſtotelem ibi de uia doctrinæ, non de ordine loqui, quæ ſolutio poteſt quidem fortaſſe alicui ſatiſfacere, qui ſuperficiẽ tantum uerborum Ariſtotelis attingere, non eorum uim intimam penetrare ſolitus ſit; At ſi uerborum ſenſum diligenter expendamus, abſona omnino eſt rationi & ab ipſiſmet Ariſtotelis uerbis exploſa, quod oſtendo perpendens tùm dictionem illam, Principium, tùm etiam illã, Facilius, vtraque enim de ordine propriè dicitur, de methodo autem nullo modo: nã uox illa, Initium, de doctrina non rectè dicitur, niſi ubi multa ſunt, quæ tractantur, ab uno .n. aliquo ſumitur tractationis initium, de inde ad alia ordinatim tranſitus fit: eadẽ prorſus eſt uis huius uerbi, Incipere, ut in primo lib. de meth. cap. 6. notauimus, deinde fuſius cap. 7. declarauimus. In methodo autem de una tantùm re, quæ quęritur, agi propriè dicimus, non de medio, ex quo quæritur, neque de ſubiecto, in quo: hæc enim utraque iam præcognita ſupponuntur, nec tractari tunc dicuntur; ſi quidem tractari in diſciplinis ea dicimus, quæ ut ignota quæruntur; Nam ſi de luna demonſtretur eclipſis per terræ interpoſitionem, ſolius eclipſis ea demonſtratio eſse dicitur, de ſola eclipſi ibi agim; ob id non licet ibi dicere quodnam ſit doctrinæ initium, neque à qua re demonſtrator incipiat; Verba quidẽ ſi reſpiciam͡, dicere poſſum͡, initiũ quãdoq; ſumi a propoſitione maiore, quandoq́ etiã à minore; ſed dũ res ſpectamus, incongrua loquutio eſt, ſi dicamus initium ſumi à medio, uel à ſubiecto; ſed propriè dicimus fieri ſyllogiſticum progreſſum à medio ad quæſitũ in eodẽ ſubiecto. iu ordine autem

Defenſiò ſecundi argumenti ſumpti ex initio quinti metaphy.

Declaratio capitis quinti metaph.

multa diſponimus,de quibus omnibus,ac ſe-
paratim de ſingulis tractatio fieri dicitur, i-
deo ab eorum aliquo ſumitur doctrinæ ini-
tium. Quando igitur Ariſtoteles dicit prin-
cipium doctrinæ,de ordine loquitur, non de
methodo,niſi ualde ineptè, & incongruè lo-
quatur.Hoc idem adhuc efficacius declarant
verba illa, Facilius addiſcere, nam compara-
tiuum ſupponit primitiuum utrique compa
rato competere,ſi comparatio debeat eſſe cō
ueniens; ſin minus, abſurda eſt loquutio; ut
ſi quis diceret niuem eſſe albiorem æthiope,
qualem loquutionem Ariſtoteli attribuere
nefas eſt; At ſi dicat, niuem albiorem parie-
te,recte loquitur,dum modo paries quoque
ſit albus. quum igitur Ariſtoteles dicat ini-
tium doctrinæ quandoque eſſe vnde quis fa-
cilius addiſcat, ſtatuamus eum de methodo
loqui, ſintq; in ſyllogiſmo propoſitiones A,
& concluſio, B.& quoniam methodus ſem-
per,ac neceſſariò eſt à noto ad ignotum, o-
portet notum eſſe A, ignotum autem B. erit
ergo verborum Ariſtotelis hic ſenſus; faci-
lius diſcimus ab A ad B progredientes,quàm
à B ad A; neceſſe eſt autem ut utroque modo
diſcamus, ſi comparatiua loquutio congrua
eſſe debeat; igitur indicat Ariſtoteles etiam
à B ad A progredientem diſcere, ſed minus
facilè; hoc tamen falſum omnino eſt, quoniā
ab ignoto ad notum procedentes nihil peni
tus diſcimus: quum igitur Ariſtoteles dicat,
unde facilius addiſcamus,ſi de methodo lo-
quatur,non modò incongrua,ſed falſa eſt lo
quutio:at de ordine congrua & uerisſima.
Nam de animalibus,ac de ſtirpibus acturi do
cere poſſumus tum ab animalibus incipien-
do,tum etiam à plantis, facilius tamen ſi ab
animalibus ordiamur,quoniam illa, quæ de
animalibus dicuntur, plantarum doctrinam
faciliorem reddunt. Sed res clarisſima eſt le-
gentibus ea,quæ ab Ariſtotele poſtea dicun
tur in eodem capite,nam haud multò poſt in
ter alias ſignificationes principii,q̃ ibi enu-
merantur, ponit Ariſt. principium methodi
his uerbis: [Præterea vnde cognoſcibilis res
eſt primùm,hoc quoqne rei principium dici
tur,ut demonſtrationum ſuppoſitiones:] quæ
verba ego aliàs conſiderare neglexi,quum fie
ri poſſe non crederem ut aliquis unquàm
aſſereret Ariſtotelem in eius capitis initio de
uia doctrinę,non de ordine loqui; attamen
quum iam ſit inuentus qui id aſſeruerit,fate
atur etiam oportet Ariſtotelem in eodem
capite bis principium methodi numerare,
tanquam aliam & aliam acceptionem princi
pii,quum tamen eadem ſit ſecundum aduer
ſarium.Sed mihi uidetur rem hanc omni ca
rere difficultate; patet.n.Ariſt. in eius capitis
initio loqui de principio ordinis doctrinæ,
poſtea uerò in his aliis uerbis de principio
methodi; q̃uis.n.nomē principii acceptū ꝑ
eo,à quo aliquis incipiat,nō cōueniat metho
do,ut antea diximus, conuenit tamen acce-
ptum pro cauſa,nam propoſitiones ſunt cau
ſæ concluſionis: ſignificat etiam Ariſtoteles
ueram differentiam,qua methodus ab ordi-
ne diſcrepat; nam proprium methodi eſt no
tificare, & ex noto ducere in cognitionem i-
gnoti,ordo autem non notificat,ſed ſolùm fa
cit ut facilius addiſcamus; nec mirum, ſi aſ-
ſerat Ariſtoteles ordinem doctrinæ poſtula-
re ut à facilioribus cognitu procedamus,hæc
enim omnium probatisſimorum authorum
ſententia fuit,Plato in 2.lib.de rep.de homi
nis iuſtitia loquuturus proponit ſe prius de
vniuerſæ ciuitatis iuſtitia dicturum,quoniam
(inquit) maior maioris ſubiecti iuſtitia eſt,
quàm minoris, proinde cognitu facilior; &
exemplis declarat eſſe ſemper à facilioribus
inchoandum,ut facilius poſtea difficiliorum
notitiam conſequamur; eaq́; Platonis verba
citantur,approbanturq́; à Galeno in 9.lib.de
Hippocr. Ac Platonis decr.cap.2. poſtquam
in primo cap. dixerat Hippocratis quoque
ſententiam fuiſſe, quòd à facillimis cognitu
ſit ſemper ordiendum;& loquitur manifeſtè
de ordine doctrinæ,non de uia. Hoc idem le
gimus apud Auic. in proœmio libri ſui de
anima, qui ſextus naturalium nuncupatur,
quum enim de materia, & de forma anima-
lium agendum eſſet,&animalium partes ſint
materia,anima uerò forma,ipſe ſtatuit agen
dum prius eſſe de anima, quàm de partibus,
nullamq́; aliam huius ordinis rationem addu
cit, quàm quòd putat ſic faciliorem doctri-
nam fore, quoniam magis confert cognitio
animæ ad cognitionem corporis, quàm e
conuerſo, & inquit ſe hoc dicere excuſatio-
nis gratia,reſpiciens fortaſſe Ariſt. qui hac in
re contrario ordine uti maluit prius agens de
partibus animalium,quàm de anima, nec a-
lia ipſe quoq̃ ratione ductus,quàm doctrinę
facilitate,quū.n.nec materia ſit cauſa formę,
nec forma materiæ,ſed ambæ ſint cauſæ cōpo
ſiti,nullꝰ inter eas eſt neceſſariꝰ doctrinæ or-
do,ſed ꝑ uariis diuerſorū philoſophātiū ſco-
pis,&ſētētiis,&theorematibꝰ fieri pōt ut duo
cōtrarii ordines à duobꝰ authoribꝰ in iiſdem
reb.ſeruati,ſimiliter ſint ordines facilioris do
ctrinæ; ut apud Auic. facilior ſit doctrina in
cipiēdo ab aīa, apud Ariſtotelē autē facilior
incipiēdo à materia aīaliū,ꝙ ipſe quoq; ſigni
ficauit in proœmio primi libri de anima, dū
magna cum efficacitate difficultatem tracta

Platonis authoritas.

Galenus.

Auicennas.

tionis de anima declarauit; partes nanq; ani
malium, quum corporeæ & ſenſiles ſint, ui-
dentur facilè ex anatome cognoſci poſſe; un
de etiam facilè ad cognitionem operationū
ac munerum ſingularum duci poſſumus;
ideo fortaſſe Auicenna deceptus eſt, putans
faciliorem doctrinam eſſe ordiendo ab aīa,
& ita cognitu difficiliorem ſcientiā de aīali-
bus tradidit; fortaſſe ēt uſus eſt ipſe quoq;
ordine facilioris doctrinę pro theorematum
ac tractationum diuerſitate, ut prædiximus.
Hæc tamen in iiſdē tebus diſponendis apud
diuerſos ſcriptores uarietas non poteſt in to
ta diſciplinæ traditione contingere, ſed ſolū
in parte, nā ſi naturalem ſcīam & ab Ariſt. &
ab Auic. & à Platone in Timæo ſcriptam con
ſideremus, eundem ubiq; ordinem hēt, nēpe
compoſitiuum, licèt in aliqua parte res ali-
quæ propter opinionum diuerſitatem uariis
modis diſpoſitæ eſſe comperiantur. Patet igi
tur Ariſt. in memorato loco de ordine lo-
qui: ꝙ autem in 2. contextu. primi lib. phyſ. &
in cont. 10. ſeptimi metaph. de methodo di-
cat ꝙ ſit à notioribus nobis, id nobis non of
ficit, quum ibi manifeſtum ſit eum loqui de
inſtrumento notificante; ſed non propterea
ſequitur ꝙ ſemper loquatur de methodo,
quando noīat progreſſum à notiorib. no-
bis: poteſt.n. alibi hoc dicere de ordine, quū
is quoq; ſit à notioribus; quare argumentum
Defenſio tertii argumenti ſūpti ex cap. 4. primi libri ethi.
friuolum eſt. Ad tertium argumentum meū
ſumptum ex, 4. cap. primi lib. Eth. plurima
ab aduerſario dicuntur, quę me ad eius loci
explanationem ſcribendā omnino cogunt, nā
ipſe & aduerſus me torquere, & ſoluere ar-
gumentum nititur, & multifariam etiam cō
tra me argumentatur; quamobrem me in hu
ius argumenti mei defenſione tùm ſoluen-
tis, tùm etiam argumentantis locum te-
nere neceſſe eſt. Primùm quidem oſtendo
non poſſe contra me argumentum retorque
ri, ſed contra eius ſententiam eſſe ualidiſſi-
mum; nam Ariſtoteles in cap. 1. & 2. eius li-
bri iam initium dederat ordini reſolutiuo, in
cipiens ab ultimo omnium agendorum fine,
& eum dari ſtatuens: deinde antequàm ulte
rius progrederetur, conſiderauit in 3. cap.
qualis methodus, & qualis auditor eſſe de-
beat; poſtea in 4. cap. reſumit conſiderandū
finem, & cognoſcendum quid ſit; & in primis
eius nomen, ac nominalem quandam deſcri-
ptionem, in qua conſentire omnes uidentur,
in medium adducit, dicens hunc finem eſſe
fœlicitatem, eamq; nil aliud ab omnibus e-
xiſtimari, quàm bene uiuere, ac bene agere,
licèt de intima eius definitione plures diſſen
tiant, quorum opiniones expendendas, atque
inter ſe conferendas proponit; ſed antequàm
hoc examen aggrediatur, digreſsionem quā-
dam facit de ordine, de qua nobis in præ-
ſentia diſceptatio propoſita eſt, nam poſtea
ſtatim in quinti cap. initio fatetur ſe à pro
poſito digreſſum eſſe, & ad ſermonem de fine
reuertitur. huius igitur digreſsionis occaſio
nem ſi conſideremus, eam optimam fuiſse
uidebimus dubitandi de ordine, ſed nullam
de methodo; quum enim iam ordini reſoluti
uo initium dediſſet, ſtatuens dari finem om-
nium agendorum, & nomen eius, nominiſq;
declarationem propoſuiſſet, ſtatim animad-
uertit dubitare de hoc ordine quempiam po
tuiſſe, & exiſtimare ſeruandum potius eſſe or
dinem naturæ rerum, & à primis potius prin
cipiis eſſe ordiendum, quàm ab ultimo fine;
quamobrem ante quàm ulterius progrede-
retur, uoluit dubium hoc de medio tollere,
& huius ordinis à ſe iam cæpti rationem ad
ducere; & ipſius uerba ſenſum talem ſignifi
care uidentur. Ceterum dubitare de hoc no
ſtro ordine aliquis poſſet, idq; non iniuria,
nam Plato quoq; de ordine in diſciplinis ſer
uando dubitabat, an a principiis, an ad princi
pia progrediendum ſit: ſed ut dubitationem
ſoluamus, dicendum eſt id ſolùm eſse atten-
dendum, ut a notioribus incipiamus: & quia
notiora duplicia ſunt, alia nanq; natura notio
ra dicuntur, alia uerò nobis, non eſt creden
dum incipiendum ſemper eſse a notioribus
natura, ſeruandumq; neceſſariò eſse naturæ
ordinem, ſed auſpicandum ſemper eſt a no-
tioribus nobis, ēt ſi ea non ſint notiora natu-
ra. ob id nota nobis non uidentur ibi eſse
intelligenda ea, quæ ſunt oppoſita notis na-
tura, ſed cōiter, & indiſtincte ea, q̄ ſint notio-
ra nobis, ſiue eadem ſint & naturæ nota, ſiue
nō ſint; niſi dicamꝰ nota nobis ſumi ut diſtin
cta ab illis notis naturæ, q̄ nobis ſint ignota,
ab his.n. non eſt ordiendum. Ita igitur dubiū
de ordine optimè tollitur, nam incœptū qui-
dem eſt a fœlicitate, quæ ſecundum naturam
ultima eſt, uidentur.n. prima in hoc genere
principia eſse leges, quæ ſunt cauſæ bonarum
operationū, & hæ rurſus per aſſuetudinē ſunt
cauſæ acquirendi habitus uirtutum, qui tan-
dē ſunt cauſæ actionū cōſequētiū, in quib. cō
ſtituta fœlicitas eſt; hæc igitur ſecūdū ipſū re
rū ordinē poſtrema oīum eſt, tñ ab hac eſt e-
xordiēdū, quia nobis eſt notior, ſed qūo no-
tior? in hoc tñ ſenſu notior, ꝙ ad reliquo-
rū cognitionem neceſsaria eſt eius cognitio,
niſi.n. prænoſcatur finis, nulla eorū, q̄ ad finē
ducunt haberi poteſt; pendet enim prīcipio
rū ſeu mediorū cognitio a cognitione finis,
ſed nō cognitio finis ab illorum cognitione

eaq; dicitur diſtincta,&in eo genereperſecta cognitio,ut ante declarauimus, etſi ordinē naturæ non ſeruat. itaq; tantùm abeſt ut argumentum meū poſſit cootra me retorqneri,ut potius hac ipſa ratione,ꝙ Ariſt.iam initium dederat ordini reſolutiuo, oſtendatur ipſum de ſolo ordine in ea parte loqui, quia continuatio ac ſeries uerborum hoc apertè demonſtrat.verba quoq; hoc idem teſtantur, nam inquit Ariſt. eſſe incipiendum à ootis, nos aūt iam diximus uerbū,Incipere, ſoli ordini conuenire,non methodo.Conſiderandū ꝑterea eſt id,qđ Ariſt.dicit, Platonē de hoc rectè dubitaſſe, quum .n. hæc uerba non de ſola ciuilis diſciplinæ traditione,ſed de oīb⁹ generaliter & abſolutè proſerantur, ut ꝑcedentia declarant,certè de methodo puerilis ſuiſſet Platonis dubitatio, quū.n.clarū oibus ſit utranq; methodū dari,&modò neceſſariū ēē in diſciplinis altera vti,mō reliqua,vanū erat dubitare utra methodo in diſciplinis utēdū ſit, idcirco ſolutio quoq; dubii ab Ariſt. adducta ridicula eſſet,nam ipſe quaſi magnū quid,ac reconditum adducit inquiens eſſe incipiendum à notis; at quis eſt, qui ignoret, omnem methodum progredi à notis ad ignota? uana igitur ſuiſſet tùm Platonis dubitatio ab Ariſt. approbata,tùm ipſius Ariſt. ſolutio; non ſic ſi de ordine loquatur,exiſtimare .n. quiſpiam poterat unum quendam eſſe certum ordinem,qui in omni diſciplina ſeruandus ſit, eumq; ſemper eſſe debere ordinem illum,qui in rerum generatione ſeruatur, & ita ordiendum ſemper eſſe à principiis;è contrario autem uidentur quandoque principia ignota proponi nec poſſe innoteſcere,niſi ex aliorum poſteriorū cognitione: ideo iurè dubitauit Plato an à principiis, an ad principia progrediendum ſit; ſed Ariſtoteles dubium ſoluens inquit eſſe ſemper à notis oobis anſpicandum,etiam ſi quandoq; oon ſint naturæ nota,quaſi dicat modò unū ordinem,modò alterum pro occaſione ſeruandum eſſe.Valet etiam plurimum ad huius ſententiæ comprobationem conſideratio eorum, quæ de methodo in tertio atq; in ſept. cap. eius libri,&deinde in ſecūdo ſecūdi ab Ariſt.dicūtur;Primū qdē,quia in nullo horū locorū de methodo ſtatuitꝙ debeat ꝑgredi à notis,hoc.n.ita euidens eſt,ut nulla declaratione indigueriт; clariſſimū .n. oībus eſt quòd omnis methodus in qualibet diſciplina ſeruatur à notis; quam progrediendi uiam iam ipſeAriſt.in 2.contextu primi phyſ. dixerat eſse nobis naturaliter inſitam.Præterea ſi in 3.cap. ſtatuerat qua methodo utendum ſit,non poterat amplius in quarto eandem rem ut dubiam proponere, & præſertim quia ſi in cap. 3. dixerat oon eſse utendum exactis demonſtrationibus, ſed pingui Minerua res declarandas, ſaltem demonſtratio à priori his uerbis excluſa erat, quomodo igitur in 4. cap. dubitare potuit an utendum ſit demonſtratione a priori, an demōſtratione a poſteriori? At,inquit aduerſarius, Ariſtoteles dicit λόγον, ſignificat igitur methodos; nam methodus uocatur propriè ratio;ordo autem non dicitur ratio;quod quidem argumentum nullius roboris eſt, tùm quia falſò negatur ordinem eſſe rationem, quum Ariſtoteles.8.phyſ. contextu 15. apertè dicat,omnis ordo eſt ratio;tùm etiam quia nomen Græcum λόγος noo ſolùm rationem ſignificat,ſed etiam orationem, ſiue ſermonem,in qua ſignificatione ſumitur in illo 4. cap. non .n. ſignificare uult Ariſtoteles ſyllogiſmum,ſiue argumentationem,ſed tractationem totam de re aliqua; idq; reſpexiſſe ibi uidetur Latinus interpres uertens,diſputationes,ita ut ſenſus nerborum Ariſtotelis ſit, Differunt ſermones diſpoſiti ordine cōpoſitiuo,& diſpoſiti ordine reſolutiuo. Notat etiam aduerſarius in dictis meis contradictionem,ego enim dixi ordinem reſpicere ſolam noſtram diſtinctam cognitionē,& quādoque non ſequi ordinem naturę, quæ duo ſimul conſiſtere nequeunt. Sed hoc nihil eſt,nam paulò ante demonſtrauimus non pugnare inter ſe hæc duo, quia etiam naturæ ordinem non ſeruando,diſtinctam cognitionem, & in ſuo genere perfectam acquirere poſſumus.Tandem conſiderabat ſequentia Ariſt. uerba,quando inquit, Bene moribus inſtitutum eſse debere eum,qui de rebus ciuilibus ſit conuenienter auditurus, principium .n. eſt quòd res ſit,idq; ſi conſtiterit, non eſt opus quærere cur ſit; & qui eiuſmodi eſt,is uel iam habet,uel accipere principia facilè poteſt; cui uerò neutrum horum adeſt,is audiat Heſiodum,cuius carmina ibi ab Ariſtotele referuntur.Hæc omnia (inquit ille) apertè cooueniunt methodo,non ordini, quia recta iuuenū educatio congruenſq; aſſuetudo facili tantùm apprehenſioni, & aſſenſioni cōducūt,ego uerò nō uideo cur de ordine ea oīa dici nō poſſint,ꝑſertī de reſolutiuo,de quo peculiariter loqtur ibi Ariſt.nā ſi oīs ordo eſt ab iis notioribus,quorū cognitio ad reliquorū notitiā cōducit,certè de omni ordine dicere poſſum⁹ ꝙ auditor debet aſſētire primis cognitionis principiis,ut ei facilior ad reliqua adit⁹ pateat,quoniā iis ignoratis alia uel nullo modo,uel nō facilè cognoſci poſsūt.ſed de ordine diſciplinæ ciuilis reſolu

tiuo res

tiuo res clariſsima eſt,ac de illo ibi Ariſt. loquitur,poſtq̃.n.generaliter de omni ordine dixerat,eſſe ſemper à notis nobis incipiẽdum,colligit de ordine ciuilis diſciplinę verba illa, quæ modò tetulimus,quum enim à fine auſpicandum eſſe dixiſſet, eumq́; eſſe fœlicitatẽ, & conſiderandum propoſuiſſet quid ſit fœlicitas,opportuniſsimè ſubiungit auditorem huius facultatis debere eſſe moribus bene inſtitutum, ut in definitione fœlicitatis, quæ adducenda erat,acquieſceret. Quum.n.uarię ſint & contrarię de fœlicitate ſententiæ, alii nanque in voluptate, alii in honore,alii in virtute ipſam collocabant, ſtatuendum ante omnia erat in quonam humana fœlicitas conſtituta ſit, vt ad hunc finem omnia dicenda dirigerentur, aliam enim ciuilem diſciplinã Epicurus, aliam Stoici, & aliam alii ſcripſiſſent:quoniam igitur Ariſtoteles non exquiſitè de hac re diſputaturus erat,ſed leuibus & communibus argumentis aliorum de fœlicitate ſententias reprobaturus,ſuamq́; ſine ualida probatione propoſiturus,ideo iurè proteſtatur, auditorẽ talibus moribus eſſe debere, ut huic finis conſtitutioni aſſenſum præbeat; quia niſi hoc faciat, nullus ei ad hanc diſciplinam aditus eſſe poteſt; adde quòd magna hominum pars uel ætate, uel moribus iuuenes ſunt, quibus non ſatis credibiles eſſe ſolent conditiones fœlicitatis ab Ariſtotele proponendę, ſed efficacem demonſtrationem exquirunt, qua oſtendatur cur ita ſit: at ille, qui moribus bene ſit inſtitutus, facilè aſſentiet; vel enim per ſe ipſe fœlicitatem eiuſmodi eſſe non ignorabit,vel alii perſuadenti fidem adhibebit,credetq́; ita rem ſe ſe habere,nec quæret cur ſit. quiſquis autem neque per ſe id noſcat,neque admonẽti aſſentiatur, inanis prorſus eſt huius facultatis auditor iuxta illos Heſiodi uerſus. Itaq; clarum eſt Ariſtotelẽ in ordinis conſideratione perſiſtere, quum in eius cap.initio inquirendam eſſe finis definitionem propoſuiſſet, deinde ſtatim in initio ſequentis capitis eam indagare aggrediatur,loqui .n. de notione finis, quæ totius diſciplinæ principium eſt,eſt loqui de ordine reſolutiuo. Hęc igitur oĩa ſententiæ noſtræ apertiſsimè ſuffragantur, quum .n. tam methodus,quàm ordo ſit à notiorib⁹ nobis; iure Ariſtoteles & in 3. cap. de methodo, & in 4. de ordine loquens eandem fermè ſententiam proferre uoluit de auditoris aſſenſu,qui & ratione methodi,& ratione ordinis neceſſarius eſt;hoc aũt apertiſsimè confirmant uerba Ariſtotelis in quinto cap.ſexti libri,ubi loquens de fine ſcientiæ moralis,qui eſt principium cognitionis ordine reſolutiuo,ita loquitur [Principia autem agendarum rerum ſunt id,cuius gratia res aguntur, illi autem, qui aut uoluptate,aut dolore corruptus eſt,principium ſtatim non apparebit,& eius cauſa,& ob ipſum omnia eligenda,& agenda eſſe,uitium enim huiuſmodi eſt,ut principium corrumpat.] verba hæc omnia nemo,niſi expers rationis,de ordine dicta eſſe inficiabitur;quocirca Ariſtoteles dicit neminem poſſe huic fini,& eius definitioni aſſenſum præbere,qui uitio ſit corruptus,proinde bene moribus debere eſſe inſtitutum,quod hic quoque dicit; ſicuti igitur de ordine ibi loquitur,ita etiam hic. Hoc idem ſignificant uerba Ariſto. in cap.7.primi libri, quando inquit principia alia inductione, alia ſenſu,alia aſſuetudine comparari; innuit.n.principia cognitionis diſciplinæ moralis acquiri aſſuetudine,per hãc enim fit bona morum conformatio,qua qui eſt præditus,aſſentit definitioni fœlicitatis, creditq́; eam eſſe ſummum hominis bonum, ſed res ita clara uidetur,ut omni difficultate careat. Ad omnia Ariſtotelis loca à me adducta,ubi Ariſtoteles uidetur naturæ ordinem ſpreuiſſe & ſequutus eſſe ordinem facilioris cognitionis,ipſe duas affert reſponſiones,primum inquit id fieri rarò,& per accidens,quoniam ibi nullus eſt neceſſarius ordo, quare ille ordo,qui tunc ſeruatur, non eſt abſolutè rectus ordo,ſed ordinis prætermiſsio ob aliquam occaſionem,quod quidem in ſenſibus euenit;quoniam.n.in iis ordo non eſt neceſſarius, potuit Ariſtoteles incipere à uiſu. Secundò dicit etiam in ſenſibus ſeruatum eſſe ab Ariſtotele ordinem naturæ, nam etiã ordo perfectionis eſt ordo naturę,ſecundum quem uiſus primus eſt, tactus uero poſtremus. Prior ſolutio confutatione non eget, quoniam aduerſarius hæc dicens ſuam ipſe ſententiam euertit: uidendum eſt in primis quem ordinem dicat neceſſarium eſſe,uel nõ neceſſarium, duo nanque ordines nunc in cõſiderationem cadunt,unus rerum prout exiſtunt, isq́; dicitur ordo naturæ,alter cognitionis earundem rerum, qui dicitur ordo doctrinæ, quem ille ait eſſe imitatorem ordinis naturæ. uel igitur ipſum rerum ordinem inquit non eſſe quandoque neceſſariũ, uel ordinem doctrinę; ut quũ dicit non eſſe in ſenſibus ordinem neceſſariũ,uel intelligit in ſenſibus prout ſunt opera naturę,uel prout diſcendi gratia in ſcientia naturali tractantur: ſi ipſorum ſenſuum ordinem non neceſſarium eſſe dicat, fallitur, quia dum rem ipſam ſpectamus, apparet ſummè neceſſarius eſſe ordo ſenſuum in natura,uiſus .n.præſupponit neceſſario tactum, ſine quo

Defenſio argumenti ſumpti ex plurium locorũ Ariſtotelis obſeruatione.

Impugnatio prioris ſolutionis.

eſſe nulla ratione poteſt; contrà verò tactus poteſt eſſe ſine uiſu; quare prior ſecundum naturam eſt tactus uiſu, iſq; ordo neceſſarius eſt; videmus etiam in eodem animali primam omnium eſſe operationem tactus, ſecundam guſtus, poſtremam viſus; plura enim ſunt animalia, quæ poſt ortum multos dies viuant ſine viſu, quum tamen ſtatim orta tangant, deinde paulò poſt etiam guſtent, quare aliorum quoque duorum ſenſuum credendum eſt aliquem eſſe neceſſarium naturæ ordinem. ipſius itaque naturæ ordo in ſenſibus neceſſarius eſt. ſic etiam in omnibus effectibus naturæ ordinem eſſe conſpicimus; quum enim natura ab imperfectioribus ad perfectiora progrediatur, priores generatione ſunt ſtirpes animalibus, & inter hæc beſtię homine; quem ordinem etiam à conditore uniuerſi ſeruatum eſſe conſtat in prima rerum creatione. Quoniam igitur quiſquis in rebus naturæ ordo ſtatuatur, is naturalis ac neceſſarius dicendus eſt, reſtat ut ordinem ſolùm doctrinę dicat non eſſe quandoque neceſſarium, idq; apertè uidetur aſſerere in calce capitis ſui 19. quum dicat alterum ordinem eſſe non neceſſarium, nec ſemper reſpondere naturæ, ſic enim opponit ordinem non neceſſarium ipſi ordini naturæ.

Repugnãtia in dictis aduerſarii.

Sed quomodo hoc dicere poſſit non uideo, ſic enim propriam ipſe opinionem euertit, nam ſi eſſentiam ordinis in hoc conſtitutam eſſe putat, ut imitetur naturam, idq; ipſe in definitione ordinis doctrinæ ponit, hęc debet eſſe ordinis conditio immutabilis, & ab eo inſeparabilis; quemadmodum enim ridiculus eſſet ille, qui definiens hominem diceret hominem eſſe animal rationis particeps, contingere tamen raro, & per accidens ut homo non ſit animal; ita etiam uanum eſt definire ordinem doctrinæ per imitationem naturæ, eamq; dicere primariam eſſe differentiam, primariumq; ordinis finem, & dicere ordinem quandoque non imitari naturam; cur enim non imitatur naturam ſi iam in ipſa natura ordo aliquis ineſt, iſq; neceſſarius? nam hoc ipſe confitetur, dum dicit eum non eſſe rectum ordinem, ſed ordinis prætermiſſionem: ſic enim aſſerit iam in rebus ordinem ineſſe naturalem, in doctrina tamen hunc prætermitti, & alium ſeruari, qui rectus non eſt: res certè admiratione digna hæc eſt, quòd in doctrina ordo poſſit rectus ſeruari (ſeruari enim poteſt, dum aliquis in rebus ineſt) alius tamen, qui non eſt rectus, ſeruetur. Sed quis non uideat uirum hunc eruditiſſimum ueritate coactum in meam, quam improbat, ſententiam uenire? Dari enim ordinis naturæ prætermiſſionem cõcedit, eamq; fieri propter doctrinæ difficultatem, & pp noſtrum cognoſcendi modum, & talem tunc ordinem ſeruari, qui non reſpondeat naturæ; ergo qñ facilior doctrina, & ordo naturæ pugnant inter ſe, non inficiatur ſperni naturæ ordinem, & alium ſeruari propter faciliorem cognitionem; hoc autem dicere, eſt etiam confiteri ꝙ quando naturæ ordo ſeruatur, ille idem eſt ſimul ordo facilioris doctrinæ, nam ſi non eſſet, deberet ob eandem rationem prætermitti ordo naturæ propter noſtrum cognoſcendi modum; itaque ordo facilioris doctrinæ, ipſo concedente, ſemper ſeruatur, nunquàm ſpernitur pp ordinem naturę; at contrà ordo naturę non ſemper ſeruatur, quia quandoque contemnitur pp illum. Cur ét doctrinę ordo alius ſit neceſſarius, alius non neceſſarius, nulla ab eo aſſignari ratio poteſt, omnis.n. naturę ordo, qui rebus attribuatur, neceſſarius eſt, vt prædiximus, quum ſit naturalis: ordo ét doctrinę, ſi eius eſſentia eſt in hoc conſtituta, ut ſit imitatio ordinis naturæ, eadem tenetur neceſſitate, ubi in rebus aliquis naturæ ordo notari poteſt. at ſi ad noſtram cognitionem cõfugiamus, eamq; fateamur eſſe rõnem primariam ordinandi oẽs diſciplinas, cauſam facilè adducimus cur inter aliqua ſit certus quidã neceſſarius ordo, inter aliqua verò nõ neceſſarius, ſed ſolùm vtilis, ac demũ inter aliqua nec neceſſarius, neque utilis, ſed arbitrarius, vt antea declaratũ eſt.

Impugnatio ſecundæ ſolutionis.

Patet itaque uanã eſſe priorẽ huius viri ſolutionẽ. ſed altera quoque vana eſt, & à nobis antea reprobata, oſtendimus.n. tactũ quidẽ eſſe priorẽ natura uiſu, non tñ uiſũ natura priorẽ tactu, quanuis perfectione ſit prior.

Defenſio poſtremi argumenti.

Conſiderandum manet poſtremũ argumentũ meum, qđ ille tùm duobus modis contra me retorquere, tùm ſoluere nititur, ut antea expoſuimus. ſolutio quidem infirma & uana eſt, ꝙ.n. dicat, naturam & componere, & reſoluere, & natura priora duplicia eſſe, alia generatione, alia uerò intentione, hoc certè nihil eſt, nam ſi nil aliud in ordinando ſpectamus, quàm ut naturam imitemur, nulla eſt ratio cur componentem potius, quàm reſoluentem imitari debeamus, quum ęquè utrũque ſit naturam imitari: at (inquit) uno potius, quàm altero modo imitamur naturam, pro diuerſis inſtitutis noſtris, uariiſq; occaſionibus; quid aũt aliud eſt hoc (quæſo) quàm ad noſtrã faciliorem cognitionẽ confugere ét nolentem, & ab ipſa rei ueritate coactũ? nulla.n. eſſe poteſt occaſio, niſi facilior cognitio noſtra, quàm reſpicientes modò hoc, modò illo ordine utimur.

Reſpõſio ad primam argumenti retorſionem.

Ad priorẽ aũt argumenti retorſionẽ primùm dico uanum eſſe in præ-

ſentia con-

ſentia conſiderare ordinem inter ſcientias diuerſas, qua de re poſtea fuſius loquemur in conſideranda ordinis definitione, ſed, vt concedamus proceſſum à phyſicis ad metaphyſica eſſe ordinem illum, de quo nunc ſermo eſt, d co eum eſſe iuxtà noſtram cognitionem diſtinctam, dum enim diſtinctam cognitionem intelligimus eam, quę in ſuo genere perfecta eſt, certè quando aſſequuti ſumus ſcientiam rerum naturalium, & ad ſuper naturales progredi volumus, res naturales iam diſtinctè cognouimus, ſi philoſophia naturalis eſt ſcientia contemplatiua, quę effectus naturales per eorum cauſas demonſtret: ſic igitur ad ſupernaturalia progredimur ex naturalibus diſtinctè nobis cognitis, non confuſè; quamuis enim pendeant res naturales à cauſis ſupernaturalibus, illę tamen cauſę ſunt extra genus, & extra limites ſcientiæ naturalis, quare non eſt neceſſaria earum cognitio ad habendam rerum naturalium ſcientiam in ſuo genere perfectam atque diſtinctam; ob id & ſi progreſſus à phyſicis ad metaphyſica eſt à poſterioribus ad priora, nullum tamen ob id affertur impedimentum, quò minus diſtinctam aſſequamur cognitionem tùm naturalium rerum, tùm diuinarũ. firma igitur ſententia noſtra manet quòd ordo ſemper reſpicit noſtram diſtinctam cognitionem; nec obſtat id, quod Ariſtoteles dicit in quarto cap. primi libri ethicorum, iam enim locum illum interpretati ſumus, & oſtendimus omnem ordinem dirigi ad cognitionem noſtram diſtinctam, non tamen omnem ordinem eſſe à notioribus ſecundũ naturam: datur enim diſtincta cognitio, i- deſt in ſuo genere perfecta, quę non ſequitur ordinem naturæ rerum, ſed contrarium. Ad alteram quoque retorſionem reſponſio patet ex iis, quæ tùm ſupra, tùm in primo libro noſtro de methodis dicta ſunt, quando enim contingat ut duo ſint æquè ignota, & neutrius cognitio conferat ad cognitionem alterius, tunc liberum eſſe diximus ſcribentis arbitrium, qui poteſt vel naturæ ordinem, vel perfectionis, vel aliquem alium arbitratu ſuo ſeruare; ſed non ob id ſententia noſtra labefactatur, quia ſic dici non poteſt ordinẽ cognitionis contemni propter ordinem naturæ, ſed quum nullus ibi adſit cognitionis ordo, qui nos ab altero exordiri cogat, poſſumus æquè ab utrolibet auſpicari, hoc igitur ad noſtram ſententiam impugnandam non ſatis eſt, ſed quemadmodum nos aduerſus eius dogma oſtendimus adeſſe quandoque ordinem naturę manifeſtum, eum tamen ſperni, & ſeruari ordinem cognitionis, ita

Reſponſio ad ſecundam retorſionem.

ipſe quoque deberet oſtendere, quòd, vbi adeſt ordo melioris vel facilioris cognitionis, is à nobis ſpernatur aliquando propter ordinem naturæ, hoc enim ipſe nunquam oſtendet.

CAPVT SEPTIMVM.

Reſponſio ad obſeruationes locorum Ariſtotelis ab aduerſario adductas.

Reliquum eſt vt ad ea omnia, quæ ab aduerſario contra nos adducta ſunt, reſpódeamus. Primùm attulit multa Ariſtotelis loca, in quibus Ariſtoteles profitetur ſe ordiri ab iis, quæ ſunt prima ſecundum naturam, & ita ordinem naturæ ſeruare; Ad quæ omnia multiplex poteſt eſſe reſponſio. primum quidem dicere poſſumus id, quod antea declarauimus, Ariſt. quandoq; ſeruare ordinem naturæ, quatenus eſt ordo naturæ, quoniam ibi nullum cognitionis ordinem ſeruare poterat. dicere etiam poſſumus Ariſtotelem ſignificare id, quod ego in cap. 10. primi lib. de methodis declaraui, nempe naturam rerum non prout ſunt, ſed prout à nobis cognoſcendę ſunt; hæc enim requirit ut de hoc prius agatur, de illo autem poſterius, ſed ſingula illa loca conſiderantibus manifeſta res erit, quũ enim in quibuſdam ſit per ſe clariſſima, ex iis alia quoq; loca, quæ obſcuriora ſunt, illuſtrabuntur, ſiquidem in omnibus credendum eſt eandem philoſophi mentem extitiſſe. Primus afferebatur locus ex initio primi lib. elench. quem aduerſarius minimè afferre debuiſſet, niſi fortè & me & omnes alios homines cæcos putauit, qui locum illum, & verba Ariſt. ſequentia legere nequeamus; uel ita ignaros, vt ea non intelligamus; poſt quam enim Ariſt. dixit incipiendum eſſe ſecundum naturam à primis, videndum eſt quænam ſint illa prima, à quibus ſtatim exorditur, non ſunt .n. alia, quam principia cognitionis, quæ vocat prima ſecundum ordinem cognoſcendi, quoniam à reliquis, quæ tractanda ſunt, præſupponuntur; etenim ſtatim docere incipit ſyllogiſmorum alios eſſe reuera ſyllogiſmos, alios videri quidem, non tamen eſſe, idq; poſtea declarat exemplo plurium aliarum rerum, quæ vel ita reuera ſunt, uel eſſe uidentur, nec tamen ſunt, ut eo in loco legere poſſumus: ab hac autem propoſitione nota auſpicari neq; eſt ſeruare ordinem naturæ generantis, neq; ordinem perfectionis, ſeu intentionis, quia non eſt incipere ab aliqua re, quæ prima uel ultima ſecundum naturam

Reſponſio ad uerba Ariſt. in primo elench.

naturam dici posſit, ſed ſolùm à propoſitione manifeſta, quæ principium cognitionis eſt: ideo Auerroes ibi horum verborum ſenſum his verbis refert [Nos autem incipiemus ſpeculationem huius ex principiis notis ſecũdum naturam in hoc genere] intelligit enim prima ſecundum cognitionem, vt diximus, & clarior res eſt, quàm vt pluribus verbis indigeat. Ad alium locum ex initio tertii libri

Reſpõſio ad uerba Ariſt. tertii libri rhet.

rhetoricorum Ariſt. dicendum eſt id, quod in præcedentibus ſæpe diximus, non ſatis eſſe oſtendere Ariſt. ſeruare uelle ordinem naturæ, ſed oſtendendum erat negligi ordinem facilioris cognitionis propter ordinem naturæ, quod quidem aduerſarius non oſtendit: nos autem iam diximus euenire quandoq; vt nullus adſit ordo cognitionis vel melioris, uel facilioris, qui ſeruari poſſit; & tunc authorem arbitratu ſuo ſeruare quemcunque ordinem voluerit. Certum autem mihi eſt, quòd ſi Ariſtoteles exiſtimaſſet illa, quæ ſecundũ naturam prima vocat, facilius cognoſci poſſe ex aliorum poſteriorum cognitione, abſque dubio ab his poſterioribus incœpiſſet.

Reſpõſio ad cont. 57. primi phy.

Tertius afferebatur locus ex cont. 57. primi phyſ. qui clariſſimus omnium eſt, quum enim ibi Ariſtoteles dicat, eſſe ſecundum naturam, vt prius communia dicamus, poſtea verò particularia contemplemur, neminem latere deberet, philoſophum ibi naturam non rerum, ſed noſtram intelligere, de nobis enim loquens inquit naturale nobis cognoſcentibus eſſe vt priùs ea, quæ communia ſunt, tractemus, poſtea verò ad propria deſcendamus, ſiquidem cognitio vniuerſalium maximè confert ac neceſſaria eſt ad cognitionem particularium obtinendam. De hac natura noſtra loquebatur etiam Ariſtoteles in 2. contex. eiuſdem libri. dicens inſitam in nobis naturaliter eſſe viam hanc, quæ eſt à notioribus nobis ad ignotiora; & quanuis de uia doctrinæ ibi loquatur, illud tamen verum eſt etiam de ordine, hęc enim eſt natura noſtrum cognoſcentium, vt tùm in via doctrinæ ex notis ignota notificemus, tùm in doctrinæ ordine ea anteponamus, quæ quòd notiora, vel faciliora cognitu ſunt, ad reliqua illuſtranda conferre, & planiorem ad ea declaranda viam reddere poſſunt. ſed hoc quoque argumento demonſtratur Ariſtotelem ibi ipſam rerum naturam intelligere nullo pacto poſſe, quòd communia & vniuerſalia ſunt ignota naturæ, quum natura nihil efficiat niſi particulare; ſed opus noſtrum ſunt, & nobis notiora, non natura, quoniam in natura nullum reperitur vniuerſale, quod de pluribus prædicetur; hoc autem ita egregiè, & ita dilucidè exponitur ab Auic. in primo lib. ſuæ ſufficientiæ cap. 1. vt neque clarius exponi, neq; exquiſitior ad eum Ariſt. locum declarandum commentarius deſiderari poſſit. Verba autem Ariſt. in primo cap. libri de

Reſpõſio ad verba Ariſt. ex libro de ſenſu & ſenſilib. cap. i.

ſenſu & ſenſilibus non video cur contra meã ſententiam faciant. quum enim dicat Ariſtoteles, [de reliquis agamus, & primùm de primis] ſi aduerſarius hinc tale conſequens inferri putat, ergo ſpreto ordine cognitionis ſeruat ordinem naturæ, inefficax prorſus argumentum eſt, nam quandoque prima uocat ratione cognitionis, non ratione rei, vt antea notauimus: quòd ſi etiam diceremus prima ibi vocari ſecundum rem, adhuc ratio friuola eſt, nam etiam in initio primi phyſ. inquit à principiis eſſe auſpicandum, tamen an locus ille nobis refragetur, ex his, quæ alibi diffusè diximus, cognoſci poteſt; à primis enim auſpicandum eſſe dicit, quoniam ex eorum notitia cognitio aliorum pendet. propterea animaduertere ſemper deberent illi, qui talibus argumentis utuntur, pro eis non facere quòd Ariſt. dicat auſpicandũ à primis, vel ſeruandum eſſe ordinem naturæ; ſi quidem nos quoq; aſſerimus in ordine compoſitiuo ſeruari magna ex parte ordinem naturę generantis; attamen ratio huius eſt noſtra melior cognitio, nam vt plurimum ordo melioris doctrinæ inſequitur ordinem naturæ, & hic illius gratia ſeruatur quando ſeruatur; quandoque tamen contrariu ſunt; quare tunc non ſeruatur ordo naturæ. Hęc omnia dicere volui, ut oſtenderem huius argumentationis infirmitatem, vera tamen eius ſolutio, & cur Ariſt. ibi dicat ordiendum à primis, legatur in poſtremo cap. primi noſtri libri de methodis. Expendebat etiam verba Ariſtotelis

Reſpõſio ad verba Ariſtotelis ex 2. de ge. anim. cap. 4.

ſecundo de generatione animal. cap. 4. Quæ nos dicimus eſſe interpretanda iuxta alia ſimilia Ariſtotelis verba in ſexto cap. primi libri de hiſtoria, vbi dicit, eſſe primo loco agendum de partibus hominis, quia nobis notiores ſunt, & ex iis facilius cognoſcemus partes ceterorum animalium; quare hic quoque dicit, hominem eſſe primum cognitione, quia ad reliquorum notitiam eius cognitio conducit; & rationem affert, quia perfectum; diſtinctiora enim omnia ſunt, meliusq; dignoſcuntur in animali perfectiore, proinde diſtinctiſſima in homine. Sed mirandum profectò eſt quomodo vir hic eruditiſſimus non viderit magnam difficultatem, quam maximè quidem videre, ac ſoluere debuit, nam ipſe fatetur duplicem eſſe ordinem naturę, unum generationis naturæ, alterum intentionis, ſeu perfectionis, quocirca & illud,

quod om-

quod omnium perfectiſsimum eſt, & illud, quod imperfectiſsimum, alia & alia ratione dici poteſt primum; igitur conſiderandũ eſt quõ Ariſt. ſuam hanc argumentationem ab hac obiectione uindicaret, Tu dicis ab homine eſſe ordiendum, quia eſt primum ſecundũ naturã; atqui eodem argumento oſtenditur incipiendum eſſe ab animali imperfectiſsimo, quia hoc quoque alia ratione eſt primũ ſecundum naturam, ideo nullam habet neceſsitatem ratio ſumpta à primo ſecundum perfectionem, quum poſsit eadem ratione oſtendi, illud idem debere eſſe ultimum, ſi quidem primum perfectione eſt origine ac generatione ultimum. augetur autem difficultas, quòd uidemus Ariſtotelem uariis in locis modò exordiri à primo ſecundum originem, modò à primo ſecundum perfectionẽ; quid igitur cauſę eſt cur modò ab hoc, modò ab illo auſpicari uoluerit, nec ſemper eãdẽ normam ſeruauerit? certè nulla alia afferri poteſt, quàm melior, uel facilior cognitio noſtra; quandoque enim facilius, aut melius diſcimus ordiendo à perfectioribus, quandoque uerò ab imperfectioribus, idq; ipſe aduerſarius uidetur inuitus confiteri dum inquit ordinem naturæ quandoque ſperni propter aliquam occaſionem; at exprimat obſecro quęnam ſit hæc occaſio, nam ſi ea pluris æſtimatur, quàm ordo naturæ, cui pręfertur, certè in ea potius conſiſtere uidetur eſſentia ordinis doctrinæ, quam in ordine rerum naturali; ſed tandem ueritate coactus id expreſſè confitetur in cap. 19. dicens ordinem doctrinæ quandoque uariari, nec reſpõdere ordini naturę, idq; ob noſtrum cognoſcendi modum; ergo fatetur noſtrum cognoſcendi modum præferri ordini naturæ, & ſignificat naturæ ordinem ideo ſeruari, quia non eſt contrarius noſtro modo cognoſcendi, quum concedat ordinem noſtræ cognitionis præferri, quando illi contrarius eſt; reuera enim ordo naturæ, qui ſeruatur in ordine ſcientiarum compoſitiuo, eſt ordo naturæ generantis, eo nanque ordine, quo natura res generat, cognoſcendæ etiam ut plurimùm res ipſæ ſunt; ſed quandoque ſecus euenit, quare tunc naturæ ordo negligitur.

Conſideratio primi cap. libri 5. de hiſt. ani.

Ad hanc autem ueritatem comprobandam clariſsimè facit locus apud Ariſtotelem in quinto lib. de hiſtor. animal. cap. primo, ubi totam illam, quam diximus, difficultatem ſoluit, ipſamq; aduerſarii de ordine ſententiam prorſus euertit, ut credibile ſit, ab eo locum hunc animaduerſum non eſſe. Inquit in eius libri initio Ariſtoteles ſe de partibus animalium in præcedentibus egiſſe, teſtare autem de animalium generationibus loqui, & eſſe ſimiliter ordiendum à primis, ſed poſtea ſubiungit, ſe non amplius incœpturũ eſſe ab homine, ut antea in partium conſideratione fecerat, immo de homine ſe poſtremo loco ſermonem facturum, quòd hominis generatio longam & prolixam tractationem requirat; hæc eſt occaſio uariandi ordinem, facilitas doctrinę: nam in 6. cap. primi libri loquuturus de partibus dixerat ordiendum eſſe à partibus hominis, quia notiores ſunt, ut per eas facilius ad aliorum animalium partes cognoſcendas ducamur; hic autem de generatione uerba facturus inquit ad poſtremum locum remittendam eſſe hominis conſiderationem, quòd multas habeat difficultates, proinde longa oratione indigeat; nam (ut in ſecundo lib. de rep. inquit Plato) nil magnum facile; eorum autem, quæ facilia cognitu ſunt, breuis ſolet eſſe tractatio. Res certè clara eſt, & indigna, quæ in controuerſiam adducatur, nam dicunt philoſophi omnes nullam poſſe ab agente ęquali actionem prouenire; æquè mouemur à primo origine ut ab ipſo ordiamur, atque à primo perfectione, ſi ęquè uterque eſt ordo naturæ, noſq; nil aliud ſpectamus, quam ut naturæ ordinem imitemur: aliam igitur eſſe rationem oportet cur modò hunc, modò illum ſequamur, quam credidit ille ſe idoneam attuliſſe, totamq; difficultatem ſoluiſſe dicendo eam eſſe occaſionem; ſed quænam ſit occaſio, immo quæ eſſe poſſit, iam dictum eſt, non eſt quòd in re manifeſtiſsima amplius immoremur.

Conſideratio cap. 10. lib. 2. de partibus animal.

Quod autem Ariſtoteles dicit ſecundo de partibus animal. cap. 10. ab homine auſpicandum, quia maximè omnium eſt particeps diuinitatis, & quia externarum partium forma eſt notiſsima, ita intelligendum eſt, ut rationem primariam eſſe uelit hanc, quia forma externarum partium notiſsima eſt; nam ſi ſola illa ſufficeret, quia eſt maximè particeps diuinitatis, ea ratio ſemper uigere debuiſſet, & ſemper ab homine auſpicandum fuiſſet, quod tamen non fecit, ut ipſe aſſerit in primo cap. quinti libri de hiſtoria. Poſtremus locus conſiderandus relinquitur, qui eſt in ſecundo lib. de anima contex. 34. ubi Ariſt. dicit, eſſe primo loco agendum de facultate animæ uegetali, quia hæc prima & communiſsima omnium eſt; non dicit, quia notior aliis, ſed uerba hæc ſententiã aduerſarii maximè cõprobarent, ſi ipſe alterũ ſaltẽ horũ duorũ oſtendiſſet, aut cognitionem partis uegetalis conferre ad cognoſcẽdã

Reſponſio ad uerba Ariſt. lib. 2. de ani. contex. 34.

partem ſenſibilem, aut è contrario hanc ad illam; nam ſi notior facultas ſentiens extitiſſet, Ariſtoteles partem uegetalem anteponens utique ſignificaſſet ſe poſthabito cognitionis noſtræ reſpectu ſolum naturæ ordinem ſectari uoluiſſe, ſi etiam cognitio partis uegetalis faciliorem redderet cognitionem partis ſentientis, Ariſtoteles non hanc huius ordinis rationem adducens, quòd notior, ſed quòd prima, & maximè omnium communis, itidem ſignificaſſet ſe non cognitionis, ſed naturę tantùm ordinem reſpexiſſe. neutrum tamen horum oſtenſum eſt, neç oſtendi poteſt; nam ſi facultas ſenſibilis nobis prodeſſet ad uegetalem melius cognoſcendam, abſque dubio Ariſtoteles uegetali ſentientem antepoſuiſſet, quemadmodum etiam intelligentem præpoſuit mouenti, quæ tamen ratione communitatis anteponi debebat; uidit enim ad bene cognoſcendam uim motricem neceſſarium fuiſſe ut facultas intelligens declarata priùs, & cognita eſſet: igitur ſicut ibi ordinem communitatis peruertit propter noſtram cognitionem, ita hic quoque eum peruertere non dubitaſſet; quamobrem cognitio facultatis ſentientis ad uegetalem cognoſcendam nihil conducit; ſed neque uegetalis confert ad cognoſcendam ſentientem, ut in earum tractationibus uidere eſt; nullus igitur ſpernitur cognitionis ordo, quum nullus adſit; nullus etiam alius eſt, qui in contrarium urgeat, ideo naturæ ordinem ſeruare Ariſtoteles uoluit tanquam conſonum ordini totius ſcientiæ compoſitiuo, quem ab initio ſeruare ſtatuerat; id enim ſemper notare & clarisſimum inſpicere poſſumus, Ariſtotelem nunquàm in ſcientia naturali ſeruaſſe ordinem contrarium, qui perfectionis dicitur, niſi quandoque propter faciliorem noſtram cognitionem; nam ubi cognitionis ratio nulla adeſt ipſe in ea ſcientia ſemper ordinem ſeruat naturæ generantis, ſi ſeruari poteſt; ſi uerò neque hic adeſt, quod euenit in illis, quæ eiuſdem gradus, & æqualia eſſe uidentur, tunc ſeruare poteſt ordinem perfectionis, ſeu aliquem alium; hæc enim omnia arbitraria ſunt, ut in 9. & ultimo cap. primi libri de method. dicebamus.

CAPVT OCTAVVM.

Reſponſiones ad argumenta aduerſarij.

ARgumenta quoque, ab aduerſario adducta leuia ſunt; eorum primum erat, ordo eſt ipſa rerum natura, atqui ſcientiæ ſunt res ipſę per repræſentationem, ergo debent eundem ſeruare ordinem, quem res habent. Non diſſimile eſt id, quod alio in loco ab aduerſario dicitur, Res ut ſe habent ad eſſe, ita etiam ad cognoſci, ergo quo ordine ſunt, eodem etiam cognoſcendæ ſunt; nullus eſt igitur alius doctrinę ordo, quàm ordo naturæ. Ad hoc dico aliud eſſe ordinem rerum, qui nobis ut res quædam cognoſcendus proponitur, aliud eſſe ordinem, qui inſtrumentum eſt noſtræ cognitionis; de ordine quidem rerum naturali uerum eſt id, quod dicitur, ordinem eſſe ipſam rerum naturam, ideoq; neceſſe eſt, ut qui rerum cognitionem quærit, non alium cognoſcat eſſe rerum ordinem, quàm eum, quem res ipſæ habent: poteſt tamen alio ordine ad rerum cognitionem peruenire. argumentum igitur nil aliud probat, quàm quòd ordo rerum cognoſcendus à nobis non debet eſſe alius, quàm qui re uera in rebus eſt: at non probat quòd idem eſſe debeat ordo, qui eſt inſtrumentum noſtræ cognitionis, exempli gratia, ordo naturalis in ſenſibus eſt ut tactus ſit primus, & uiſus poſtremus, ideo ille, qui ſenſus cognoſcere uult, debet etiam cognoſcere ordinem hunc, quem habent, quia ſi alium putaret eſſe ordinem ſenſuum, deciperetur, nec rem cognoſceret eo modo, quo eſt: alio tamen uti ordine poteſt ad eorum notitiam indagandam, ut apud Ariſtotelem in ſecundo lib. de anima uidere eſt, ex iis enim, quæ de ſenſibus ibi dicuntur, cognoſcimus uerum ordinem ſenſuum, & tactum eſſe omnium primum ſecundùm naturam, alio tamen ordine nobis Ariſtoteles ipſorum ſenſuum cognitionem tradit, quum ordiatur à uiſu. Quòd ſi aduerſarius ab ordine rerum ad ordinem cognitionis illationem facit, negandum eſt conſequẽs; quare argumentum captioſum eſt.

Ad primum argumentum.

Non minus captioſum eſt ſecundum, ordo à methodo diſtinguendus eſt, ergo quum methodus ſit à notioribus nobis, non debet ordo eſſe à notioribus nobis. ſimile huic argumentum eſſet, ſi quis diceret, diſtinguitur homo ab equo, & equus eſt animal, ergo homo non eſt animal; eſt enim paralogiſmus ex minore negatiua in prima figura. Differunt quidem homo & equus, ſed non in hoc, quum uterque ſit animal; ordo autem, & methodus in quo differant, iã in primo libro de methodis dictũ eſt, etenim cùm in aliis differunt, tùm in hoç ipſo, quòd alio modo ordo eſt à notioribus nobis, alio methodus.

Ad ſecundum.

Tertium argumentum nihilo magis, quàm ea, quę ſoluimus, efficax eſt, Duplex datur ordo in natura, unus compoſitionis, ſiue originis, alter reſolutionis,

Ad tertium.

ſolutionis, ſiue intentionis, ergo quum in diſciplinis quoque emanent hiduo ordines, ambo naturam ſequuntur. Argumentum hoc id tantùm probat, tot ordines dari in diſciplinis, quoi exiſtunt in natura; natura enim uel componit, uel reſoluit, quare nullus alius in diſciplinis ordo prȩter hos duos ſeruari poſſe uidetur, ut etiam Ariſtoteles, primo ethic. cap. 4. ſignificauit dicens uel à munetariis ad metam, uel à meta ad munetarios eſſe procedendum. Dico igitur argumentum hoc ad probãdum ſolummodo numerum ordinum pertinere, ſed ad id, quod aduerſarius uult, nullius eſſe momenti, non enim propterea fit ut in tradenda alicuius rei cognitione debeamus eodem uti ordine quem natura in ea re ſeruat; oporteret enim ſemper duos ſimul ordines in ſingula diſciplina ſeruari, ſiquidem natura quoque duplici ordine utitur in ſingulis; tamen quælibet diſciplina tota unum tantùm ordinem habere dicitur, non duos: diſcrimen autem in hoc conſiſtit, quòd natura in qualibet re duos habet contrarios ſcopos, ob id duobus ordinibus ex neceſſitate utitur; eandem enim rem modò generare uult, modo interimere; ideo generationem reſpiciens componit, interitum autem moliens reſoluit: at diſciplinæ unum tantùm ſcopum habent, præſertim contemplatiuæ, quarum unus eſt finis, ſcientiam parere; quare ſi harum quælibet una eſt, unum quoque ordinem habet non duos, ſed duorum alterum, quem melioris doctrinæ ratio præſcripſerit, quod Ariſtoteles conſiderans in initio primi libri phyſicorum ſtatuit in ſcientiis omnibus contemplatiuis ſeruandum eſſe ordinem compoſitiuum, qui eſt à primis principiis: non poſſunt igitur tradi ordine reſolutiuo, niſi quis duos diſciplinarum quoque ſcopos contrarios fingat, ut quemadmodum rerum naturalium cognitionem gignere uolens utitur ordine compoſitiuo, ita uolens eam cognitionem deſtruere utatur ordine reſolutiuo, quod quidem ridiculum eſt. Dicimus igitur neceſſarium omnino eſse ut cuiuslibet diſciplinæ ordo ſit imitatio naturæ, quũ alius ordo nõ detur p̃ter ordines naturæ, tñ quũ duplex ſit ordo naturæ, q̃libet diſciplina alterũ ſeligit, q ad tradendã ꝓpoſitarũ rerũ cognitionẽ accõmodatior ſit, idq; facit non ut imitetur naturã, ſed ut perfectã cognitionem tradat. Non eſt autem ignorandum, reſolutionem dupliciter locum habere in natura, uel enim conſideratur in operatione naturæ, ut nos modò conſiderabamus, ordo nanque naturæ interimentis eſt reſolutio: uel conſiderat ur non in operatione, ſed in ſola intentione naturæ & tunc ipſi attribuitur etiam generanti; quoniam antequàm generet, ſtatuit ſibi tanquàm finem illud ultimum, quod generare uult, idq; dicitur primum in intentione naturæ. ſed hãc reſolutionem quomodo ſcientiæ contemplatiuæ imitentur conſiderandum eſt, ne ſuperficiem tantùm rerum lambentes, & dialecticè omnia tractantes, in multos errores, & ambiguitates labamur, Certè hæc naturæ reſolutio non eſt operatio, ſed potius quȩdam præmeditatio futuræ operationis, itaque ſi contemplatiuam ſcientiam cum natura conferre uelimus, ita ut ſcientia naturam dicatur imitari, neceſse eſt ut dicamus ipſam ſcientiæ traditionem imitari naturam operantem, nempe generantem, ita ut ordo ſcientiæ ſit compoſitiuus, ſi quidem ordo naturæ generantis non eſt niſi compoſitiuus: ordini autem intentionis naturȩ non debet reſpondere ipſa ſcientiæ traditio, ſed ſola prȩmeditatio authoris ſcientiam tradituri, ut æqua & congrua comparatio fiat. ex ordine igitur intentionis naturæ nihil colligitur de ordine traditionis ſcientiȩ, ſed ſolùm de ordine præmeditationis authoris tradentis ſcientiam, qui ſi eſt reſolutiuus, nihil ad nos, qui de ſola traditione ſcientiarum loquentes dicimus eam eſſe non poſse niſi ordine compoſitiuo: at certè talis reſolutiuus ordo in præmeditatione ſciẽtiarũ nõ datur, ſolùm datur methodus reſolutiua inſeruiẽs inuentioni ſcientiarũ, quemadmodũ in ſecũdo libro de methodis ca. 7. & 8. declarauimꝰ. Videtur aũt hæc, q̃ de naturæ imitatione aduerſarius dicit, magis propriè diſciplinis operatricibus accommodari, nam operationi naturȩ ſimilior eſt operatio noſtra, quàm noſtra contemplatio; ergo ſicut operatio naturæ procedit ordine compoſitiuo, artis quoque operatio compoſitiua erit; reſtat igitur ut præuiæ meditationi naturȩ, & ordini intentionis, ut ille uocat, ipſa artis doctrina reſpõdeat, quæ ſimiliter ſit reſolutiua, & hac ratione ordo reſolutiuus ẽ imitatio naturæ, nec tamẽ eiꝰ ſcopꝰ ẽ imitari naturã, ſed inuenire prĩcipia, unde ſumatur operationis initiũ; ad ea. n. iueniẽda imitatur naturã, quæ ſimiliter ex præcognitione finis uidetur inuenire principia Quartũ argumentũ, ꝙ a metaphyſica aduerſarius ſumit, ego nõ ãplius leue, & captioſũ dicã, ut alia, ſed potius efficaciſſimũ ad ipſiꝰ ſẽtẽtiã euertẽdã, ut. n. ĩ ꝑſẽtia ẽi cõdonemꝰ ꝙ eadẽ natura ordinis, đ quo ſermo nobis ẽ ĩſtitutꝰ, ad diuerſas quoq̃ diſciplinas ĩterſe cõferẽdas, ac diſponẽdas extẽdatur,

Reſolutio dupliciter locũ hẽt in natura.

Ad quartum.

tur, argumentum hoc pto me egregiè facit, nam ſi naturam rerum ſpectemus, metaphyſica eſt de rebus primis, ideoq; uocatur prima philoſophia, ſed non ob id eſt prima ordine doctrinæ, ut ipſum nomen demonſtrat, quum poſt naturalem addiſcenda ſit; in ea igitur patet ordinem doctrinæ melioris eſſe ut metaphyſica poſt naturalem ſcientiam diſcatur, quum tamen ſit ſecundum naturam prima philoſophia, quare otdo doctrinæ ordinem naturæ non ſequitur.

Ad quintum.

Sumebat deinde aduerſarius argumentũ ex tractatione de ſenſibus, nam Plaro, & Auicenna incæperunt à tactu, & ultimo loco egerunt de uiſu, contra Ariſtoteles incæpit à uiſu, deſiit in tactu; ergo id ſolum omnes reſpexere ut naturæ ordinem ſeruarent, quia uterque eſt ordo naturæ, at non ęquè uterque eſſet ordo cognitionis. Confirmat etiã quia Ariſtoteles ne cœptum naturæ ordinem deſerat, præponit olfactum guſtui, licèt guſtus ſit notior nobis olfactu.

Repugnãtia in dictis aduerſarii.

In hoc argumento illud primò miratus ſum, quòd aduerſarius dicat Platonem in ſenſibus ordinem naturæ ſeruaſſe, quum in cap. 23. ſui quinti gradus neget Platonem in ſcientiis tradendis ordinem ſeruare uoluiſſe; hoc enim ſi uerum eſt, dicere poſſum non eſſe conuenientem ordinem à Platone ſeruatum in conſideratione ſenſuum, propterea quòd ordine uti noluit; attamen mihi non ſatis conſtat Platonem in ſuis libris ita, ut uir iſte putat, doctrinæ ordinem neglexiſſe; quinimmo ſi eos legamus, notare facilè poſſumus eum tanto cum artificio nos ſenſim ad ſuæ ſententię confesſionem perducere, ut negari nõ poſſe uideatur eum ordine in ſingula re uti præſtantisſimo, & ad id, quod uult, docendum accomodatisſimo; in Timæo autem nõ eſt obſcurum proponi à Platone ſeruandũ ordinem compoſitiuum, eundemq; ſeruari, quum à primis principiis auſpicetur.

Timæus Platonis

Quod uerò ad ſenſuum ordinem attinet certum eſt & Ariſtotelem, & Platonem, & Auicennã ſeruaſſe ordinem facilioris doctrinæ, nam pro diuerſis ipſorum ſententiis alio eriam, & alio ordine uti in ſenſuum diſpoſitione debuerunt.

Rõ ordinis ſenſuũ apud Ariſt.

Ariſtotelis conſilium in ea parte ſecundi de anima erat docere quomodo fiat operatio ſenſuum, eamq; fieri per actionem obiecti in organum ſenſus per medium. Hoc propoſito ſcopo otdiendum fuit à uiſu ut notiore, in quo hæc maximè conſpicua sũt, & in tactu deſinendum, in quo ignotisſima:

Rõ ordinis ſenſuũ apud Platonem.

Plato uerò qui non putauit uiſionem fieri per receptionem ſpeciei in organo, ſed per radiorum emisſionem, quem operationis modum in aliis ſenſibus non conſiderauit, uon fuit hac ratione coactus auſpicari à uiſu.

Rõ ordinis ſenſuũ apud Auicennam.

Auicenna uerò in 6. lib. naturalium incipit à tactu, quia putat in eo non eſſe neceſſarium medium, ſed tactilia ſine ullo medio agere in organum tactus; reiicit autem ad ultimum locum tractationem de uiſu tãquàm difficillimam, quod ex eius prolixitate cognoſci poteſt, in ea nanque diffusè tractat illam controuerſiam, an uiſio fiat per radiorum emisſionem, an per receptionem ſpeciei, & alia multa, quæ difficultatis plena ſunt. At verò non ſolùm apud diuerſos authores, ſed etiam apud eundem notare poſſumus uariatum eſſe earundem terum ordinem ob faciliorem doctrinam pro diuerſis occaſionibus, ſcopiſq; ſcribẽtis: hoc manifeſtum fuit in primo cap. quinti libri de hiſtor. animalium quod declarauimus, in eo nanque Ariſt. aſſerit ſe modò anteponere hominem btutis, modò poſtponere.

Ordo in ſenſibus uariis apud Ariſ.

De ſenſibus etiam idem Ariſtoteles egit tùm in ſecundo lib. de anima, tùm in lib. de ſenſu & ſenſilibus, non tamen eodem prorſus ordine, nam utrobiq; dat ptimum locum uiſui, ſecundum auditui; ſed quum in 2. lib. de anima poſuiſſet in tertio loco olfactum, in quarto guſtum, tamen in libro de ſenſu & ſenſilibus tertio loco de guſtu loquitur, quarto autem loco de olfactu, quod qua ratione factum ſit non eſt difficile uidere, ſi ſcopum, & artificium Ariſtotelis penettemus, nec ſicco pede omnia percurramus; ſeruat enim utrobique Ariſtoteles ordinem facilioris doctrinæ, ſed non habet utrobique eundem ſcopum; nam in ſecundo libro de anima docere uolens quomodofiat operatio ſenſuum anteponit olfactum guſtui, quia in olfactu maniſeſtius eſt operationem fieri per actionem odoris in organum per aerem medium; in guſtu autem latentior eſt hic operationis modus, ſicut etiam in tactu, quoniam in his duobus ſenſibus uidetur operatio ſine ullo medio fieri. At in libro de ſenſu & ſenſilibus non eſt amplius Ariſtotelis conſilium loqui de modo operationis, ſed de ipſa ſenſilium obiectorum natura, ideo ob faciliotem doctrinam alium inter hos duos ſenſus ordinem ſeruauit; quoniam enim minimam inter cetera animalia uim odorandi homo habet, proinde debili admodum cognitione odorum præditus eſt, ſaporum autem magnam habet notitiam, quum ualidisſimum habeat ſenſum guſtus, ob id Ariſt. ſtatuit prius de ſapore agere, quàm de odore, vt ex cognitione ſaporum, qui faciliores cognitu ſunt, nos facilius

in

in odorum cognitionem perduceret,hi nanque ex odoribus cognoſcuntur: ratio hæc non à me excogitata eſt, ſed tùm ipſa per ſe ſatis manifeſta, tùm ab ipſomet Ariſtotele ibi adducta, vt videre eſt in initio quarti & quinti cap. eius libri, dicit enim eſſe eandem fermè affectionem odorem & ſaporem, ſed ſaporem eſſe notiorem,& ex ſaporibus ducit nos in cognitionem odorum. Hinc patet debilem eſſe aduerſarii obiectionem, quando inquit, præponitur ab Ariſtotele in ſecundo libro de anima olfactus guſtui, quanuis ignotior, quare non ſeruat ordinem facilioris doctrinæ: nos enim iam diximus notiorem ibi offerri olfactum guſtu,in libro autem de ſenſu & ſenſilibus ignotiorem, ob id iure ibi præponi, hic verò poſtponi facilioris doctrinę gratia. Sed dicat ipſe (quæſo) quem naturæ ordinem ſeruauerit in libro de ſenſu & ſenſilibus Ariſt. an ordinem perfectionis,an ordinem originis; ordinem originis dicere non poteſt, quum incipiat à viſu, ſi quidē primus origine tactus eſt, deinde guſtus; ſed neque ordinem perfectionis, quia etſi viſum & auditum ceteris anteponit, tamen præponit guſtum olfactui, imperfectiorem perfectiori; neuter itaque naturę ordo ſeruatur, ſed ordo tamen facilioris cognitionis, quum enim in reliquis ſenſibus eodem ordine vti uoluerit,quo in ſecundo lib.de anima uſus eſt, tamen in his duobus ratio facilioris doctrinæ coegit eum cōtrario ordine vti, vt etiam de homine,ac ceteris animalibus ipſum feciſſe notauimus in libris de hiſtoria animalium.

CAPVT NONVM.

In quo alia quadam aduerſarij argumenta ſoluuntur.

Argumētum aduerſarii quòd ordo nō poſſit ſemper reſpicere cognitionē diſtinctā.

SOluenda etiam ſunt quædam alia aduerſarii argumenta, quibus ille ad maiorem meæ ſententiæ oppugnationem alia quędam mea dicta de moliri contendit. Illud quidem efficaciſsimè impugnare nititur, quòd ordo doctrinæ diſtinctam noſtram cognitionem ſemper reſpiciat, hoc potiſsimùm argumento vtens, quòd quando propter noſtram cognitionem, vt ego dico, deſeritur ordo naturæ,tunc ſeruatur ordo cognitionis confuſæ, ſed non ordo cognitionis diſtinctę, hic enim eſt ipſe ordo naturæ: itaq; ego alterum duorum confiteri cogor, vel ordinem doctrinæ non ſemper dirigi ad noſtram cognitionem diſtinctam; vel ſi ſemper,ſequi etiam ſemper ordinem naturæ. ſed

Solutio.

ad hoc iam pleniſsimè à me reſponſum eſt, quum enim ſola methodus cognitionem faciat ignoti ex noto, non ordo, ideo de ſola methodo,non de ordine efficacitatem habet argumentum hoc; quomodo autem poſsit ordo doctrinæ ſeruari contrarius ordini naturæ,reſpiciens tamen noſtram cognitionem diſtinctam,& in ſuo genere perfectam, iam ſatis declaratum, ac demonſtratum à nobis eſt; non eſt quòd eadem, quæ antea diximus, repetamus. Nunc igitur breuiter dicimus in via quidem doctrinæ omnem proceſſum diſtinctæ noſtrę cognitionis imitari naturam,et omnem proceſſum imitantem naturam eſſe proceſſum noſtræ diſtinctę cognitionis, at in ordine doctrinę hoc negandum eſt,quum detur ordo inſeruiens diſtinctæ noſtræ cognitioni, qui non eſt ordo naturæ. Nititur præterea illud euertere, quod ego dixi,ordinem ſumi à natura rerum ut cognoſcendarum,vtiturq; duobus argumentis, quorum quæ un ſit vis, ego ſatis intelligere nequeo:Primùm inquit aliud eſſe ordinem ſumi à noſtro cognoſcendi modò,aliud eſſe ſumi ex natura rerum vt cognoſcendarum, quoniam ordo noſter cognoſcendi à naturæ ordine diſtinctus eſt,quaſi dicar pugnare inter ſe hæc duo,ordinem ſumi à noſtro modo cognoſcendi,& ſumi à natura rerum vt à nobis cognoſcendarum, quæ tamen ego vera ſimul eſſe aſſerui: uidetur itaque hoc tanquam per ſe notum conſtituere, quòd idem ſit ſumi abſolutè à natura rerum prout ſunt,& ſumi à natura rerum prout à nobis cognoſcendæ ſunt; quare mihi nunc reſpondentis officio fungenti ſat eſſet hoc negare, eiuſq; probationem exquirere: at quoniam non diſputandi tantùm,ſed declarandæ veritatis gratia hanc prouinciam ſuſcepti, libet paucis meę ſententiæ rationē, qua omnis difficultas tollatur, adducere. iam antè dictum eſt dari aliqua aliquibus natura priora, quæ tamen eorum cauſæ nōn ſunt,in his igitur dico non eſſe neceſſarium vt ordo, quo cognoſcendæ ſunt,ſit ille ipſe ordo,quo ſecundum naturam diſpoſitæ ſunt; nam ſtirpes ſunt natura priores animalibus,at quatenus nobis cognoſcendæ proponuntur,ſunt animalibus ignotiores ſecundum propriam naturam; ea nanque eſt plantarum, ea eſt animalium conditio & natura, vt à nobis facilius animalia, quàm plantę cognoſcantur, ideoq; ex animalium notitia facilius in plantarum cognitionem ducamur:Ita ſubſtantiæ à materia abiunctæ priores natura ſunt, & abſolutè notiores ſubſtantiis corporeis, attamen vt cognoſcendę à nobis ſunt & hæ, & illæ, etiam diſtincta cognitione, præſupponunt ne-

Primum argumentum aduerſarii quòd ordo non ſumatur à natura rerum ut cognoſcendarum.

Solutio.

nunt ne-

nunt neceſſariò incorporeæ ſubſtantię cognitas iam eſſe ſubſtantias corporales, quoniam uel illę harum cauſæ non ſunt apud Ariſtotelem, uel ſi ſunt, tranſcendunt limites ſcientiæ naturalis, quare & iis ignoratis poſſunt in ſcientia naturali ſubſtantiæ corporeæ in ſuo genere perfectè cognoſci, & harum diſtincta cognitio nos ducere poteſt ad incorporearũ cognitionem; non eſt igitur in illis idem ordo, quo ſunt, & quo nobis cognoſcendæ proponuntur. In rebus verò, quæ ſub noſtram operationem cadunt, adhuc clarior res eſt, quum enim non abſolutè cognoſcendæ à nobis ſint, ſed ſolùm propter operationem, non eſt neceſſe ut quem ordinem habent in natura, eum in cognitione habeant; immo neceſſe eſt ut non habeant, nam ſi eundem habere dicamus, de medio tollimus omnes huiuſmodi diſciplinas, quemadmodum in cap. 9. ſecundi libri de methodis demonſtrauimus. Ex his igitur patet non eſſe verum id, quod aduerſarius abſque probatione ſumit, eandem eſſe rerum naturam vt ſunt, & vt cognoſcendę à nobis ſunt. Alterum eius

Secundũ argumentum. argumentum eſt, non rectè dicimus ordinem ſumi à natura rerum ut cognoſcendarum, quia reduplicatiua, quæ ſignificat per ſe, debet cadere ſuper naturam, non ſupra cognitionem noſtram, nempe vt dicamus ordinem ſumi à natura rerum quatenus eſt natura rerum, non quatenus à nobis cognoſcendæ ſunt, quoniam menſura ſumenda eſt à natura rerum, non à noſtro modo cognoſcendi.

Solutio. Sed quam uim hoc argumentum habeat, ſi modò argumentum dicendum eſt, non uideo, in eo enim petitur principium, & ſumitur id, quod probandum erat, Quod enim dictio duplicatiua cadere debeat ſupra rerũ naturam, & hęc ſit menſura ordinis doctrinæ, hæc omnia nos negamus, quum nil aliud ſignificent, quàm id ipſum, de quo in pręſentia controuerſamur.

CAPVT DECIMVM.

Argumẽta aduerſarij, quòd conditio ordinis ſit vt initium ſumatur ab uno, & eiuſdem reſponſiones ad argumenta authoris.

SEquitur altera ordinis conditio conſideranda, an ſit neceſſarium & eſſentiale ordini ut doctrinę initium ab uno aliquo ſumatur; quum enim plures id neceſſarium eſſe dixerint, & ego hanc eorum ſententiam confutauerim, aduerſarius eandem ſequens, eam comprobare, & argumenta, quibus ego aduerſus eam uſus ſum, ſoluere nititur; magna tamen eius diſputationis pars mihi quidem ad rem pertinere non videtur, quum ille id, quod ego non dixi, mihi attribuere videatur, immo cuius contrarium dixi: Quod enim omnis ordo ad vnum aliquẽ finem dirigatur ego quidem nunquam negaui, ſed apertè aſſerui in 6. cap. ſecundi libri de methodis finem omnis ordinis eſſe cognitionem, compoſitiui quidem abſolutè cognitionem, reſolutiui autem cognitionem talẽ, quę nos ad operandum quantum fieri poſſit idoneos reddat; quum enim ordo inſtrumentum ſit, eius natura abſque dubio à fine pendere debet: ſed quoniam hinc colligitur ordinem reſpicere terminum, ad quem dirigitur, tanquam finem, ſed non terminum, à quo ordinis initium ſumitur, ob id ego in ſecundo ac tertio cap. ſecundi libri de methodis in hoc tantùm aliorum ſententiam reprobaui, quòd ordinis naturam conſtituerint in termino, à quo, dicentes eſſe ordinis eſſentialem conditionem ut ab uno exordium doctrinæ ſumatur; præcipuam enim eſſe hanc ordinis differentiam exiſtimare uidentur, quum ex ea differentias ad ordinem in ſpecies diuidendum hauſerint. De hoc igitur ſolo aduerſus illos eo in loco diſputaui, nempe de initio ordinis, an neceſſe ſit ipſum ſemper ſumi ab uno, oſtendiq; id non eſſe neceſſarium. Quòd igitur argumenta, quę ab aduerſario ad hoc infringendum adducta ſunt, & reſponſiones, quibus ad mea argumenta uſus eſt, vanæ, ac debiles ſint, breuibus declaremus. Primo loco adducit uerba Ariſtotelis in quinto metaph. contex. 16. vbi dicit ad ordinis eſſentiam pertinere vt omnia ſecundum rationem diſtent ab aliquo uno determinato: ſimiliter in contex. 52. libri 12. inquit, omnia in uniuerſo eſſe coordinata ad vnum. *Primum argumentum aduerſarii.* Secundò vtitur ratione ſic, ordo includit rationem poſterioris ad prius, & receſſum quendam poſterioris à priore, hic autẽ menſuram aliquam expoſcit, & menſura debet eſſe quid unum, ac ſimplex, ut habetur in 10. metaphy. contex. 3. ergo illud, à quo ſumitur menſura ordinis, debet eſſe vnum; *2. argumentum.* idq; confirmatur authoritate Ariſtotelis. 10. metaph. contex. 7. dicentis in omni genere vnam reperiri naturam, quę ſit menſura omnium illius generis; at ſcientia ordine prędita unum quoddam eſt ſcibilium genus, omnia igitur in ſcientia referri debent ad vnum primum, quod ſit aliorum menſura. Tertiò ita argumentatur, omnis ordo eſt ratio, ut habetur in contex. 15. octaui phyſic. *3. argumentum.* at ratio eſt duorum inter ſe reſpectus, ut ait Euclides in principio quinti elementorum, ergo de-

ergo debet eſſe vnum aliquod primum, quod referatur ad ſecundum, & ita deinceps: quare neceſſarium eſt auſpicari ab vno. Quarto

4. argu. inquit, illa, quæ ordinantur, vel ſunt finita, vel ſunt infinita, non infinita, ergo finita, ergo habent primum, idq; vel vnum eſt, vel plura; ſi vnum, iam habeo id, quod volo, ſi plura, ea vel ordinem inter ſe habent, vel non habent; ſi habent, ergo exordium ſumitur ab vno; ſi verò non habent, neceſſe eſt ea tenere locum vnius, & vnum gradum cõſtituere, vt elementa in grammatica ſunt tanquam vnum, quia conſtituunt in illa diſciplina primum gradum; ſic prima principia in ſcientia naturali ſunt inſtar vnius; immo dicit inter illa ordinem eſſe, nam alio modo materia eſt prima, alio modo prima eſt forma, vt dicitur in initio ſecundi de partibus animalium; ſed (inquit) conſueuit Ariſtoteles primo loco de materia uerba facere, tanquam de priore ſecundum ordinem originis.

5. argu. Tandem ſic argumentatur, omnis ordo finem habet, ad quem dirigitur, hoc enim dempto euaneſcit; cuiuſque autem diſciplinæ vnus eſt finis, ergo de ratione ordinis eſt vt omnia referantur ad vnum: quare falſum eſt id, quod ego de ordine reſolutiuo dixi, eſſe in eo per accidens vt ab vno fine initium ſumatur, quum potius dicendum ſit id eſſe neceſſarium. Sic etiam (inquit) manifeſtum eſt in ordine compoſitiuo omnia ad vnum finem dirigi, qui in prooemiis ſcientiarum proponi ſolet. Nititur etiam argumenta mea ſoluere,

Primum authoris argumentum. Primùm quidem argumentatus ſum ex multarum diſciplinarum obſeruatione, in quibus exordium ſumitur à pluribus, non ab uno, vt in ſcientia naturali initium ſumitur à pluribus principiis, & Ariſtoteles de pluribus agendum proponit, non de vno principio. Sic in arte medica multi initium ſumpſerunt ab elementis, quę ſunt plura, non vnum: ſic grammaticæ initium ſumitur non ab una littera, ſed à pluribus.

Solutio. Ad hoc ipſe reſpondet illa plura principia fungi officio vnius, & unum gradum conſtituere; quare perinde eſt ac ſi initium ſumatur ab uno, ut ante dictum eſt.

2. argu. Deinde id confirmaui authoritate Ariſtotelis in calce primi libri poſteriorum, ubi inquit ſcientiam eſſe unam à ſubiecto uno, non ab uno principio, quum plura in eadem ſcientia principia eſſe poſſint.

Solutio. Ad hoc ipſe reſpondet Ariſtotelem ibi non de iis, quę ad ordinem, ſed de iis quæ ad unitatem ſcientiæ requiruntur, uerba facere; quare nullum inde argumentum de ordine ſumi poteſt, propterea quòd unitas ſcientiæ, ut eſt ſcientia, & ut eſt ordo, non idem eſt.

CAPVT VNDECIMVM.

In quo quædam fundamenta iaciuntur.

HÆC omnia dialecticè dicta eſſe cognoſcentur, facileq; euaneſcent, ſi duo, quibus aduerſarius inniti uidetur, bene intelligantur, unum eſt quisnam ſit cuiuſq; diſciplinæ finis, alterum uerò quodnam ſit illud, quod totius diſciplinæ menſura dicitur; hæc enim ab aduerſario in tota hac ſua diſputatione tanguntur quidem, ſed ita leuiter, ac ſicco pede, ut potius dubium aliquod in ipſa re ponere, ac tenebras ueritati offundere apta ſint, quàm ut aliquis inde intelligere queat quis in ſingula diſciplina ſcopus, quæue menſura dicenda ſit.

Quæ ſit dicenda diſciplinæ menſura. Nos igitur à menſura ordientes dicimus menſuram propriè in quantitatibus dici, in reliquis uerò impropriè, & per quandam ſimilitudinem eamq; in ſcientiis nullam eſſe aliam, quàm ſubiectum ipſum, in artibus uerò finem, qui ſcientiarum ſubiecto proportione reſpondet; menſura enim una, ac ſimplex in unoquoq; genere eſſe debet; ſic ſubiectum in una ſcientia unum eſt; non ſic unum principium, neq; affectio una, quum Ariſtoteles in calce primi libri poſteriorum teſtetur poſſe in una ſcientia plura principia, pluraq; accidentia conſiderari, at non plura ſubiecta. Quoniam igitur tria hęc ſunt, in quibus ſolis omnis ſcientia uerſatur, ſubiectum, principia, & accidentia, & in nullo iſtorum requiritur unitas, niſi in ſubiecto, certum eſſe debet nil eſſe in ſcientia, quod ſimilitudine, ac proportione quadam dici menſura ceterorum poſſit, niſi ſolum ſubiectum: Eſt etiam ea ratione ſimplex, quatenus ab uno conſiderandi modo conſtituitur, & unius eſt naturæ, quæ per unam definitionem ſignificatur, pendétq; ab eo cetera omnia, quoniam nihil in ſcientia conſiderari poteſt, quod eius aliquid non ſit, ſiue principium, ſiue affectio, ſiue ſpecies. Quoniam igitur ſubiectum unum ſimplexq; exiſtens eum habet locum in ſcientia, ut per ſolam ad ipſum relationem cetera omnia iudicemus an ad ſcientiam illam pertineant, an non pertineant, iure menſura omnium in ſcientia illa appellari poteſt. Idem de artium fine dicendum eſt, quum enim eundem locum in arte obtineat, quem in ſcientia ſubiectum, ab eoq; tota ars pendeat, ſimili ratione menſura ceterorum dici poteſt.

Quis ſit diſciplinarum ſcopus. Sed de ſcopo diſciplinarum non ita clara res eſt, ut fortaſſe uidetur, in ſcientiis enim contemplatiuis eſt quidem ſcopus ac finis cognitio, ſed non eſt

tamen finis talis, qui poſſit ordinem reſolutiuum, qui eſt à notione finis, conſtituere, non enim magis in prima ſcientiæ parte; quàm in media, uel in poſtrema cognitio acquiritur, ſed in qualibet notitiam aliquam adipiſcimur illius ſubiecti, hoc eſt eorum, quę per ſe illi competunt; in omnibus autem partibus ſimul ſumptis eo fine perfectè potimur, hoc eſt cognitione omnium, quæ propoſito ſubiecto per ſe inhærent. Quiſquis igitur talem ſibi finem proponit, non poteſt alium ſeruare ordinem, quàm compoſitiuũ, ut iam docuimus in cap. 7. & 8. ſecundi libri de methodis, quia ſi ſolam rerum cognitionem quęrimus, à primis principiis neceſſariò inchoandum eſt. Finis igitur, à quo ordo ille, qui à notione finis nuncupatur, exoritur, non eſt cognitio ipſa, ſed quiddam diuerſum à cognitione, ad quod cognitio dirigatur: huiuſcemodi finem habent diſciplinę omnes operatrices, ideo tradendæ ſunt omnes à notione finis, ut ait Galenus in lib. de artis medicæ conſtitutione, & Auerr. in principio ſui Colliget. ſed in his quoq; non ſatis liquet quiſnam dicendus ſit diſciplinæ ſcopus, ut artis medicæ, quum enim hæc, & alia quælibet ars duas partes habeat, unam docentem, alteram operantem, ſi utranq; ſimul complectamur, rectè quidem dicimus ſcopum medici eſſe ſanitatem, attamen non ut cognitam, uel ut cognoſcendam, ſed ut efficiendam; ridiculus enim & inutilis medicus eſſet, ſi ultimum finem ſuum diceret eſſe cognitionem ſanitatis. ſi uerò non utrãq; artis partem amplectamur, ſed ſolam docentem, multò minus dicere poſſumus ſanitatem eſſe ſcopum illius artis, ea enim neque ut efficienda, neque ut cognoſcenda ſcopus illius artis eſt, ſed ſcopus eſt ſola principiorum, ſeu mediorum cognitio; utimur enim prænotione ſanitatis ad inuenienda principia conſeruantia, uel producentia ſanitatem; horum ergo cognitio ſcopus artis docentis eſt: Hoc aſſeruit apertè Galenus in ſecundo cap. artis medicinalis, quia ſolam artem docentem ibi conſiderabat, ut ego annotaui in cap. 14. ſecundi libri de methodis. Sic igitur patet nomen finis in arte non carere ambiguitate, poteſt enim ſumi pro ultimo fine efficiendo, à cuius prænotione auſpicatur ars docens, cuiuſmodi eſt ſanitas in arte medica; poteſt etiam ſumi pro ſcopo ſolius artis docentis, qui in arte medica non eſt ſanitas, ſed cognitio cauſarum ipſius ſanitatis.

Nomen finis in arte ſumitur dupliciter.

CAPVT DVODECIMVM.

Defenſio argumentorum authoris.

NVnc conſideremus an argumenta noſtra bene ab aduerſario ſoluantur. Primum quidem non ſoluitur, nam ſcientia naturalis incipit à primis principiis, quę tria ſunt; & licet eorum quædam ordinem inter ſe aliquem habeant, quædam tamen prout ibi tractantur, non habent ordinem, quia ſimul tractantur; nam inter materiam & formam ordo aliquis eſt; prior enim ſecundum naturam & originem materia eſt; nec propterea verum eſt id, quod aduerſarius aſſerit, Ariſt. prius de materia, quàm de forma verba facere, quum manifeſtum ſit in primo lib. phy. prius agi de duobus principiis contrariis, quàm de ſubiecta materia, idq; propter noſtram cognitionem, quum enim ex ſola contrariorum inter ſe mutatione poſſit materia prima inueniri, neceſſarium omnino fuit prius docere duo contraria eſſe prima rerum principia, deinde hoc cognito ad primę materiæ demonſtrationem procedere. Contrarium ordinem ſeruauit Ariſt. in libris de animalibus, quum prius de materia in libris de partibus, poſtea de forma in libris de anima loquutus ſit, quoniam proxima illa animalium materia ſenſilis ac nota eſt, quod de prima rerum omniũ materie dicere non poſſumus. de primis igitur principiis ſimul ſibi agendum proponit Ariſtoteles in primo libro phyſic. Quòd ſi in iis ordinem quendam ſeruat, agens prius de contrariis, quàm de materia, de ipſis ſaltem contrariis ſimul agit, nõ de forma prius, quàm de priuatione, neque è conuerſo; ſed illud tamen animaduertendum eſt, quòd ſi initium ſumatur à pluribus, quæ ſecundum cognitionem æqualia ſint, nec unum per aliud declaretur, prius tamen tractetur unum, quàm aliud, non ob id dicitur ab uno initium ſumi, quemadmodũ grammaticus non ab una littera A, ſed ab omnibus incipere dicitur. Quod ſi à quolibet uno incipere, etiam ab una dictione, uel ab una ſyllaba, eſt ab uno initium ordinis ſumere, hoc modo non negarem eſſe in omni diſciplina neceſſarium exordiri ab uno. Quod verò aduerſarius ait, Ariſtotelem à primis principiis auſpicari, quæ plura quidem ſunt, ſed ſunt inſtar unius, quoniam unum gradum conſtituunt, hoc certè nihil eſt, nam ſi à pluribus æqualibus initium ſumatur, quis eſt, qui ignoret ea conſtituere in ea diſciplina unum & eundem primum gradum, & unum ter-

Defenſio primi.

minum,à quo hoc quidem etiam nos expreſſe profitemur,dum dicimus exordium ſumi ſimul à pluribus,hoc enim dicere eſt dicere illa plura eſſe primum terminum , à quo incipit ea diſciplina. ſed per hoc non ſtat, quin illa non modò ſint plura,ſed etiam tractentur ut plura ; Nonne enim Ariſtoteles in initio primi libri queſtionẽ proponit, an unum ſit principium,an plura,deinde oſtendit plura eſſe,non unum? incipit ergo à pluribus quatenus plura ſunt. Sic etiam grammaticus à litteris incipit quatenus ſunt plures,quia niſi eſſent plures, nulla grammatica ars tradi poſſet. plura igitur quatenus plura ſunt,conſtituunt primum initium, & unum terminum,à quo totius diſciplinæ exordium ſumitur. Ad alterum uerò argumentum noſtrum,quod ex Ariſtotele in calce primi libri poſteriorum ſumebatur, uana eſt reſponſio, quum dicit Ariſtotelem ibi de ſcientiæ unitate,non de iis,quæ ad ordinem attinent,ſermonem facere , hoc enim ego non inficior, nec ideo eum locum adduxi,quòd putarem Ariſtotelem ibi de ordine loqui: ſed Ariſtotelis teſtimonio ad hoc tantùm oſtendendũ uti uolui, quòd in ſcientia una ſolius ſubiecti,non principii,unitas poſtulatur,ita ut in una ſcientia plura prima principia eſſe poſſint; itaque ſi hoc tantùm conſilio illa Ariſt. uerba expendere uolui,idq; quod ego aſſero,ibi ab Ariſt.apertè pronũtiatur,quomodo dicit uir iſte locũ illum ad rẽ nõ pertinere?

Defenſio ſecundi.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

Solutio argumentorum aduerſarii.

Venio ad contrariorum argumentorum ſolutionem.Primo loco adduxit uerba Ariſtotelis quinto metaphyſ.t.6.&t.2.metaphyſ.52.ubi Ariſtoteles ait in ordine omnia diſtare ab uno quodam determinato; & in rerum uniuerſitate omnia eſſe coordinata ad unum. Ego uerò quomodo uerba hæc mihi officiant non uideo, nam quodnam eſt illud unum,a quo in ſcientia debent omnia ſecundum rationem diſtare? non nè ſecundum ipſum debet eſſe illud idem, quod totius ſcientiæ etiam menſura dicitur ? atqui hoc non poteſt eſſe primum principium,à quo ipſius ſcientiæ initium ſumatur,iam enim oſtendimus metrum,& menſuram in ſcientia eſſe ſolum ſubiectum,hoc autem non magis in ſcientia primum eſt , quam ultimum; nihil igitur ad nos hoc attinet, qui hoc ſolum impugnare uoluimus , quòd oporteat ſcientiam auſpicari ab uno , a quo cetera omnia pendeant ; hoc enim omnino falſũ ẽ,nec Ariſt. ibi tale unũ intelligit, a quo ſciẽtiæ initiũ ſumatur, ſed loquitur de ipſarũ rerũ ordine.Quòd ſi ea,quę ibi dicuntur,uelimus etiã ordini doctrinæ per aliquã ſimilitudinẽ accõmodare, nõ eſt neceſſe ut tale unũ intelligamus, qđ ſit initiũ doctrinæ ; ſed ſolum quod principem locũ teneat,& ſit ſcopus omnium,quæ tractantur,& cauſa diſpoſitionis omnium in ea diſciplina,ita ut aliud prius,aliud poſterius tractetur: ſic igitur ab illo,id eſt ab eius perfecta cognitione diſtant cetera omnia ſecundum rationem; omnia enim certo ordine diſponuntur propter illum ſcopum.Ex his patet reſponſio etiam ad ſecundum argumentum. Sic etiam ad tertium reſpondemus,Ariſtoteles enim in con tex.15.octaui libri phyſic. inquiens ordinem eſſe rationem nil aliud ſignificare uult,quam rationabilem diſpoſitionem multorum ordinatorum propter unum finem , ut in ſcientia rationabilem rerum tractandarum ſeriem propter ſcientiæ adeptionem. Quod uerò aduerſarius dicit rationem eſſe duorũ reſpectum inter ſe,ut ab Euclide definitur in principio quinti elementorum, quo ſit ut primum debeat eſſe unum,& ſimiliter ſecundum unum,& tertium unum,ſi debeat inter illa eſſe ratio aliqua, uanum certè argumentum eſt,non enim eadem prorſus eſt ratio ab Euclide ibi definita,& ea,cuius in dicto loco meminit Ariſt.nam Euclides in ſolis quantitatibus ibi definit rationem , quare ſi aliis quoque rebus,quæ a quantitate toto genere differunt, aptare & rationis nomen,& definitionem illam uelimus, id non ſit ſecundum eandem prorſus acceptionem,ſed per ſimilitudinem quandam,ita ut non ſit opus uera eſſe ad unguem de omnibus illa, quæ ibi ab Euclide de ſola quantitatum inter ſe ratione pronuntiantur; dicimus enim huius quãtitatis ad illam eſſe rationem duplam ; & in ſcientia naturali quum dicimus elementa ad miſtum aliquam habere rationem , non intelligim' duplam,nec ſeſquialterã,nec aliã eiuſmodi,ſed ſolùm reſpectũ quendã,quo elemẽta ad miſtũ diriguntur,tãquã materia ad id qđ ex materia cõſtat.In his igitur nõ ẽ abſurdũ ſi & plura ad unũ habere rationem aliquã dicãtur,& unũ ad plura,huic.n.rationi,i. deſt rationabili multorũ diſpoſitioni in aliqua diſciplina nõ eſt neceſſe ad unguẽ aptari mathematicas definitiones. friuola igitur argumentatio eſt ad probandũ quòd id,à quo ſciẽtia incipit, debeat eſſe unũ.Ad 4. argumẽtũ dicimus fieri poſſe ut in diſciplina exordiũ ſumatur a pluribus,quæ īter ſe nullũ ordi

Solutio primi.

Solutio ſecundi.

Solutio tertii.

Solutio quarti.

nem habeant ratione cognitionis, quemadmodum antea declarauimus.

Solutio quinti.

Poſtremum aduerſarii argumentum minimè mihi obeſt, quòd enim quilibet ordo ad vnum aliquem finem, ſcopumq́; dirigatur, ego quoq; aſſerui, & diffusè declaraui, quum enim ordo ſit inſtrumentum, neceſſe eſt totam eius uaturam à fine, ad quem tendit, pendere; ſed aliud eſt fiuis, ad quem ordo dirigitur, aliud eſt id, à quo incipit, hoc enim dico & unum, & plura eſſe poſſe. Quod verò aduerſarius dicit, Ariſtotelem ſolitum eſſe in procœmiis rationem ordinis à fine ſumere, neſcio an ita intelligat, vt dicat hoc eſſe à notione finis exordiri, ſatis enim conſusè & ambiguè loquitur; verba quidem ſequentia id ſignificare uidentur, quum ſubiungat conſultatioues ſemper fieri pręaſſumpto fine, & Galenum in initio artis medicæ dicere artes omnes conſtitui à notioue finis: Hoc ſi dicat, meo quidem iudicio magnopere fallitur; ſic.n. diceret oẽs diſciplinas traditas eſſe ordine reſolutiuo, quum hic ſolus appellari ſoleat à notione finis, ut in primis eius libri verbis Galenus teſtatur, nam tres ordines enumerans nullam aliam reſolutiui ordinis conditionem, qua ab aliis ordinibus ſeiungatur, exponit præter hanc unam, ꝙ eſt a notione finis, qua re compoſitiuum nou cenſuit Galenus eſſe à notione finis. itaque ſi Ariſtotelem in procœmiis librorum ſuorum finem, ſcopumq́; proponere eſt ſeruare ordinem illum, qui eſt à notione finis, erit ergo ſeruare ordinem reſolutiuũ, quod eſt maniſeſtè falsùm, quum huiuſmodi procœmia complura in libris Ariſtotelis naturalibus habeantur, per id tamẽ non ſtet quiu ſcientia naturalis dicatur ſcripta ordine compoſitiuo. Huiuſce rei rõnem iã abunde expoſuimus in ſecundo libro de meth.cap.4. etenim aliud eſt finem & ſcopum diſciplinæ in procœmio proponere, aliud eſt in ipſo tractationis initio à definitioue finis exordiri, procœmium.n. non eſt tractationis pars, quare in eo uos admonere finem non eſt de fine agere, proinde non eſt ordine uti reſolutiuo; quocirca credendum nou eſt Galenum de omnibus diſciplinis dicere quòd a finis notione conſtituantur, neq; conſtitutionem artis à notione finis ibi intelligit etiam admonitionem finis, quæ iu procœmiis ſcientiarum fit, quum prius idem Galenus dixiſſet progredi à notione finis eſſe ordine uti reſolutiuo à duob' aliis ordinibus diſtincto; ſed credendum eſt propriè ibi ſumi uomen artiũ ꝓ ſolis effectricibus, de quibus in libro de artis medicæ conſtitutione in duobus primis, & in duobus poſtremis capitibus eandẽ

Proponere finem, & agere de fine, non idẽ eſt.

ſententiã protulerat, & effectrices ab aliis ſeparando dixerat earum propriam eſſe conditionem ut à notione finis conſtituantur, ordine q; tradantur reſolutiuo. Quod uerò de reſolutiuo ordine aduerſarius dicit, per ſe illi competere, & quatenus eſt reſolutiuus, ut ab uno fine exordium ſumatur, hoc ab eo gratis dicitur, quum probandum fuiſſet, uel ſaltem ratio, qua ego ibi uſus ſum, ſoluenda. Quanuis igitur ſatis mihi eſſet id, quod ab eo dicitur, negare, tamen ad ueritatẽ declarandam uolo rationem, qua ibi ad hoc probandum uſus ſum, quã ipſe ſortaſſe uon ꝑcepit, explanare, quæ in hoc eſt conſtituta, ꝙ reſoluere nou ſolùm unum, ſed ẽt multa complexa in ſuas partes, & in ſua principia poſſumus; quare uon poteſt reſolutioni, quatenus eſt reſolutio, cõpetere vt vnũ ſit id, quod reſoluitur, ſed aliqua alia rõne id ei competere neceſſe eſt; in ordine.n. artis reſolutiuo requiritur ut ab uno fine initium ſumatur, quatenus ars debet eſſe una, non quatenus uel abſolutè ordinata, uel ordinata ordine reſolutiuo, quod ipſe quoq; aduerſarius confiteri uidetur in calce capitis ſui. 16. dum inquit, licèt oĩs ſcientia ſit ordo quidam, tñ unitas ſcientię ut ſcientia eſt, diſtincta eſt ab unitate ordinis quatenus eſt ordo: nam ſi hoc verum eſt, poſſumus ẽt in artibus dicere aliam eſſe artis, aliam ordinis vnitatem. Quoniam igitur artis vnitas ſumitur ex unitate finis, ſequitur ut ex aliquo alio, nõ ex finis unitate, ſumatur ordinis unitas. hoc, iuquam, ex eius dictis deducitur, tamen an uerum ſit, dubitari poteſt, quoniam aliud eſt ordinis unitas, aliud ordo ipſe; unitas ordinis in arte fortaſſe ex eodẽ ſonte deriuatur, ex quo ipſius artis vnitas, nempe ex unitate finis, at non ipſa ordinis natura, nam alia rõne debet eſſe ordo, alia rõne unus, quamobrem qua ratione dicitur unus, eadem dici ordo non põt. Hoc autem exemplis manifeſtius redderetur, ſi diſciplina aliqua ab aliquo probato auctore ſcripta extaret, quæ non una, ſed multiplex eſſet, & plures ſibi fiues proponeret; in ea.n. fortaſſe naturam ordinis intueremur ſine unitate finis, nullam tamen eiuſmodi comperimus, etenim Ariſtoteles, qui plures nobiles diſciplinas artificiosè conſcripſit, in ſingulis ita diligenter à rebus alienis abſtinuiſſe, & a diſciplinarum inter ſe commiſtione, & confuſione, & à tranſitu è genere in genus abhorruiſſe uidetur, ut in qualibet ſummam poſſimus ſimplicitatem, atq; unitatem inſpicere, & admirari. Videtur tamen aduerſarius ipſe nobis huiuſcemodi diſciplinæ exemplum prębuiſſe, hæc enim, quam nuper edidit, de

moribus

Philoſophia de moribus nuper tradita non eſt diſciplina una.

moribus philoſophia pluribus theprematibus ad naturalem ſcientiam, ad metaphyſicã, ad logicam, ad rhetoricam, aliaſq; fortaſſe diſciplinas pertinentibus referta eſt; nam tota de ordine diſputatio Logica, & aliena à ciuili diſciplina eſſe uidetur; totus primus gradus ab Ariſtotele rhetoricus, ſi non verbis, at re ipſa iudicatus eſt, quippe qui ſatis eſſe exiſtimans morali philoſopho confuſam, & rudem perturbationum notitiam, diſtinctam & perfectam tradere ſuperuacuum eſſe arbitratus eſt; ſuperuacanea enim, & aliena eſſe uidentur illa, ſine quibus ad propoſitum finem peruenire optimè poſſumus; de his autem in arte potiùs rhetorica dicendum putauit, ſi quidem oratori, qui & excitare perturbationes, & excitatas extinguere, uel ſedare pro occaſione debet, magis neceſſarium eſſe cenſuit earum naturas, cauſaſq; cognoſcere. quæ verò de partibus animæ, ac de humana mente, eiuſq; operationibus pluribus in locis in hoc opere dicuntur, ad naturalem ſcientiam attinent; quemadmodum quæ de diuinis mentibus, de prouidentia Dei, & de ſubiecto metaphyſicę, & alia eiuſmodi ad metaphyſicam ipſam. de his enim Ariſtoteles ne uerbum quidem in moralibus libris fecit; de partibus autem animæ ualde breuiter, ac ruditer in ſolo ultimo capite primi libri Ethicorum, quũ ſine diſtincta, ac perfecta earum cognitione poſſe nos ad ciuilem fœlicitatem peruenire exiſtimauerit. Hæc itaq; plurium diſciplinarum commiſtio ſi ritè facta eſt, quod quidem ego meæ mihi inſcitiæ, ac ruditatis conſcius decernere non audeo, utique uir hic eruditiſſimus, quemadmodum in poſtremo ſuæ introductionis capite profitetur ſe ordinem utiliorem, ac prȩſtantiorem ordine Ariſtotelis ſeruaturum, ita gloriari etiam meritò poteſt ſe id, quod nequiuit præſtare unquàm Ariſtoteles, præſtitiſſe, & multas ita diſtinctas diſciplinas ad coniunctionem, & unitatem mirò artificio, & ordine redegiſſe; quinimmo mihi uidetur philoſophus iſte ita Ariſtotelis gloriã ęmulatus, ut non modò cũ eo de doctrinę ordine, ac de rebus ipſis ſcribendis certare, ipſumq; ſuperare contenderit, ſed illudere quoque Ariſtoteli modo quodam uoluerit; quum enim duæ ſint ſcribendi rationes, una quidem, eaq; longè præſtantior, quum quis de re aliqua proprio ingenio, ac proprio Marte ſibi agendum proponit, liberumq; ſibi & decernendi de quaque re, & diſponendi ſeruat arbitrium; altera quum ab alio authore traditam diſciplinam quiſpiam interpretandam ſumit, qui ſectator potius, & quaſi ſeruus alienę doctrinae, & alieni ordinis, quàm author eſſe dicitur; hic quidem philoſophus talem ſuo operi introductionem adiunxit, ut interpretaturus potius morales, ac ciuiles Ariſtotelis libros uideretur, quàm proprium ipſe opus compoſiturus; eò prȩſertim, quòd talem introductionem, & ea, quæ προλεγόμενα uocantur, operi ſuo præponere authorem ipſum non decet, ſed ſoli alienorum operum interpretes id facere conſueuerunt. Attamen relicta ciuili Ariſtotelis philoſophia aliam ipſe propriam tradidit & ordine illi contrariam, & ſententiis, rebuſq; ipſis ab ea maximè diſcrepantem, quum & plurima in ea tractentur, quorum Ariſt. nullam facere mentionem uoluit; & multa etiam prætermittantur, quæ Ariſt. tanquàm neceſſaria diligentiſſimè pertractauit, adeo ut & mancam, & redundantem eſſe neceſſe ſit uel Ariſtotelis, uel huius clariſſimi uiri ciuilem philoſophiã. Hanc igitur nouam moralem diſciplinam ſi conſideremus, ea uel re uera, uel ſaltem authoris ſui profeſſione ordinem quendam habet, ab uno tamen fine non pendet, ſed à pluribus; accurata nanque de humana, ac de diuinis mentibus tractatio finem habere ciuilem fœlicitatem non poteſt, quum ſine illa ciuilis philoſophia optimè tradi queat, & ciuilis fœlicitas tum ab homine, tùm à tota ciuitate comparari; ſed ſcopus diuinæ ſcientię eſt diuinarum rerum cognitio, ſicuti ſcientiæ naturalis rerum naturalium. Teſtimonio igitur aduerſarii ſatis clarè oſtenditur dari in diſciplina ordinem ſine unitate finis, ualida certè uel ipſa per ſe, uel ſaltem ad hominem conuincendum argumentatio mea eſt.

CAPVT DECIMVMQVARTVM

De definitione ordinis doctrinæ.

HActenus ea, quæ de conditionibus, ac de eſſentia ordinis aliàs dicta à nobis ſunt, ſatis, ut uidetur, clara reddidimus, atque ab aliorum oppugnatione uindicauimus: nunc ad ordinis definitionem, tùm quæ ab aliis, tùm quæ a nobis allata eſt, conſiderandam accedamus, ut ratione duce eam, quæ rite tradita eſt, a non rite traditis diſcernamus. Iam in cap. 4. primi libri de methodis diximus traditam eſſe à nonnullis hanc ordinis definitionem, ordo eſt habitus inſtrumentalis, quo docemur cuiuſque diſciplinæ partes conuenienter diſponere; in qua definitione id mihi reprehenſione dignum uiſum eſt, quòd dictione illa [cõuenienter] nimis ruditer, & obſcurè ipſa or- *Definitio aliorum.*

dinis natura ſignificabatur, quum non appareat in quonam hæc diſpoſitionis conuenientia conſiſtat; in definitionibus autem maximè claritas & perſpicuitas requiratur. Ad hanc igitur differentiam magis declarandã ita ſum progreſſus: Quum ordo inſtrumentum ſit, proinde eius natura in fine conſiſtat, ſine hoc bene cognito, & conſtituto minimè dubitandum eſt quin illa dicenda ſit conueniens diſpoſitio, quæ nos optimè & facillimè ad eum finem perducat. Quoniam igitur nullus alius ordinis doctrinæ ſcopus ſtatuendus eſt, quàm diſtincta & in quoque genere perfecta cognitio (hoc enim & nomen ipſum, & ratio ita nobis perſuadet, ut res propè ipſa loqui uideatur; ſi quidem ordo non eſt niſi cognitionis inſtrumentum) hinc colligimus in eo tantùm ſtatuendam eſſe rectitudinem & conuenientiam diſpoſitionis, ut per eam optimè & facillimè quælibet diſciplina diſcatur; abiecta igitur dictione illa, conuenienter, & eius loco dilucidiorem differentiam exprimentes, talem ordinis definitionem in capite undecimo propoſuimus;

Confutatio.

Definitio propria.

Ordo doctrinae eſt habitus inſtrumentalis, per quem apti ſumus cuiuſq; diſciplinæ partes ita diſponere, ut quantum fieri poſſit optimè, ac facillimè ea diſciplina diſcatur; ſimul enim aduerbium quoq;, Conuenienter, in definitione ponere nugatio eſſet, quia nil aliud ſignificaret diſpoſitio conueniens, quàm illud ipſum, quod aliis adiectis uerbis clariùs ſignificatur; nam in definitione debet quidem ſequens pars pręcedentem uel ampliorem coarctare, æqualem autem, & idem obſcurius ſignificantem declarare, uitio definitioni adſcribitur. Quod quidem uitiũ præter alia philoſophus iſte in definitione ordinis à ſe tradita incurriſſe uidetur, ſic enim ordinem definiuit, Ordo eſt congruens diſpoſitio plurium uel diſciplinarum, uel partiũ eiuſdẽ diſciplinæ, cùm inter ſe, tũ ad unum primum, ex rerum natura à dirigente deprompta, vt diſciplinæ pro facultate naturam rerum æmulentur, diſtinctèq; legentium animis eam offerant.

Definitio aduerſarij.

Confutatio.

Superuacua nanq; eſt dictio illa, Congruens, ſi nulla eſt congrua diſpoſitio, niſi quæ ſequentibus uerbis ſignificatur, & reciprocantur, nam omnis congruẽs diſpoſitio æmulatur naturam, & omnis diſpoſitio naturam æmulans eſt congruens, ſecundùm ipſum. Cauſa etiam finalis in hac definitione poſita eiuſmodi eſt, ut in ea animus non acquieſcat, ſed ab ea potiùs abhorreat, inquit enim finem ordinis hunc eſſe, vt naturam imitemur, quaſi hoc conſilio diſciplinæ omnes tradantur, & diſcantur, vt æmulemur naturam, nec potiùs hoc, vt eas doceamus, vel diſcamus. Certè aliqua dignus excuſatione extitiſſet, ſi ſolùm dixiſſet neceſſarium eſſe ordini doctrinę imitari naturam, quanquam enim hoc non ſemper verum, neq; neceſſarium eſt, tamen tolerabilius fuiſſet, ordinem naturę ſtatuere effectricem cauſam ordinis doctrinę, quaſi naturæ ordo cogat doctrinæ ordinem talem eſſe, quàm cauſam finalem, & ſcopum, ad quem doctrinæ ordo dirigatur; huic enim dicto neceſſe eſt cuiuſq; bene conſiderantis animum repugnare. Sed mirandũ profectò eſt quomodo vir iſte dum uerum ordinis finem ueretur exprimere, tamen ab ipſa rei ueritate coactus ipſum ſaltem implicitè confiteatur, quando tandem ſubiungit, diſtinctèq; legentium animis eam offerant, his enim uerbis uel idem finis exprimitur, qui præcedentibus iam expreſſus erat, ſcilicet ut æmulemur naturam, uel alius; ſi idem, duorum ergo dictorum alterum ſuperuacaneũ eſt, nugatioq́; in hac definitione iterum committitur; ſi verò alius, quiſnam is eſt? cur volumus rerum naturam diſtinctè animis legentium offerre? certè ob eandem cauſam hoc uolumus, ob quam ipſi quoque legentes legunt, legunt autem ut addiſcant, & ſcientiam adipiſcantur, ergo ſcribentes quoque nullum alium ſibi finem proponunt (niſi fortè per accidens) quàm docere, & cognitionem parere; ordineq́; utuntur, ut id melius efficiãt, Miror etiam cur dixerit, legentium, quaſi nequeant diſciplinę tradi, niſi ſcriptis, nec poſſimus etiam audiendo addiſcere, quomodo & cœci omnes, & multi uiſu præditi plura diſcunt; accidit certè & ordini, & diſciplinis ipſis, ut ſcriptæ legantur; nil autem tale in definitione ponendum eſt. Idem dicendum arbitror de ordine plurium diſciplinarum inter ſe, huius enim nulla nobis ratio habenda eſt, tantùm abeſt ut in definitione ordinis fieri eius mentio poſſit; Nos enim in præſentia de ordine ut logico inſtrumento loquimur, proinde de eo, qui cum artificio à docente ſeruatur, ut melius ac facilius doceat: hic autem in eiuſdem tantùm diſciplinæ partibus ritè diſponendis locum habet; nam plurium diſciplinarum inter ſe diſpoſitio nullum in ſe logicum artificium habet, & abſque ulla docentis opera fieri uidetur; Dum. n. quis unam diſciplinam tradit, non reſpicit alias, ſed ſe intra illius limites continet. Videntur quidem illi, qui diſcere uolunt, & inter hos ii tantùm, qui cunctas cupiunt diſciplinas apprehendere, hoc conſiderare, ac de eo ſapientiores conſulere, quam prius, & quã poſterius aggredi debeãt; ſed hoc officit potius

Plurium inter ſe diſciplinarũ diſpoſitio non eſt conſideratione digna.

tius

tius aduerſario, quàm proſit, quia horum nemo id reſpicit ut naturæ ordinem ſeruet, ſed ſolùm, ut à facilioribus ad difficiliora progrediatur: ob id primo loco dare operam conſueuerunt ſcientiis mathematicis, deinde naturali, poſtmodum metaphyſicæ; qui ordo neutrum naturę ordinem imitatur, res enim mathematicę neq; generatione & origine, neq; intentione, ſeu perfectione primæ ſunt, ſed uidentur res diuinæ utroq; modo eſſe primæ ſecundùm naturam, quandoquidē ad alias omnes referuntur tùm ut effectrices cauſæ, tùm ut finales. Videat ergo doctiſſimus iſte uir quàm concinnè hæc ſua definitio tradita ſit, & quàm pulchrè conſentiant inter ſe ipſę definitionis partes, ordinem ipſe conſiderare uult amplè, prout etiam diuerſæ diſciplinæ ordinem inter ſe habent, & huius ordinis communem finem eſſe uult æmulari rerum naturam, & ipſam legentium animis diſtinctè proponere; ſed quum manifeſtus in his ſit ordo naturæ, quem tamen in cognitione non ſequimur, ſi quidem contrarium in diſcendo ſeruamus, quomodo eſſe hic poteſt finis illorum, qui diſciplinas ut ad diſcendas diſponunt, ſi hi naturæ ordinem nunquàm ſeruant in diſciplinis diſcendis? pugnat itaq; ſecum hæc definitio, & ſeipſam euertit, quum manifeſtum ſit liberales diſciplinas ut addiſcendas non diſponi iuxta naturæ ordinem, ſed ſolùm ſecundùm ordinem facilioris cognitionis; idq; reſpiciens Ariſtoteles diuinam ſcientiam μετὰ τὰ φυσικὰ inſcripſit, tanquàm addiſcendam poſt philoſophiam naturalem: adde quòd licèt liberalium diſciplinarum inter ſe aliquis ordo notari poſſit, tamen artes effectrices nullum inter ſe doctrinæ ordinem habent, niſi contingat ut una ab alia contineatur, quod in paucis euenire manifeſtum eſt. Quum igitur quælibet harum ad diſciplinam redigi poſſe uideatur, dicat aduerſarius, ſi redactæ omnes eſſent, quænam ſit natura prior, & ordine doctrinæ anteeat, an cerdonica, an ædificatoria, an calcearia, an ſutoria; certè nec ullus eſt inuentus, qui omnes artes diſcere conſtituerit, ſinguli nanque ad ſingulas ferè naſcimur; nec ſi quis tali deſiderio caperetur, is aliquem in iis ordinem fingere, aut imaginari poſſet. Quomodo igitur in diſciplinis diuerſis imitari naturę ordinem uolumus, ſi in quamplurimis nullus eſt naturalis ordo, in paucis uerò eſt quidem aliquis, ſed ab addiſcentibus non ſeruatur? Inquiet ne philoſophus iſte id eſſe per accidens, & ob aliquam occaſionem? at uerò illa, quæ per accidens, ſunt, rarò ſunt, quę autem per ſe, ea uel ſemper, uel frequentius; ſed nec Ariſtoteles diuinam ſcientiam metaphyſicam nominaſſet, ſi per accidens poſt naturalem collocaretur. Alia quoque ratione ex ipſis met huius definitionis uerbis deſumpta oſtenditur nō debuiſſe in ea comprehendi ordinem plurium diſciplinarum inter ſe, quoniam ſi hic eſſet ille ipſe ordo, de quo nunc loquimur, & eiuſdem rationis, atque naturæ, utiq; nec plures diſciplinæ, nec plures partes eiuſdē in definitione erant exprimendę, ſed in ipſa communi ordinis natura ſtandum erat, dicendo ordinem eſſe diſpoſitionem plurium rerum tractandarum, ſic.n. tùm plures diſciplinę, tùm plures unius partes fuiſſent cōi loquutione cōphēſæ: nā in definitione animalis nec homo, nec equus, nec alia ulla animalis ſpecies nominatur; quod in hac ſaltem definitione ſeruandum fuiſſet, quum.n. ordinis natura in fine potiſſimum ſit conſtituta, finemq; unum aduerſarius omnis ordinis in ea definitione ſtatuat, eiuſdem rationis eſſe ordines omnes ſignificat, & in genere uniuoco conuenire, non in communi analogo. Pręterea ſi plurium diſciplinarum inter ſe ordo ſub eo, de quo loquimur, ordine contineretur, neceſſarium ſemper eſſet ut ad aliquam ordinis ſpeciem redigeretur, eſſetq; uel reſolutiuus, uel compoſitiuus, hoc tamen dicere non poſſumus, quia à mathematicis ſcientiis ad naturalem progrediendo, & à naturali ad diuinam, neutro utimur ordine; nō compoſitiuo, quia à poſterioribus potius ad priora procedimus: non etiam reſolutiuo, quia non procedimus à fine ad ea, quæ ad finem ducunt, nefas enim eſt dicere res mathematicas uel naturales eſſe finem rerum diuinarum, quum hæ potius ſint omnium finis, proinde is ſit progreſſus ad finem potius, q̄ à fine. Sed aduerſarius ipſe in cap. 28. fatetur ordinem inter uarias diſciplinas nec cōpoſitiuum nec reſolutiuum appellari poſſe; quum igitur inter nos conuenire uideatur, illum tantummodo ordinem nobis definiendum proponi, qui mox in reſolutiuum & compoſitiuum diuidendus eſt, ſub hanc definitionem reduci ordo multarum diſciplinarum nulla ratione poteſt. Verba quoq; illa [cùm inter ſe, tum ad unum primum] non rectè in hac ordinis definitione poni uidentur, ſi uera ſunt ea, quæ antea diximus; ſatis enim fuit dixiſſe congruentem plurium diſpoſitionem; hæc enim non poteſt intelligi, niſi inter ſe. Quod uerò dicitur, [ad unum primum] ſi ſignificet id, quod in tractatione primum ordine eſt, uel etiam id, quod eſt poſtremum, non omni ordini competit, ſcientia nan-

Repugnātia in dictis aduerſarij.

tia nan-

Speties ultimæ non ſunt finis ſciẽtiæ naturalis.

tia nanque naturalis ſcripta ordine compoſitiuo incipit a primis principiis, quæ plura ſunt, deſinit in ultimis ſpeciebus corporis naturalis, quæ ſunt quamplurimæ; non enim aliquod dicendum eſt finis, quòd primum, uel quòd poſtremum ſit, ut ait Ariſtoteles in ſecundo libro phyſic. ſed quòd optimum, ac præcipuum. Nec dicendum eſt ſpecies ultimas corporis naturalis eſſe finem naturalis philoſophiæ prout ultimo loco in ea ſcientia tractantur; nam ultimo loco tractantur ſecũdùm proprias tantùm rationes, ſcopus autem philoſophi naturalis eſt eas perfectè cognoſcere, hoc eſt ſecundùm omnes rationes tùm proprias, tùm communes, ſcilicet & ut naturalia corpora, & ut ſimplicia, uel miſta, & ut animata, & ut animalia, & ut homo, uel equus, idq; intellexit Auerr. in ſuo prooemio primi phyſic. nominans ſpecies ſenſiles: hoc autem dicere eſt dicere genus ſubiectum in ſcientia naturali eſſe in ea ſcientia ſcopum, prout ipſum commune genus cum omnibus à ſe contentis ſpeciebus accipitur, tale autem ſubiectum nec primum, nec poſtremum eſt, ſed toti ſcĩetiæ adæquatur, & ab eo tùm principia unitatem recipiunt, quum unius ſubiecti principia ſint; tùm ſpecies, quum ſub idem genus reducantur. hoc igitur rectiùs appellatur primum, ideſt pręcipuum, & cuius gratia omnia conſiderantur. Conſonum autem eſt hoc ſententiæ aduerſarii dicentis in cap. 17. ſexti gradus ordinata ad finem recipere formam, & rationem ab ipſo fine, recipit enim ſcientia formam, & rationem à ſubiecto ſuo adæquato; hoc igitur eſt finis in ſcientia, & nullum aliud. Hoc autem ſi intelligat dicens [ad unum primum] uel ſuam ipſe ſententiam euertit, uel fruſtra & ſuperuacuè hoc dicit, nam ſi ſubiectum, ideſt eius perfectam cognitionem finem eſſe aſſerit, iam ſatetur noſtram cognitionem eſſe pręcipuum ordinis finem, & ab hac ſumi rationem ordinandi, quod quidem ipſe antea negauit: ſi uerò intelligat ſubiectum eſſe primum, & præcipuum, propterea quòd ea, quę ad ipſum pertinent, ideo tractanda ſunt, ut in iis ordinem naturæ imitemur, iam ſequentibus uerbis clarè hunc ordinis finem expreſſit, quare non fuit opus dicere, ad unum primum. Alia quoque de hac definitione dici poſſent, quæ miſſa facio; nam ſatis per hæc, quæ dicta ſunt, oſtenſum uidetur eam dialecticè traditam, & nil ferè in ſe habere, quod ad naturam & eſſentiam ordinis declarandam pertineat.

LIBER

LIBER SECVNDVS

CAPVT PRIMVM.

Quæ ſit propria authoris ſententia de ordinum numero, & quæ aduerſarij.

QVVM hactenus de natura, ac definitione uniuersè ſumpti ordinis diſputatum ſit, nunc ad ſpecies tranſeamus, de quibus duplex nos diſputatio manet, una de ipſarũ numero, ac de differentiis, per quas ordo in has ſpecies diuidatur, altera de iiſdem ſpeciebus ad diſciplinas aptandis. De ordinum numero uidetur quidem uerbo inter nos cõuenire, ſed re tamen ipſa non minus, quàm de natura ordinis diſſentimus. Primùm quidem ille duos tantùm, ut ego, ordines dari aſſerit, idq; multis argumentis nititur comprobare, ſed poſtea rem magis declarans non duos, ſed quatuor, & plures etiam ordines introducit, ita ut nomine duos, re plures, quàm quiſquam alius, ponat; quamobrem rectiùs dixiſſet ſe quatuor aut ſex ordinum, quàm duorum, inuentorem extitiſſe. Quod ad me attinet, profiteri abſq; ulla hæſitatione poſſum me apud nullum eorum, qui de ordinibus ſcripſere, hanc de duobus ordinibus ſententiam unquam legiſſe, quare etiam ſi huic excellentiſſimo uiro id condonarem, quod ipſe credi uult, ipſum ante me eandem uel ſequutum eſſe, uel inueniſſe, tamen quum nil ab eo in publicum hac de re editum ſit, neq; ego debui huius ſuæ opinionis habere notitiam, neq; ipſe fidem de ſe ſatis idoneam facit; Quod enim aliquis eius diſcipulus aſſertione de hac re publicè diſputandas aliquã do propoſuerit, hoc nihil eſt, tùm quòd per hoc non liquet an proprium ipſius diſcipuli id dogma extiterit, an ex præceptore acceptum; tùm maximè quia in huiuſcemodi theorematibus proponi quandoque ſolent aliqua ipſis quoque proponentib' παράδοξα quæ ipſi non quòd ita ſentiant, ſed uel exercendi, uel etiam oſtentandi ingenii gratia tuenda proponunt; quare nihil certi de horum diſputantium ſententia ex talibus eorum aſſertionibus ſumi poteſt, quum ipſis ſemper liceat ſe ipſos tueri dicendo ſe diſputandi tantùm gratia ea dogmata protuliſſe: ſed mittantur hæc, in iis enim nullam uim facio; uideamus qualenam eius dogma ſit, & quale illud, quod me inueniſſe profeſſus ſũ, ut ſi ipſe (quod ſpero) ſuum à meo tantum diſtare cognouerit, quantum à cęlo terra diſtat, æquò animo meam profesſionem ferat, uidens me nullum eius inuentum mihi unquam attribuiſſe, neque enim ſi uoluiſſem, id facere licuiſſet, neque ſi licuiſſet, optaſsē. Mea quidem opinio non uerborum ambagibus inuoluta, & perplexa, ſed ſimplex, faciliſq; explicatu eſt, eamq; breuiter expoſui in cap. 6. ſecundi lib. de methodis ita enim res ipſa, ut primum proponitur, loqui uidetur, ut pluribus uerbis ad ſui declarationem non indigeat. Id, cuius ego me inuentorem fuiſſe, in dicto loco profeſſus ſum, non eſt ſolus ipſe per ſe ordinum numerus, ſed cum ipſius numeri ratione, quæ a ſolis differentiis per quas genus in ſpecies diuiditur, & quę naturam ſpecierum conſtituunt, ſumenda eſt. ſine hac ratione quiſquis dicat duos tantũ ordines dari, is ordinum numerum non cognoſcit, neq; id, quod dicit, intelligit: nam, ut inquit Ariſtoteles in contex. 39. ſecundi poſteriorum, rem a cauſa pendentem ſine cauſa cognoſcere eſt eam ignorare potiùs, quam ſcire. Quoniam igitur iam oſtenderam finem omnis ordinis eſſe perfectam in ſuo

Opinio authoris de numero ordinum.

genere

genere cognitionem eorum, quę in qualibet diſciplina tractantur, finem hunc, in quo tota ordinis natura conſiſtit, in duos diuidendum eſſe dixi, ratioue ſumpta à duabus diſciplinarum naturis iam à me declaratis in primo lib. de natura logicæ; Quum enim aliæ diſciplinæ cognitionem ſimpliciter quęrant, & præterea nihil, aliæ uerò cognitionem non propter ſe, ſed propter operationem, & productionem alicuius externi finis, hinc emanantem duorum ordinum diſtinctionē, & huius numeri neceſſitatem collegi; oportet enim illas, quæ ſolam cognitionem quærunt, à primis principiis exordiri, qui eſt ordo compoſitiuus; illas uerò, quæ cognitionem dirigant ad agendum, uel efficiendum finem aliquem, qui ab homine liberè operante produci poſſit, ab ipſius finis prænotione auſpicari, qui eſt ordo reſolutiuus. Hæc mea opinio, hoc meum inuentum eſt. Propriam quoque, & à me inuentam profiteri poſſum confutationē ordinis definitiui, quæ in quarro cap. ſecundi libri à me diligenter ſcripta eſt, eaq; ſumitur ex ipſiuſmet definitiui ordinis natura, quoniam definitio diſciplinæ nullum alium, quàm procemii, locum in diſciplina habet; in tranſitu autem à procemio ad tractationem nullus doctrinę ordo conſtitutus eſt, ſed in ſolius tractationis partibus ordinem conſiderare oportet. Ex ipſa quoque diſciplinarum tradendarum natura idem oſtenditur, quum enim duo tantùm illa dentur diſciplinarum genera, & alteris ſolus conueniat ordo compoſitiuus, alteris ſolus reſolutiuus, reſtat inutilem, & ſuperuacaneum eſſe omnem alium ordinem, quem aliquis excogitare poſſit. Nunc uideamus quid aduerſarius de ordinum numero dixerit. Ille quidem duos tantùm inquit ordines dari, compoſitiuum, & reſolutiuum, ſed tres modos ſtatuit ordinis reſolutiui ita diuerſos inter ſe, ut nomen tantum commune habeant, re autem ipſa penitus diſcrepent, vt ex ipſa reſolutiui ordinis definitione, in qua Galenus, & ceteri omnes conſenſerunt, ſatis clarè oſtēditur. primum modum reſolutiui ordinis eſſe inquit, quum ab externo fine, ut à ſanitate, procedimus ad inuenienda principia; ſecundum quando à toto ad partes, ut ſi à mundo toto, eiuſq; definitione ordientes procederemus poſtea ad ſingulorum ſimplicium corporum, è quibus mundus conſtat, conſiderationem: tertium demum, quum ab iis, quæ prædicatione ſunt ultima, hoc eſt ab infimis ſpeciebus ad ſuperiora genera aſcendimus. Hos igitur tres ſi diſtinctos, penitus eſſe oſtenderimus, nec eadem reſolutiui ordinis definitione participare poſſe, iam patebit quatuor ordinis ſpecies ab hoc viro ſtatui, tres reſolutiuos, & quartum compoſitiuum, uel, ſi hic quoque tribus modis eſſe poſſit, qui tribus illis reſpondeant, ſex ſpecies ordinis ab eo ponuntur, immo etiam plures, ut mox conſiderabimus; ita enim varia & perplexa, & ſibi ipſi repugnans eſt hæc eius de numero ordinum diſputatio, ut ex eius lectione quot reuera ordines dentur ſtatuere certa ratione nemo poſſit. Non minorem varietatem, & repugnantiam multiplicem in iis, quæ ab eo de ordine definitiuo dicuntur, notare poſſumus, primum enim omnino eum reprobat, deinde fatetur eſſe ordinem, & redigi ad reſolutiuum, ac denique eūdem cum ipſo quoque compoſitiuo confundere uidetur; quæ omnia poſtea declarabimus. Hæc igitur ſententia quantum à mea diſtet, quiſque rationis compos ex his, & ex ipſius, meiſq; ſcriptis antea editis cognoſcere facilè poteſt: ſed clariſſimum omnibus hoc fiet, ſi omnia eius dicta, quæ conſideratione digna ſunt, diligenter perpenderimus, & quantum in ſe veritatis, ac firmitatis habeant, conſiderauerimus.

Opinio authoris de ordine definitiuo.

Opinio aduerſarii de ordinū numero.

Repugnātia in dictis aduerſarii.

CAPVT SECVNDVM.

Confutatio ſententiæ aduerſarij de pluribus ordinibus reſolutiuis.

PRimùm quidem hoc omnium dicendorum præcipuum fundamentum ſtatuendum nobis eſt, nos de vniuerſali tantùm ordine loqui, non de particulari. Vniuerſalem uoco eum, quo tota diſciplina diſponi dicitur, particularem uerò, qui in aliqua tantùm diſciplinæ parte conſideratur: hoc niſi conſtituamus, ita multis aliorum cauillis, & captionibus expoſiti ſumus, ut conquieſcere in ipſa rei ueritate nequeamus. hoc idem in poſtremo quoq; capite ſecūdi libri de methodis proteſtatus ſum, quippe qui non ignorans quo philoſophandi genere complures utantur, ea, quæ poſtea contigerunt, præuidebam, fore qui dicerent plurimas ordinis ſpecies eſſe, nullam diſciplinam uno, ac ſimplici ordine eſſe traditam, ſed in una parte unum ordinem habere, in alia alium; proinde nulli diſciplinæ aliquem certum ordinem attribui poſſe; & alia multa eiuſmodi, quæ nihil docent ſtudioſos, ſed ita eorum animos perturbant, ut eos meliorem doctrinam amplecti, & ueritati adhærere nō ſinant. ordo heterogeneis rebus perſimilis eſt, quemadmodum enim totus homo eſt animal, ocu-

nimal, oculus autem hominis per ſe non eſt animal, ſed animalis pars, ita ſi tota ars medica tradita eſt ordine reſolutiuo, non eſt tamen neceſſe vt quælibet pars per ſe ſumpta reſolutiuum ordinem habeat; immo ſi primam partem, quæ phyſiologica dicitur, ſpectemus, ea videtur habere potius ordinem compoſitiuum, quum ordiatur ab elementis, ab his tranſeat ad humores, poſtea ad homogeneas partes, tandem ad heterogeneas, nec propterea dicendum eſt artem medicam eſſe pluribus ordinibus traditam, hoc enim nihil rudius, nihil ineptius pronuntiari poteſt; ſed omnes illius artis partes reſpectu totius artis habent ordinem reſolutiuum, etiam illa, quę per ſe compoſitiuum habere videbatur, de elementis enim & humoribus & partibus humani corporis agere eſt agere de fine, proinde eſt initium ordinis reſolutiui: Quemadmodum igitur videmus totum hominem eſſe animal, partium autem tùm nullam per ſe animal, tùm quanlibet animalis eſſe, ita dicamus oportet totam naturalem philoſophiam compoſitiuo ordine traditam eſſe, & in tota manifeſtè conſpici compoſitiui ordinis naturam, proinde toti nullum alium ordinem attribui poſſe: quanuis enim partium aliqua per ſe eum ordinem habere non uideatur, quælibet tamen pars partem totius ordinis habet. Hoc fundamento conſtituto, aliisq; omnibus, quæ à me antea oſtenſa ſunt, clara eſt ordinis diuiſio in duas ſpecies à me facta, in compoſitiuum, & reſolutiuum, tanquàm ordines vniuerſales, quorum altero neceſſe eſt quanlibet ritè traditam diſciplinam eſſe diſpoſitam, ita tamen, vt appellatione reſolutiui nullum alium intelligamus, niſi illum, qui communiter ab omnibus vocatur ordo à notione finis, hac enim quaſi definitione eum ſecernit ab aliis duobus Galenus in principio artis medicinalis; quare neutrum aliorum duorum putauit eſſe à notione finis; in qua opinione omnes ad vnum ceteri cònſenſerunt. Hoc reſolutiuo, atque etiam compoſitiuo quòd tota diſciplina tradi poſſit, ita ut tùm hic, tùm ille dici poſſit ordo vniuerſalis, nemo negaſſe videtur. Sed quoniam pręter hunc reſolutiuum duios alios, immo etiam plures, aduerſarius excogitauit, hi omnes ſunt ſingillatim conſiderandi. Secunda reſolutiui ordinis ſpecies ab eo dicebatur, quando à toto ad partes progredimur; & hoc exemplo vtebatur, vt ſi à toto mundo ad ſimplicia corpora conſideranda progrederemur, ſic enim totum reſolueremus in partes, quem ordinem ſimillimum eſſe ait definitiuo, quem Galenus poſuit. Sed hunc ſi benè conſideremus, vanum prorſus eſſe comperiemus, quærendum enim ab hoc præſtantiſſimo viro eſt an putet ordinem hunc in artibus, an in ſcientiis locum habere, ſi dicat in artibus, certè non in aliis, quàm in illis, quæ præter operationem aliquod opus relinquunt, quales ſunt ædificatoria, nauium effectrix, & aliæ plurimæ, in quibus totum & partes conſiderari manifeſtè poſſunt; in his itaque ſi dicat hanc reſolutiui ordinis ſpeciem ſeruari poſſe, vt à toto, & eius definitiòne exordiũ ſumatur, vt à definitione domus, deinde ad partes domus tranſitus fiat, hoc veriſſime dicitur, ſed ſciat hanc eſſe primam ſpeciem ordinis reſolutiui, eſt enim exordiri à fine, vt ait Ariſtoteles ſeptimo metaphyſ.23. domus enim in ea arte finis eſt: ſed illud tamen eſt animaduertendum, quod initium ſumitur à domo, non quatenus eſt totum, ſed quatenus eſt finis, nam ſi finis artis non ſit totum aliquod corporeum, ſed ſola operatio, vel qualitas, quæ quanta non eſt, non minus à fine auſpicamur, quo fit vt in artibus per accidens ſit vt finis, à quo exordimur, ſit totum, à quo ad partes internas progreſſio fiat, nam in arte medica finis eſt ſanitas, quę corpus non eſt, à qua ad externas, quæ ipſam producunt, cauſas progreſſus fit ordine reſolutiuo. Has quidem poſſe huius ordinis differentias dici ego non inficior, ſed vt album, & nigrum ſunt differentiæ hominis, non vt eſſentiales, & quæ varias conſtituere ſpecies aptæ ſint, quum manifeſtum ſit, in his omnibus eandem eſſe ordinis reſolutiui naturam, & eaſdẽ conditiones. Quòd ſi in ſcientiis contemplatiuis hanc reſolutiui ordinis ſpeciem dari dicat, vt dicere videtur, dum ex naturali ſcientia exemplum ſumens conſiderat progreſſum à toto mundo ad ſimplicia corpora, è quibus mundus conſtat, hoc ego puto abſonum omnino eſſe rationi, quum huiuſcemodi ordo non modò in tota ſcientia, quod quidẽ mihi oſtendere ſatis eſſet, ſed neque in parte locum habere poſſit; in tota ſciẽtia ne ipſe quidẽ aduerſarius, vt arbitror, diceret, patet .n. initium ſcientię naturalis ſumendum eſſe uel à primis principiis, de quibus in primo libro phyſicorum agitur, vel à definitione cõmunis ſubiecti, quam in principio ſecundi phyſicorum habemus. Quòd ſi ab huiuſmodi toto auſpicandum eſſet, à mundo incipere oporteret, mundus enim totum quoddam eſt omnia naturalia corpora continens, alia vt ad molis integritatem, alia vt ad ipſius ornatum, & perfectionem pertinentia; ſed quomodo à mundo

Confutatio ſecundæ ſpeciei ordinis reſolutiui.

ſumi initium poſſit, vt primo loco de ipſo
mundo agatur, & ipſe prius cognoſcẽdus pro
ponatur, quàm cognoſcantur partes, ego ne
imaginari quidem poſſum, ne dum ſuſpicer
aliquem eſſe, qui hoc audeat aſſeuerare; de
mundo nanque ita accepto non video quid
docere, quam ſcientiam parere author poſſit
dum partes mundi ignorantur; nil enim aliud
hic mundus eſt, quàm collectio naturarum
omnium corporalium optimo ordine diſpo-
ſitarum; quare perfecta eius cognitio in ſola
ſingularum partium cognitione conſiſtit, i-
deoq; Ariſt. in nulla naturalis ſcientiæ parte
de toto hoc mundo egit, quum de ſingulis
partibus ordinatim agere, eaſq; omnes cogno
ſcere ſit totum corporalem mundum cogno
ſcere. De mathematicis autem ſcientiis, ac de
metaphyſica clarior res eſt, in nulla.n.harum
datur tale totum ex partibus integrantibus
conflatum, à quo doctrinæ initiũ ſumi queat;
ſed certum, atque exploratum omnibus eſſe
debet contemplatiuas ſcientias initium ſume
re ab illius totius definitione, quod totum cõ
mune, ſeu totũ prædicabile dicitur, quod eſt
incipere à definitione ſubiecti amplisſimè ſũ
pti. Qm̃ igitur hic ab aduerſario confictus
ordo non eſt eiuſmodi, vt eo tota ſcientia di-
ſponi poſſit, ſatis à me reprobatus videretur,
qui de ſolo ordine vniuerſali me loqui cùm
hic profeſſus ſum, tùm aliàs in poſtremo ca
pite ſecundi libri de methodis: ſed ad plenio
rem huius figmenti reprobationem oſtende
re etiam libet, ipſum nec in parte vlla ſcien
tiæ habere locum poſſe. Duo (vt videtur)
partium genera ſub præſentem conſideratio
nem cadere poſſunt, tùm illæ, quæ eſſentia-
les, tùm illæ, quæ integrantes dicuntur; de eſ
ſentialibus clara res eſt, harum enim tracta-
tio tractationi totius nunquàm eſt poſtponẽ
da, quoniam ſi his ignoratis de toto priùs a-
gamus, nullam eius notitiam habere poſſu-
mus, niſi rudem & confuſam, quia ſic prin-
cipia eius interna ignorantur; quare & eſſen
tiam ipſius ignorari neceſſe eſt & accidentia,
quę illam conſequuntur. A toto quidem cõ
fuſo, & confusè cognito procedere ad inue-
nienda principia poſſumus, ſed is non eſt or-
do, eſt methodus reſolutiua, quam proponit
Ariſtoteles in proœmio primi libri phyſic.
& quam in eodem libro ſeruat; ordo enim
eſſet, ſi priùs de toto ipſo compoſito ageret,
idq; per ſe cognoſcendum proponeretur,
deinde ad declaranda principia tranſitus fie
ret, ita vt tractationem de principiis alia
de compoſito tractatio ab ea ſeiuncta præ-
cederet, diceretur q; liber ille & de compo-
ſito eſſe, & de principiis; quod quidem nec
verum eſt, nec fieri poteſt, vt demonſtra-
uimus. Si verò de partibus ſecundùm quan
titatem acceptis loquamur, id de his dicere
cogimur, quod nunc de mundo vniuerſo di-
cebamus, nulla enim tractatio totius ſeiun-
cta à tractatione partium eſſe poteſt, quo-
niam hoc totum nil aliud eſt, quàm partium
collectio; quare ſi homogeneum ſit, non o-
pus eſt ſeorſim de toto, ac de partibus age-
re, quum eiuſdem ſint naturæ, & eiuſdem no
minis: ſi verò heterogeneum, cuiuſmodi ani
mantia ſunt, cognoſcendæ quidem ſunt par
tes ſingulæ, & diuerſę ſingularum temperies,
& munia, qualis eſt Ariſtotelis tractatio in li
bris de partibus animalium, ſed in omnium
partium diſtincta cognitione conſiſtit etiam
perſecta cognitio totius; ideo nullam legimus
apud Ariſtotelem tractationem de animali
toto neque ante libros de partibus, neque
poſt; nam etiam in libris de hiſtoria de par-
tibus agit, ruditer tamen, & pingui Mineruæ.
Sequuntur autem libros de partibus libri de
anima, deinde illi, qui vocantur parui
naturales, in quorum nullo agitur de to-
to ipſo animalis corpore, ſed in libris de
anima agitur de eius forma, in paruis au-
tem naturalibus de variis eiuſdem ac-
cidentibus, quare totius animalis cogni-
tio non habetur in aliquo vno libro, ſed
in omnibus ſimul: non eſt tamen ignoran-
dum, membra animalium poſſe voca-
ri & partes integrantes, & eſſentiales, vo-
cantur enim integrantes dum ſolam quan-
titatem corporis animalis ſpectamus, qua
ratione diximus nullam eos libros ſubſe-
qui, vel præcedere poſſe tractationem de
toto ipſo animalis corpore, ac de tota eius
mole: eſſentiales autem dicuntur, dum
ad animam relatæ eam habent rationem,
quam materia habet ad formam, quare
animal ex his partibus, & ex anima con-
ſtare dicitur tanquam ex materia proxi-
ma, & forma, hoc quoq; modo totum
animal nullibi ab Ariſtotele tractatur vt
totum, ſed ſeparatim agitur de materia eius,
de forma, ac de variis accidentibus, in horum
enim omnium cognitione conſiſtit perſecta
animalis cognitio; qua de re fuſiùs loquutus
ſum in libro de præcognitis. Quod autem
in animali, ac eius partibus conſiderauimus,
de omnibus ſimiliter dicendum eſt. Sed
video quò aduerſarius confugerit, dum
enim exempli gratia nominat progreſ-
ſum à toto mundo ad partes, videtur in-
nuere libros Ariſtotelis de cælo, in qui-
bus ordine hoc reſolutiuo vti dicatur lo-
quens priùs de mundo, poſtea de ſimplicibus

Eadem animalis partes sũt alia ratione integrantes, alia eſſentiales.

corporibus,

Error multorũ de conſilio Ariſ. in libro de cælo.

corpor bus, quæ ſunt partes mundi; ſcio.n. plurium ſententiam eſſe quòd in iis libris cõſilium Ariſtot. ſit agere de mundo; de ſimplicibus ât corporibus agat non per ſe, ſed propter mundum, & ut ſunt principia mundi: hæc tamen ſententia minimè uera eſt, nec ab Ariſtotele ibi ſeruatur is ordo reſolutiuus, immo nec ſeruari poteſt; primùm quidem ſententiam hanc ipſa Ariſtotelis tractatio reſellit, qui non à mundo exorditur, ſed à corpore simplici, de quo ante omnia loquitur, & pauca quædam, quæ de ipſo generaliter ſumpto dici poterant, exponit, poſtea in ſpecies diuiſo incipit à prima ſpecie, nempe à cœleſti corpore, cuius naturam diligenter inueſtigat, eamq; per negationem declarat, docens nec graue eſſe, nec leue, neque generationi, neque interitui, nec alterationi, nec accretioni, nec imminutioni obnoxium: deinde uerò in toto illo primo libro loquitur de mundo, oſtendens ipſum & finitum eſſe, & unum, & æternum: mox in ſecundo libro iterum agit de cęleſti corpore, ac demum in tertio& quarto de quatuor elementis, tractatio igitur de cæleſti corpore nõ magis ſequitur, quàm præcedit tractationem de mundo: immo eò magis præcedit, quàm ſequitur, quò tractatio de ipſa rei ſubſtantia principalior eſt tractatione de accidentibus conſequentibus, qualis eſt tractatio de cælo in eo ſecundo libro. Sed iam ueritatem pateſaciamus, ut appareat quàm uana & commentitia ſit huius reſolutiui ordinis excogitatio.

Conſiliũ Ariſto. in libris de cælo.

De ſimplicibus corporibus Ariſtoteles ibi agit propter ſe, non propter mundũ, niſi intelligamus idem prorſus eſſe ea propter ſe tractari, & propter cognitionem mundi, hoc enim uerisſimè dicitur, quoniam mũdus nil aliud eſt, quàm quinque ſimplicia corpora ſic ordinata; quare ea cognoſcere eſt mundum cognoſcere: quo fit ut etiam ſi Ariſtoteles nuſquam in his libris ullam mundi mentionẽ feciſſet, liceret tamen dicere eos libros eſſe de mundo, nã cognoſcere ſingulorũ illorũ corporum naturas, & motus, eſt cognoſcere grauia ut ſubſtantia leuibus, & hæc oĩa à rotundo corpore undique circundata, quod eſt cognoſcere mundũ. Dũmodo igitur in hunc errorem non labamur, ut dicamus ſimplicia corpora in iis libris non ut ſubiectum, ſed ut principia conſiderari, ut illi dicunt, non erramus dicendo ibi agi de mundo. Quod uerò aliqui dicunt, tractationem, quæ primo loco habetur de natura cęli, non eſſe propter ſe, ſed propter tractationem de mundo, uanum eſt, quia natura cæli eſt per ſe dignisſima cognitu, ergo propter ſe alicubi tractanda, ubi nam igitur, ſi non in eo loco? nullus igitur proceſſus datur uel compoſitiuus à ſimplicibus corporibus ad mundum, uel reſolutiuus à mundo ad ſimplicia corpora. Sed quomodo procedit Ariſtoteles à cælo ad mundum, deinde a mundo ad cælum? Dico ſeriem tractationis Ariſtotelis artificio plenam eſſe; uult enim agere de ſimplicibus corporibus, ideo primo loco de simplici corpore communiter loquitur in principio primi libri, poſtea uerò de ſpeciebus, de cælo quidem in primo & ſecundo, ac tandem de grauibus& leuibus in tertio & quarto; agens autem de cælo, primo loco naturam cæleſtis corporis declarat in prima parte primi libri, deinde ad accidentum conſiderationem tranſit, horum autem duo erant genera, alia nanque etſi ſolam cęli naturam inſequuntur, tamen in totum mundum redundant, de quibus agitur in tota reliqua parte primi libri; Quòd enim finitudo molis, unitas, & æternitas, quæ ibi attribuuntur mundo, à ſola cæli natura emanent, quiſq; ea conſiderans cognoſcere facilè poteſt; ideò Ariſtoteles uolens ea demonſtrare de ſubiecto adęquato, maluit ea attribuere mundo, quàm cælo; ſed quoniam ſolam cæli naturã inſequuntur, ideo eorum tractationem inſerere ac commiſcere uoluit cum tractatione de quinto corpore, & de his ſtatim agere poſt tractationem de natura cæli: poſtea uerò in ſecundo libro ſermonem proſequitur de accidentibus cęli, tranſiens ad alterum accidentium genus, nempe ad illa, quę quum cæli naturam inſequantur, à cælo cum aliis corporibus non communicantur; neque enim dici poteſt communicari motum, quanuis enim à cælo inferiora corpora moueantur in orbem, non tamen ſimplici motu; quare ſuum ſimplicem motum cum nullo corpore cælum communicat. Quiſquis hæc, quę diximus, bene conſideret, libroſque Ariſtotelis de cælo legat, & intelligat, facilè cognoſcet quàm uana & abſona rationi ſit hæc ſententia quòd à mundi conſideratione ad partes progredi posſimus ordine reſolutiuo, nam præter quàm quòd talis progreſſus non datur, non eſt etiam à fine ad ea, quæ ſunt ante finem, nam dicere cæleſtia corpora eſſe propter mundũ tanquàm propter finem, eſt dicere propter ſe ipſa, nam quodlibet naturale corpus propter ſe ipſum eſt, idquè non ſolùm de ſimplicibus dicimus, uerùm etiam de miſtis; quare petendum ab aduerſario eſſet

Artificioſa ſeries tractationis de cælo.

cur à mundo quoque ut miſta complectentre non proceſſerit Ariſtoteles ordine reſolutiuo ad miſta; nulla certè afferri ratio poteſt, quia hæc omni prorſus ratione carent, tractā tur enim in ſcientia naturali omnia corpora naturalia propter mundum, ideſt ut cognoſcamus omnia corpora, quę in mundo exiſtunt: hoc autem eſt dicere, propter ipſamet, & ut ipſa cognoſcantur. In tertia autem reſolutiui ordinis ſpecie confutanda non eſt quòd tempus conteramus, iam enim eam abunde confutauimus in ſecundo libro de methodis cap. ſeptimo & octauo, & miror quòd aduerſarius illa, quę a me ibi dicuntur, non uiderit. uidetur autem ipſemet huius ordinis uanitatem confiteri, dum inquit magis contingere in methodo, quàm in ordine, ut ab ultimis ſpeciebus ad ſuperiora genera, & ad principia aſcendamus, reuera enim ſi talis progreſſus datur, methodus potiùs eſt, quam ordo, immo nullo pacto poteſt eſſe ordo, ut in memorato loco demonſtrauimus. Mihi etiam uidetur philoſophus iſte præter has tres reſolutiui ordinis ſpecies etiam quartam excogitaſſe, quam tamen poſtea in illa ſpecierum enumeratione prætermiſit, nam in capite 22. inquit Ariſtotelem uti ordine reſolutiuo dū uiſum aliis ſenſibus anteponit, & tactum poſt ponit; nam hæc progreſſio a uiſu ad tactum ad nullam dictarum trium ſpecierum redigi poteſt, non ad primam, quam ipſe uocabat a fine ad principia, quoniam uiſus non eſt aliorum ſenſuum finis, ut antea oſtendimus: non ad ſecundam, quia a uiſu ad tactum procedere non eſt procedere a toto ad partem, qualis eſſe proceſſus a mundo ad ſimplicia corpora fingebatur; nec demum ad tertiam, quia non eſt progredi à ſpecie ad genus. igitur quàm confuſa, ac debilibus nixa fundamentis ſit hæc ordinum declaratio quiſque uidere poteſt; quando enim ſpecies ordinis reſolutiui enumerat, trium tantùm mentionem facit, alibi tamen alias præter has nominat; tùm quartam illam, quam modò diximus, tùm alias quoque, quas poſtea tangemus. Quam igitur diuerſa eius ſententia a mea ſit, clariſſimum eſt, ego enim unum tantùm poſui ordinem reſolutiuum, qui eſt a notiore fine ad inueniendа principia, & finem illum ſolum intellexi, qui agi uel effici a nobis liberè operantibus poſſit; ipſe uerò tum ad alios fines ordinem hunc extendit, tùm alios modos reſolutiui ordinis introducit, quos ego iam reprobaui. quamobrem an ipſe in duorum ordinum aſſertoribus numerandus ſit alii iudicent; mihi quidem uidetur duo tātum ordinum nomina ab eo proponi, ſed ordines plurimos. neque etiam iiſdem differentiis ad ordinem diuidendum utitur, quibus ego uſus ſum, immo nullis utens differentiis hanc diuiſionem, ſeu potius inordinatam enumerationem commentus eſt; propterea rationes illæ, & philoſophorum teſtimonia, quę ab ipſo ad comprobandam de duobus ordinibus ſententiam afferuntur, quā tuncunque roboris habeant (parum enim, meo iudicio, habent, & a propoſito aliena ſunt) pro me omnia faciunt, quum ego uerè duos ordines ſtatuam; hæc igitur omnia miſſa facio, tùm quia leuiſſima eſſe puto, tùm quia, ſi quam uim habent, mihi, non illi ſuffragantur.

Reprobatio tertiæ ſpeciei ordinis reſolutiui.

Quarta ſpecies ordinis reſolutiui ab aduerſario adiecta.

Repugnantia in dictis aduerſarii.

CAPVT TERTIVM.

Confutatio eorum, quæ ab aduerſario dicuntur de ordine definitiuo.

IN iis etiam, quæ ab illo de ordine definitiuo dicuntur, magna inconſtantia, & uarietas eſſe uidetur, nam reprobat omnino ordinem definitiuum, licet infirmis, & uix probabilibus argumentis; & eundem inquit redigi ad reſolutiuum, quia eſt diſſolutio definitionis in partes, ut etiam aſſerere Galenus uidetur in principio artis medicinalis: eundē igitur & reprobat, & admittit; dum enim ipſum ad reſolutiuum reducit, ordinem eſſe fatetur, qua in re diſcrepat omnino a ſententia mea, quum ego illius progreſſus naturam conſiderans oſtenderim nullum eſſe ordinem à definitione ſcientiæ ad ſcientiam ipſam, quoniam definitio illa locum procemii habet, in procemio autem nihil adhuc tractatur; quare nullus poteſt doctrinę ordo conſiderari inter procemium & tractationem, ſed ſolùm in ſerie partium tractationis; quoniam igitur a definitione diſciplinæ ad ipſam diſciplinam procedere nullus doctrinæ ordo eſt, ideo ad nullum ordinem redigi poteſt hic ordo definitiuus, quatenus procedens à definitione diſciplinæ ad diſciplinam: licèt enim artem medicinalem Galeni dixerim habere ordinem reſolutiuum, quatenus in ipſa tractatione proceditur a ſanitate corporum, quæ eſt finis, ad cauſas & principia ſanitatis, qui uerè eſt ordo reſolutiuus etiam, omnibo abiecta illa artis medicę definitione, tamen progreſſum ipſum ab ea definitione ad artem uec ordinem per ſe eſſe, nec ad ullum doctrinæ ordinem redigi arbitror. Philoſophus autem iſte dum ipſum redigit ad reſolutiuum,

Repugnantia in dictis aduerſarii.

lutiuum, iam doctrinæ ordinem eſſe confitetur, nec ulla in re diſcrepat à ſententia Galeni, quam medici ſequuntur, nam Galenus quoque aſſerit hunc ordinem poſſe appellari reſolutionem, nec tamen ſub reſolutiuo ordine ipſum comprehenderat, ſed ab eo penitus diſtinxerat, quia non ignorabat eam eſſe ſolius nominis conuenientiam, proinde ſub eadem ordinis ſpecie vniuocè dicta eos contineri non poſſe; rectè ergo fecit diſtinguens hunc reſolutiuum ab altero propriè dicto reſolutiuo, qui eſt à notione finis.

Quinta ſpecies ordinis reſolutiui ab aduerſario poſita.

Ex his colligimus aliam uarietatem & repugnantiam in huius clariſſimi viri dictis, nam qui tres reſolutiui ordinis ſpecies eſſe ſtatuerat, immemor eorum, quæ antea dixerat, ubi aliam etiam præter eas quartam commemorauerat, nunc etiam quintam adiicit, dum definitiuum dicit eſſe ſpeciem quandam reſolutiui; hic .n. diſtinguitur ab eo, quem uocant à notione finis, quia definitio artis non eſt finis ipſius artis; nec non ab illo qui eſt à toto ad partes integrantes, niſi hic quoque ambiguis nominibus vti velimus, & æquiuocè ſumere totum & partem. ſic etiam à tertia ſpecie, quę eſt à ſpeciebus ad genera, ut patet; ac demum a quarta, quia non eſt proceſſus à poſteriori ad prius, qualem dicebat eſſe a uiſu ad tactũ.

Repugnātia in dictis aduerſarii.

Aliam quoque repugnantiam, eamq; multiplicem in eius dictis notare poſſumus, nam in calce capitis 23. refutat illorum opinionem, qui dicunt eum tantum eſſe ordinem definitiuum, quando à definitione diſciplinæ auſpicamur, inquit enim definitiuum ordinem eſſe etiam incipiendo à definitione ſubiecti, vel à definitione finis, quare tres definitiui ordinis ſpecies eſſe ait, quatenus ordiri à definitione tripliciter poſſumus, uel à definitione diſciplinæ, uel à definitione ſubiecti, uel à definitione finis. Primùm quidem in hoc ſibi ipſe aduerſatur, quòd qui priùs dixerat definitiuum redigi ad reſolutiuum, hic ipſum redigit etiam ad compoſitiuum, nam incipere à definitione ſubiecti eſt proprium ordinis compoſitiui ſcientiarum contemplatiuarum; quare ſi hic poteſt etiam uocari definitiuus, ſcientia naturalis, quam compoſitiuo ordine traditam eſſe conſtat, etiam definitiuo tradita dicetur, quoniam ſecundum librum phyſicorum Ariſtoteles auſpicatur a definitione ſubiecti totius ſcientiæ naturalis.

Repugnātia in dictis aduerſarii.

Alia quoque notatu digna repugnantia, & ea quidem manifeſtiſſima, in eius dictis eſt, quòd quum certum ſit cuiuslibet diſciplinæ initium à definitione ſumi, ut ſæpe in libris meis logicis à me dictum eſt, præſertim verò in quarto cap. ſecundi libri de methodis, ſi hoc facit ordinem definitiuum, certè omnis ordo eſt definitiuus, eoq; ſcientiæ omnes, & artes traditæ ſunt; vel igitur per hanc conditionem conſtituitur propriè ſumptus definitiuus prout ab aliis diſtinguitur, uel communiter ſumptus, qui alios complectatur; ſi dicat eſſe definitiuum propriè acceptum, ergo excluduntur omnes alii ordines, & ſolus datur ordo definitiuus, itaque non rectè ipſe dicit dari compoſitiuum, & reſolutiuum: ſi uerò dicat eſſe latè ſumptum definitiuum, quod quidem magis dicendum eſt, ipſe manifeſtè tres huius ſpecies ponit & nulla ex parte diſſidet à ſententia medicorum, inquit enim uel poſſe initium ſumi à definitione diſciplinę, uel à definitione ſubiecti, uel à definitione finis; nulla certè alia ratione Galenus, ac medici poſſent ex ipſo ordinum initio ipſorum differentiam ſignificare, nam ſecundùm ipſos ordo definitiuus incipit à definitione diſciplinæ, compoſitiuus à definitione ſubiecti, reſolutiuus à definitione finis, non enim poteſt attribui reſolutiuo quòd ordiatur a definitione ſubiecti, quandoquidem in artibus, & in actiuis diſciplinis non eſt neceſſaria perfecta ſubiecti cognitio, ſed rudis & imperfecta ſufficit in quamplurimis, ut in ſecundo libro de natura logicæ, & in ſecundo de method. diximus; non eſt igitur neceſſarium ipſum definire, eſt tamen neceſſarium definire finem. Quid ergo aliud eſt hoc, quàm tres diſtinctos ordines cum Galeno confiteri? non eſt igitur hic vir clariſſimus inuentor, nec aſſertor duorum ordinum, quum tres quoque, atque etiam plures ordines ſtatuat, ſibiq; ipſe non conſtet.

CAPVT QVARTVM.

Argumenta aduerſarii, quòd cuilibet diſciplinæ quilibet ordo conueniat.

ID tamen conſiderandum manet, cui diſciplinę quis ordo conueniens ſit, ego enim dixi ſolum compoſitiuum ſcientiis contemplatiuis aptari poſſe, operatricibus uerò ſolum reſolutiuum, Quod confiteri cogitur quiſquis differentias, quibus ordo à me in ſpecies diuiſus eſt, admittat, quum enim ab ipſa ſcientiarum contemplatiuarum natura deductus ſit ordo compoſitiuus, à natura autem operatricium reſolutiuus, oportet eſſentialem ac neceſſarium illis eſſe compoſitiuum, his autem reſolutiuum: ſed hanc ſententiam philoſophus ille efficaciter impugnat, nititurq; tum oſtendere quamlibet diſciplinam utrolibet ordine tradi poſſe indi-

ſtinctè

ſtinctè pro docentis arbitrio, tùm ſoluere cuncta argumenta, quibus ego ad id probandum uſus ſum. Argumenta quidem, quibus ipſe contra me utitur, ad octo redigi uidentur,

Primum argumentum.

Primum tale eſt, A ſcientia naturali tranſeundo ad metaphyſicam, à poſterioribus ad priora procedimus, ergo in ſcientiis vtimur etiam ordine reſolutiuo; nam ſi procedere à prioribus origine eſt componere, neceſſe eſt ut procedere à poſterioribus ſit reſoluere.

Secundũ argumentum.

Secundò confirmat multorum philoſophorum teſtimonio, qui contrariis ordinibus de ſenſibus egerunt, nam alii à tactu ad uiſum progreſſi ſunt, ut Plato & Auicenna; alii à viſu ad tactum, vt Ariſtoteles; atqui prior origine viſu tactus eſt, ergo illi compoſitiuo ordine uſi ſunt, hic autem reſolutiuo.

Tertium argumentum.

Tertiò vtitur ratione ſic, Vterque ordo in rebus naturæ ineſt, ergo nos, qui in ſcientiarum traditione naturam æmulari uolumus, poſſumus utrunlibet arbitratu noſtro ſeruare.

Quartũ argumentum.

Quartò argumentatur de artibus, Datur in rebus arte factis vterque ordo, vnus intentionis, alter originis, vt patet, ergo ſimiliter in artium traditione utrolibet ordine vti poſſumus.

Quintũ argumentum.

Quintò ſumit argumentum ex verbis Ariſtotelis in initio primi libri phyſic. ubi philoſophus inquit in omni diſciplina habente principia cognitionem aliorum acquiri ex cognitione primorum principiorũ: atqui artes omnes propria principia habent, & traduntur ſingulę ex principiis notis, ergo de his quoque uera eſt propoſitio Ariſtotelis; patet enim etiam in his cognitionem aliorum pendere à cognitione principiorum; Quare ſi verba illa indicant ordinem compoſitiuum, artes quoque hoc ordine tradi poſſunt.

Sextum argumentum.

Sextò Conſiderat aliquarum artium traditionem, traditur ars medica incipiendo ab elementis, ab his tranſeundo ad humores, & ab his ad ſolidiores partes, qui eſt ordo compoſitiuus: ſimiliter in Grammatica exordium ſumitur à litteris ordine compoſitiuo: ſic in aliis artibus, quæ magis ſubiiciũtur contemplationi; ergo artibus quoque conuenit ordo compoſitiuus.

Septimũ argumentum.

Septimò inquit, nulla ferè eſt diſciplina, quæ unum & eundem ordinem ſeruet ab initio ad calcem; in aliqua enim parte ſcientiæ naturalis apparet ordo compoſitiuus, in aliqua alia reſolutiuus, ut de ſenſibus diximus; ſic etiam in partibus artis medicę hoc manifeſtiſſimum eſt; ergo cuilibet diſciplinæ vterque ordo conuenit; id enim non contingeret, ſi quælibet à duorum altero abhorreret.

Octauũ argumentum.

Tandem conſiderat verba Ariſtotelis in principio libri de ſenſu & ſenſilibus, vbi inquit inde incipere medicum ubi deſinit philoſophus naturalis, atqui vltimum in ſcientia naturali à quo incipit medicus, non eſt ipſe artis medicæ finis, ſed potius eius principia, vt elementa, & primæ qualitates; ab his autem initium artis medicæ ſumere eſt ordine uti compoſitiuo, ergo ſignificat Ariſtoteles artem medicam ſeruare ordinem compoſitiuum.

CAPVT QVINTVM.

Argumenta authoris, quibus oſtenditur ordinem compoſitiuum ſolis ſcientiis contemplatiuis conuenire, & reſolutiuum ſolis operatricibus.

Primum argumentum.

ARgumenta autem mea, quibus ego oſtendere nixus ſum ordinẽ compoſitiuum ſolis contemplatiuis diſciplinis aptari poſſe, & reſolutiuum ſolis operatricibus, hæc ſunt: Primum quidem de ſcientiis contemplatiuis argumentum ſumpſi ex uerbis Ariſtotelis in principio primi libri phyſi. ubi dicit in omni diſciplina habente principia ex principiorum notitia pendere omnem aliorum cognitionem, in omni igitur ſcientia auſpicandum eſt à primis principiis, qui eſt ordo compoſitiuus, ideo Auerrois interpretationem approbaui, qui ibi dicit Ariſtotelem per methodos ſignificare ſolas ſcientias contemplatiuas.

Secundũ argumentum.

Secundò ita argumentatus ſum, in ſcientia nullus datur finis, à quo exordium ſumi poſſit, ergo nullum in ſcientia locum habet ordo reſolutiuus, antecedens probaui, quoniam ſcientia nullum alium finem habet, quàm cognitionem; hæc autem non eſt quid diuerſum ab ipſa re cognita, quare ab hac nullus conſtitui poteſt ordo reſolutiuus; ſolus igitur compoſitiuus ſcientiis conueniens eſt.

Tertium argumentum.

Tertiò loco quòd artibus ſolus conueniat ordo reſolutiuus, afferebam Ariſtotelis verba in ſeptimo metaph. contex. 23. ex quibus colligitur contrarium eſſe ordinem artis docentis ordini artis operantis, atqui manifeſtum eſt ordinem artis operantis eſſe compoſitiuum, ergo neceſſe eſt ordinem artis docentis eſſe reſolutiuum, nec poſſe eſſe compoſitiuum.

Quartũ argumentum.

Quartum argumentum ad idem probandum ex Ariſtotele ſumpſi in cap. 3. tertii lib. ethic. ubi dicit finem nunquam probari, nunquam de ipſo conſultari, ſed de mediis ad finem ducentibus; hæc enim poſſunt eſſe ignota, finis nunquam, atqui incipiendum ſemper eſt à notis, ergo ſemper à fine.

Quintũ argumentum.

Quintum argumentum ipſe pro me adiicit, quod licet è meis ſcriptis colligi poſſit, tamen

expreſſum

expreſſum à me non fuit, Pars theorica in omni arte præcedit parti practicæ, in parte autem theorica declaratur ſubiectum & finis, vt in medica arte patet, deinde verò in parte practica quæruntur remedia & principia; hæc autem eſt reſolutiuo finis in ſua principia, qui eſt ordo reſolutiuus. ſic ciuilis diſciplina incipit à ſummo bono, qui finis eſt, deſinit in legibus, quę ſunt principia ad ſummi boni adeptionem conſerentia.

CAPVT SEXTVM.

Reſponſiones aduerſarij, & ipſarum impugnationes.

Reſponſio ad primum.

AD hęc omnia argumenta ipſe reſpondet, & ad primum ſumptũ ex initio primi libri phyſic. inquit negligẽdum prorſus eſſe argumentum hoc, quoniam propoſitio illa Ariſtotelis, ſi ordinem ſignificat compoſitiuum, non minus artibus, quàm ſcientiis ordinem hunc attribuit, quoniam, vt antea dixerat, artes quoq; ſua principia habent, ex quorum cognitione cognitio aliorum acquiritur, quare ſequitur in illis ſimiliter eſſe à principiis ordiendum, qui eſt ordo compoſitiuus; nec minus artes, quàm ſcientiæ poſſunt vocari methodi, vt manifeſtum eſt. Ad hoc autem comprobandum adducit ipſe verba Ariſt. in initio 6. libri metaph. quę ſunt hæc [principia, & cauſę quæruntur entium; patet autem quòd quatenus entia ſunt; eſt enim aliqua ſanitatis, ac bonæ habitudinis cauſa; ſunt etiam mathematicorum principia, elementa, & cauſę, & vniuersè omnis ſcientia dianoetica participãs ratione in cauſis, & principiis verſatur aut certioribus, aut ſimplicioribus] patet igitur Ariſtotelem extendere ſuam propoſitionem etiam ad artes, & apertè ibi nominare principia & cauſas & elementa artis medicæ. Inquit præterea meam hanc rationem non probare ordinem hunc à principiis eſſe ordinem compoſitiuum, quum enim dictum iam ſit omnem diſciplinam à quibuſdam notis principiis auſpicari, etiam illas, quæ dicuntur traditæ ordine reſolutiuo, manifeſtum eſt quòd à primis principiis procedere non ſemper eſt ordine vti compoſitiuo, ſed quandoque etiam reſolutiuo. Sed hæc debilia, ac leuia

Impugnatio.

ſunt, & vno ictu omnia corruunt, quæterdum enim ab hoc erudito viro eſt an Ariſtoteles in initio primi libri phyſic. dicens principia & cauſas & elementa, intelligat ſola principia rei, quæ eſſendi principia vocari ſolent, an principia cognoſcendi: ſi dicat principia cognoſcendi, propoſitio Ariſtotelis abſurda eſt, quia manifeſtam nugationem habet, quum idem prorſus ſit ſenſus prędicati, & ſubiecti; erit enim ſenſus talis, in omni diſciplina habente principia cognoſcendi cognitio omnium pendet ex eorum principiorum cognitione; at verò principia cognoſcendi non dicuntur niſi illa, ex quibus reliqua cognoſcuntur, perinde igitur eſt, ac ſi dicat, in omni diſciplina, in qua ſunt aliqua principia, ex quibus omnia cognoſcuntur, ex iis omnia cognoſcuntur. Præterea, quum manifeſtiſſimum ſit omnem prorſus diſciplinam ſua habere cognitionis principia, non opus erat Ariſtoteli dicere, in omni diſciplina habente principia cognitionis. Vt igitur has abſurditates uitemus, dicere cogimur Ariſtotelem intelligere principia rei, & à re ad cognitionem argumentari, vt ſenſus illius propoſitionis ſit, in omni diſciplina, in qua aliqua ſint principia, ex quibus alia ſint, ex eorum cognitione pendet aliorum cognitio. Comprobatur maximè veritas hæc ex ipſo Ariſt. conſilio, ac ſcopo in eo primo libro, qui non eſt agere de principiis cognitionis, ſed de principiis rerum naturalium, quæ dicuntur elementa; & quum in primo contex. collegiſſet de principiis eſſe primo loco agendum, poſtea in ſecundo conſiderat hæc abſcondita, & ignota offerri, ideoq; via aliqua vtendum eſſe ad ea cognoſcenda; at principia cognitionis non poſſunt offerri nobis incognita, quomodo enim cognitionis principia dicerentur? Hoc idem apertiſſimè confirmatur ex eo ipſo loco, quem aduerſarius pro ſe adduxit in primo contex. 6. metaph. quum enim in arte medica ſanitas ſit principium cognitionis tantùm, non rei, nam in arte proponitur finis non vt cauſa, ſed vt effectus producendus, ad cuius productionem idonea principia quæruntur, Ariſt. tamen nõ dicit ſanitatem in arte medica eſſe cauſam & principium, ſic enim principia cognitionis intelligeret, ſed dicit eſſe in illa arte aliquas ſanitatis cauſas, quare loquitur de principiis rei. Patet igitur propoſitionem illam Ariſt. in initio primi libri phyſic. ſolas complecti ſcientias contemplatiuas, artibus aptari nullo modo poſſe; in his enim ſunt quidem aliqua prima principia, & elementa rei, vt in arte ædificatoria lapides, & cæmenta; ex his tamen non pendet cognitio reliquorum, ſed potius poſtremo loco hæc cognoſcuntur ex cognitione finis: ob id notandum etiam eſt diſcrimen horum duorum locorum Ariſt. Nam in initio primi phyſic. aggreſſurus traditionem ſcientię contemplatiuæ non ſolum

Declaratio propoſitionis Ariſt. in initio libri Phy.

dixit eſſe

dixit eſſe aliqua prima principia rerum naturalium, ſed etiam dixit omnem cognitionem in ſcientia naturali ex illorum cognitione pendere, hanc innuens rationem, quoniam philoſophia naturalis eſt ſcientia contemplatiua, in qua nil aliud quæritur, quàm perfecta cognitio rerum naturalium; in principio autem ſexti metaph. dicit quidem eſſe in omni diſciplina principia aliqua eſſendi, nõ tamen dicit ex horum cognitione procedi ad cognitionem reliquorum, quia hoc de artibus minimè verum erat. Sed dicet ne fortaſſe aduerſarius cauſas ſanitatis ab Ariſto. intelligi non medicamenta & remedia, ſed elementa, & primas qualitates, à quibus medicus auſpicatur? non eſt incredibile quòd hoc dicat; ſed certè clariſſimum eſt verba Ariſtotelis hanc interpretationem non accipere; Nam ſi Ariſtoteles dixiſſet principia artis medicæ, veriſimilior vtique, licet omnino falſa, hæc expoſitio extitiſſet; at quum dicat cauſas ſanitatis, non poteſt elementa ſignificare, ſed illas tantùm, quæ à Galeno quoque in libro ſuo de arte medicinali cauſæ ſalubres appellatę ſunt, à quibus nulla ratione poteſt artis medicæ initium ſumi; quo fit vt ea ars compoſitiuo ordine tradi non poſſit; omnis enim diſciplina à quibuſdam cognitionis principiis progreditur, ſed nõ omnis à principiis rei, qui ſolus eſt ordo compoſitiuus.

Reſponſio ad ſecundum.

Ad ſecundum argumentum uidetur concedere ſcientiam non eſſe talem finem, qui in diſciplina contemplatiua reſolutiuum ordinem conſtituat (quod tamen alibi negat) ſed dicit dari in ſcientiis contemplatiuis cauſas rerum finales, à quibus poſſumus progredi ordine reſolutiuo; forma enim eſt finis generationis, & propria operatio eſt finis rei genitæ.

Impugnatio.

Sed hæc ſolutio per ea, quæ in poſtremo cap. tertii libri de methodis diximus, ſatis infringitur, quando .n. in ſcientia naturali cauſæ rerum finales conſiderantur, ea eſt methodus demonſtratiua à cauſa finali, quam alias declarauimus in ſecundo lib. de medio demonſtrationis, non enim prius de fine agere Ariſtoteles dicitur, ſed ex fine rationem afferre effectuũ naturalium, quod ipſius Ariſtotelis teſtimonio maniſeſtè comprobatur, nam in ſecundo phyſic. declarans quas rerum naturalium cauſas debeat naturalis philoſophus indagare & cognoſcere, inquit omnia quatuor genera cauſarum eſſe à naturali philoſopho cognoſcenda, potiſſimè verò finem, quoniam natura quicquid agit, propter finem agit, vt ibi longo ſermone demonſtrat: patet autem Ariſtotelem eo in loco non proponere ordinẽ in illa ſcientia ſeruandum à cauſis ad effecta, ſed declarare methodum, qua eſt vſurus; quum enim illa ſit contemplatiua ſcientia, quæ demonſtrare effectus per ſuas cauſas debet, iure vult ibi prius docere ex quibuſnam cauſarum generibus ſint effectus naturales demonſtrandi, idque ipſe clarè profitetur in contextu vigeſimoſeptimo illius ſecundi libri, dum de cauſis agendum proponit; illius enim tractationis rationem hanc adducit, quoniam ſciendi gratia traditur ſcientia naturalis, ſcire autem non arbitramur, niſi cognoſcamus propter quid, hoc autem eſt habere primam cauſam, ideo vt rerum naturalium ſcientiam adipiſcamur, & habeamus propter quid, cauſas noſſe debemus, vt ad illas reducere poſſimus quæſitorum vnũquodque. Certum autem eſt non ordinis, ſed methodi eſſe ſcientiam parere & declarare propter quid; hoc enim de ordine dicẽtes ridiculi eſſemus; patet etiam non ordini, ſed methodo demonſtratiuæ attribui quòd reſoluat effectus quæſitos in ſua principia, dicunt enim libros de demonſtratione vocatos eſſe reſolutorios, quoniam demonſtrare eſt concluſionem in ſua principia reſoluere. Omnia igitur Ariſtotelis verba declarant Ariſtotelem propter demonſtratiuam methodum ibi dicere cauſas in ſcientia naturali eſſe conſiderandas. Quòd verò ibidem aduerſarius neſcio qua occaſione carpit id, quod ego dixi, ordinem ſemper eſſe à notis nobis, id in præſentia conſiderandum non eſt, ſatis enim hac in re omnem difficultatem ſuſtulimus in cap. 8. & 9. primi libri de metho. vbi diligenter declarauimus quomodo ordo ſit ſemper à notioribus nobis; hoc enim ignotum eſſe poſſit id, à quo auſpicamur, vt principia naturalia in ſcientia naturali, ea tamen eatenus dicuntur notiora, quatenus ſine eorum cognitione non poſſumus aliorum perfectam in eo genere ſcientiam conſequi.

Reſponſio ad tertium triplex.

Ad tertium argumentum, quod ego ex contex. 23. ſeptimi metaphyſ. ſumebam, ipſe tres affert reſponſiones, & inquit me res confundere, nec diſtinguere ea, quæ diſtinguenda ſunt; ſed huic crimini vter noſtrum ſit obnoxius, alii iudicabunt.

Prima.

Prima eius reſponſio eſt, nil aliud ex eo loco ſumi, niſi duos in omni diſciplina eſſe motus, vnum rationis, alterum productionis; ſed hoc (inquit) non eſt artium proprium, nam in ſcientiis quoq; contemplatiuis vtrunq; motum inſpicere eſt, vt de ſcientia naturali teſtari videtur Ariſtoteles in calce ſecundi libri phyſic. dicens naturam omnia agere propter finem, quare poſſumus in rebus naturalibus conſiderare

hunc du-

hunc duplicẽ motũ,quo natura vſa eſt, vnũ rõ
nis,quo à propoſito ſibi fine progreſſa eſt ad
inuenienda principia,alterum productionis ,
quo ex principiis inuentis finem illum, à quo
primo mota eſt,produxit: itaq; ſi ex eo loco
ſumeretur artes ſolo tradi poſſe ordine reſo-
lutiuo, non minus inde colligeretur ſcientias
Secunda quoq; eum vnum ordinẽ recipere. Secũda re
ſponſio eſt, Ariſt. ibi non de ordine, ſed de
methodo loqui,quum conſiderer illationem
principiorũ ex fine propoſito,methodo nãq; ,
Tertia. non ordini,illatio cõpetit. Tertia demũ ſolu-
tio eſt,dari quidẽ in artibus duplicẽ hunc or-
dinẽ,vnum intentionis inſeruientẽ inuentioni
mediorũ,alterum productionis operũ,qui in
ſeruit ipſi productioni;ſed ille,qui diſciplinas
tradit, poteſt vtrunlibet ordinẽ imitari, quo
circa ita in artibus datur vterque ordo,vt ar-
Impugnatio tes vtrolibet ordine tradi poſſint.Ego verò le
prima. uiſſimas eſſe has oẽs reſponſiones oſtendo.In
prima quidẽ philoſophus iſte confundit rõ-
nem,& productionẽ à natura ſactas cum illis,
quæ fiunt à nobis,quæ tñ maximè diſtinguen
dæ ſunt,niſi à ſimili argumentari velimus , à
natura producente res naturales ad nos pro-
ducentes res artificioſas per habitum artis ;
ſic.n.optima eſt argumentatio,quæ meæ ſen-
tentiæ mirificè ſuffragatur : ſed dum ex hoc
duplici naturæ motu inferre vult duplicem
eſſe noſtrum motum in rebus naturalibus ,
decipitur,quia magna eſt diſſimilitudo, quã
vel cęcus videre poſſet,natura.n.producit res
naturales,nos verò eas non producimus:na-
tura antequàm producat, præmeditando in-
quirit media ex propoſito ſibi fine,cuius gra
tia agit, iſq; vocatur motus rõnis, directus
tamen ad operationem & productionem re
rum ; nos verò res naturales cognoſcere tm̃
volumus,& ita cognoſcere, vt ſola cognitio
ſcopus noſter ſit , nec in vllam productionẽ
naturalium rerũ dirigatur; ideo vnus tantum
à nobis ſit motus,non duo,vt ille imaginatur,
nempe ſolus motus rõnis,non motus produ-
ctionis,quanuis.n.conſideremus et productio
nem,& rõnem naturæ,neutra tamen conſide
ratio in nobis dici poteſt motus productio-
nis, ſed vtraq; eſt motus rõnis; hoc .n. nil a-
liud eſt,quàm conſiderare oẽs rerum cauſas,
tùm illas,ex quibus res à natura ſunt produ
ctæ,tùm finalem,quæ mouit naturam ad eas
producendas;& quia has oẽs cauſas ideo con
ſideramus,vt per eas cognoſcamus res natu-
rales,ideo totus iſte proceſſus noſter eſt me-
thodus,qua ſcire volumus propter quid,eaq;
eſt Ariſtotelis mens in toto illo ſecundo li-
bro phyſ. vt antea oſtendimus; itaq; non de
bemus ex vtroq; ordine à natura in rebus na
turalibus ſeruato colligere nos quoque in eiſ
dem utrunq; ordinẽ ſeruare,propterea ꝙ no
bis non cõpetit nec rerum naturalium pro-
ductio,nec illa cognitio,quæ ad earundem ꝓ
ductionem dirigatur,nam vtraq; hæc eſt na-
turæ propria . Quòd ſi à natura producente
res naturales argumentari velimus de nobis
producentibus res à nobis ſactas ex arte,opti
ma argumentatio eſt, ſicuti.n.natura motui
productionis,qui compoſitiuus eſt,præmittit
motum rõnis reſolutiuum,quo ex fine pro-
poſito principia inquirit , ita nos productio
ni rerum artificioſarum,quæ per compoſitio
nem fit,præmittimus progreſſum rõnis, quo
ex fine conſtituto principia inuenimus ordi-
ne reſolutiuo,ex quibus poſtea res artificio-
ſas producamus ordine compoſitiuo. Ex his
itaq; oĩbus,& ex illis Ariſt. verbis nil aliud
colligitur,niſi quòd noſter ille motus rõnis
eſt reſolutiuus in iis tantùm,quę à nobis po
ſtea ſunt producenda,non in illis,quæ cogno
ſcere tantùm uolumus:& ꝙ natura in rebus
naturalibus utroq; ordine ſimiliter utitur,re
ſolutiuo in inquirendis principiis,& compo
ſitiuo in rebus producendis.Motus igitur rõ
nis à natura ſactus ante rerum naturalium
productionem, & à nobis ante productionẽ
rerum artificioſarum eſt ex neceſſitate reſo-
lutiuus , eaq; eſt Ariſtotelis ſententia in illo
23.contextu. Prima igitur reſponſione argu
mentum meum non ſoluitur: ſed neque ſecũ
da, quia quum ibi Ariſto. duos conſideret *Impu-*
motus, ut ipſe aduerſarius confitetur, & ut *gnatio*
negare,etiam ſi uellet, non poſſet, unum ra- *ſecunda.*
tionis alterum productionis, ergo ſi ibi de
methodo, non de ordine loqueretur, opor-
teret utrunq; motum eſſe methodum,ut il-
lorum inter ſe motuum comparatio ab Ari
ſtotele ſacta congrua eſſet;.atqui motus pro
ductionis non eſt methodus ſed ſolùm ordo;
nam methodus, prout ab ordine diſtingui-
tur,ad ſolam dirigitur cognitionem , quam
parit,non ad operationem,niſi remotè & per
cognitionem mediã; ergo alter quoq; prior
motus ordo eſt. Neque obſtat quòd illatio-
nem habeat; iam enim in libris noſtris oſten
dimus reſolutiuum ordinem methodum ha
bere coniunctam , eamq; ſignificamus dum
de hoc ordine loquimur dicentes eſſe pro-
greſſum à notione finis ad inuenienda prin-
cipia,Quare non eſt mirum ſi Ariſtotelis ver
ba & ordinem , & illationem ſignificant .
Quòd autem Ariſtoteles eos appellet mo-
tus , nihil eſt , quum enim ordo quoq;
ſit tranſitus ab hoc ad illud, cur motus uo-
cari non poteſt ? idq; eſt manifeſtiſſimum
in ſecundo proceſſu , qui eſt operatio-

F nis. Tertia

Impugnatio tertia. nis:Tertia reſponſio leuiſſima oīum eſt,ſtatuit.n. duos illos ordines à philoſopho ibi tactos iā eſſe in reb. extra omnem noſtram cognitionem, quibus reſpondeant duo alii eos imitantes à nobis ſeruati in artium traditione,ita ut utrunlibet eorū arbitratu noſtro imitari posſimus; ſed hoc certè ridiculum eſt, dicimur.n.imitari nō nos ipſos, ſed alios,ut naturā; quare in rebus quidē naturae fingere poteſt hanc imitationem,& dicere nos, in naturalis ſcientiæ traditione imitari alterum naturæ motū ſeu intentionis,ſeu productionis; ſed in artefactis nulla fingi, nedū eſſe poteſt huius imitationis conſideratio,nā & productio artefactorū à nobis fit, &principiorum inuentio productionē praecedēs tùm à nobis,tùm in nobis fit,eſt .n. ipſamet artis conſtitutio, qualem conſiderat Galenus in libro de artis medicae conſtitutione quae nō eſt niſi p reſolutionē, figmentū igitur aduerſarii eſt id,qđ ait, nos utrunlibet artis ordinē imitari poſſe in artis conſtitutione,quum iam prior ille artis ordo ſolus ſit ipſa artis conſtitutio, quā Ariſtoteles in memorato loco conſiderauit,eamq; dixit ordinem habere ordini productionis contrarium. Nec uideo quomodo aliquis hoc negate audeat in artibus, de quib. ibi Ariſt. loquitur, nam quomodo uerum erit Ariſt. dictum quòd ſanitas ſanitatē facit, & domus domum,niſi artiſex docens à ſanitate praecognita ad inueniēda principia proceſſerit, deinde uerò ex iis ſanitatem in aegro producat?& ædificator priùs ex domo praecognita inueniat principia,& hac ratione doceat artē,deinde ex iis inuentis operetur,&domū faciat?artis igitur inuētio,& traditio idē eſt, nec alio poteſt ordine procedere,q̄ reſolutiuo,quū oīno à fine auſpicandū ſit,&ad principiorū inuentionē progrediēdū: Quare quū operatio non posſit eſſe niſi ex principiis,ordinem neceſſario habet compoſitiuū,proinde oppoſitum ordini traditionis, ſeu inuentionis,ſeu conſtitutionis ipſius artis.Quòd.n. vel nobis ipſis artem acquiramus, uel aliis tradamus,hoc certè accidens eſt, quod nec naturam, nec ordinem artis uariare poteſt. Sed res ita clara eſt,ut digna non ſit,de qua plura dicantur, quum præſertim declarata iam à me ſit in ſecundo libro de methodis.

Reſponſio ad quartū. Prima. Ad quartum argumentum meum ipſe multa dicit,& modò hanc reſponſionem adducit,modò illam,nec ſibi ipſe conſtat; aliquando enim negat finem ſemper eſſe præcognitum,dicens eſſe quidem præcognitum quòd ſit, ſed quandoq; ignorari quid ſit, ut patet de fœlicitate in primo libro ethicorum, qd enim ſit fœlicitas multę opiniones fuere,et de hoc diſputat Ariſt.in pri. illo libro. Hæc uidetur eſſe prima eius reſpōſio. *Secūda* Aliter etiā reſpondet dicens non eſſe proprium artium ordiri à fine,quia etiam ſcientiæ contemplatiuæ traduntur cum quadam pręnotione finis, quod ipſe dupliciter oſtendit, primò quoniam Ariſtoteles in ſecundo phyſic. dicit eſſe prænoſcendas cauſas, & præcipuè finalē, quare uult etiam naturalē philoſophiā tradi quodammodo à notione finis. Secundò quoniam in procemiis ſcientiarum,ut in procemio primi phyſic.proponitur finis,qui eſt ſcientia rerum naturalium, & ſic proceditur à notione finis.

Impugnatio prima. Sed nulla harum reſponſionum aliquid firmitatis habet:non prima, quia fateri poſſemus definitionem fœlicitatis offerri nobis incognitam, attamen in hoc ſenſu dici nôtam,& ceteris notiorem, quia ex eius cognitione cognitio ceterorum pendet,eſt enim omnis ordinis conditio non ut ab iis exordium ſumatur,quę iam per ſe ſint cognita,ſed ab iis,ſine quorum notitia nullum aliorum bene cognoſci poteſt,nam hoc quoque eſt à notioribus auſpicari, ut iam declarauimus in primo lib.de methodis.Cerùm etiam ſi concederemus finem diſciplinæ moralis non eſſe præcognitum, ſatis tamen nobis eſſet, per hoc non ſtetiſſe quin Ariſtoteles ab eo exordium ſumpſerit, quid enim refert dicere non eſſe præcognitum finem in ea diſciplina? ſat mihi eſt eam tradi ordine reſolutiuo à notione finis; multo igitur magis ubi eſt notus finis, à fine auſpicandum eſt,ſi etiam ubi eſt ignotus, ab eo doctrinæ initium ſumitur; omnes igitur operatrices diſciplinæ tradendae ſunt à notione finis:ſed re uera dicendum eſt etiam in morali diſciplina finem eſſe præcognitū, ut etiā antè declarauimus,quomodo.n.tradita diceretur à notione finis,ſi finis eſſet incognitus? Eſt.n.ibi finis nō rei principium, ſed cognitionis, quare oportet eum etiam abſolutè ut notū ꝓponi,uel, ſi aliquantum lateat, ſupponi, vel leuiter declarari: primum quidem praecognitus eſt finis ille qđ ſit,ut patet ex initio primi libri ethicorum, deinde eſt etiam aliquo modo praecognitus qđ ſit rudi quadā deſcriptione,inquit.n. Ariſt. oēs in hoc conſentire, quòd fœlicē eſſe nil aliud ſit,q̄ bene viuere,& fœlicitas nil aliud,q̄ optima uita;de pfecta autē definitione dubiū quidē eſt, quia in quonā ſit cōſtitura fœlicitas nō omnes cōſenſerunt,attamen Ariſt.nulla efficaci ratione quidnā ea ſit oſtendit,ſed ſolum aliorū ſentētias refutat, &ſuā leuiter declarat, idq; teſtatur ipſemet

in

in calce capitis quarti dũ inquit, debere moribus bene inſtitutũ eſſe illũ, q eã diſciplinã ſit auditurus, ut iis, q̃ de fine, eiuſq; definitione dicẽda erãt, fidẽ ꝑberet. Quoniam igitur, teſte Ariſt., ad ſtatuendã definitionẽ fœlicitatis neceſſarius eſt auditoris aſſenſus, manifeſtũ eſt eã ab Ariſt. poni potiùs, quã probari.

Impugnatio ſecunda.

Altera quoque reſponſio leuis eſt, & à nobis antea ſatis abundè reprobata, quòd enim Ariſtoteles in ſecundo libro phyſic. dicat cognoſcendam eſſe cauſam finalem, iam oſtendimus hoc ad methodum pertinere, non ad ordinem; diximus etiam aliud eſſe finem in prooemio proponere, & aliud eſſe in ipſa tractatione exordiri a notione finis; hoc.n. eſt ordine uti reſolutiuo, ſed non illud. Neque etiam ſcientia eſt finis talis, qui ordinẽ reſolutiuum conſtituere aptus ſit, quemadmodum in libris de methodis demonſtrauimus.

Reſponſio ad quintum

Ad quintum argumentum multa quidem uerba profundit, ſed quibus nihil ſolidi ſubeſſe uideatur, ita ut uix poſſit intelligi in quonam argumenti ſolutio ſit conſtituta: mihi quidem uidetur in hoc conſiſtere, quòd quum ars in duas principes partes diuidatur, theoricam, & practicam, & theorica præcedat practicæ, in parte theorica tractatur non ſolus finis; ſed etiam cauſæ internæ, à quibus procedere eſt ordine uti compoſitiuo, non reſolutiuo; quare artes traduntur etiam ordine compoſitiuo: innuere autem per hoc uidetur artem medicam, in qua initium ſumitur ab elementis, qui eſt ordo compoſitiuus; elementa nanq; in arte medica locum habent cauſarum, non remedia, quare ordo ſpectandus eſt inter ipſa elementa, & partes principes illius diſciplinę, non inter has partes & remedia, quæ non ſunt cauſę.

Impugnatio.

Ego in hoc argumento illud ante omnia admonere uelim, me in libris meis nunquàm diuiſiſſe artem generaliter acceptam in duas partes, theoricam, & practicam; quòd enim ad medicam artem attinet, puto totam eſſe effectricem, nullamq; eius partem eſſe contemplatricem, niſi quatenus pars eius prima, in qua de ſubiecto, ac de fine agitur, ſumpta eſt ex philoſophia naturali, ſic enim poteſt uocari theorica, licet ratione ſcopi tota ſit ars effectrix. Sed utcunque artis partes nominentur, reſponſio hæc iam à me in libris meis logicis ita fuit exploſa, ut nunc ſuperuacuum eſſe uideatur aliquid præterea aduerſus eam dicere, aliqua tamen breuiter dicam. Video uirum hunc diſtinguere inter ſe hęc tria, cauſas, remedia, & partes principes ipſius diſciplinæ, quum dicat ordinem conſiderari inter cauſas, & partes principes diſciplinæ, non inter has, & remedia, quæ nec cauſæ ſunt, nec partes principes. Cuperem equidem in arte medica hanc diſtinctionem intelligere, fateor.n. me eam ſatis aſſequi intelligentia non poſſe, diſcamq; ex eo libentiſſimè & hoc, & alia, cùm in philoſophia, quam profiteor, tùm maximè in re medica; qui enim medicus nõ ſum, ab ipſo, qui medicus eſt, diſcere multa poſſum. nam ſi medicam artem partiri uelimus, non uideo in quas alias partes eam diuidamus, niſi in tres, quarum primam de principiis cognitionis eſſe diximus, ſecundã de ſignis, tertiam de remediis; Quinque autẽ oriuntur, ſi primam in duas diuiſerimus, & tertiam adhuc in duas; prima enim diuiditur in naturalem, quæ cognitionem aliquam ſubiecti tradit ex philoſophia naturali, & pathologicam, in qua de ſanitate, & ægritudine agitur, quæ totius artis eſt finis: tertia uerò diuiditur in curatricem, & pręſeruatricem, hæc enim utraq; de remediis eſt. Quas igitur ipſe uocet partes principes ego non uideo, pars.n. prima, quæ de pricipiis eſt, & ut ipſe ait, de cauſis, ſeiungitur ab eo à partib. principalibus ſimili et tertiam totam, quę de remediis eſt, ipſe negat principẽ partem eſſe: ſed neque media, quæ eſt de ſignis; principaliores enim ſunt ſanitas, & morbus, quàm ſigna ſanitatis, & morbi: adde quòd tractatio de ſignis propter artem docentẽ neceſſaria minimè fuit, ſed ſolùm propter operantem, ut in cap. 12. ſecundi libri de methodis oſtenſum eſt, quo fit ut in ipſa artis traditione hęc tractatio dici nequeat principalis. Mihi quidẽ uidetur & primã, & tertiã artis medicę partẽ dici poſſe principalẽ, quũ in prima de pricipiis cognitionis agatur, ex quorũ ꝓnotione cognitio aliorũ pẽdet, in tertia uerò de remediis, q̃ inuenire eſt ſcopꝰ ꝑcipuꝰ artis docẽtis, ut etiã Gal. ait in principio artis medicinalis. Principẽ locũ in medicina tenere hęc oĩa uidẽtur, homo ſanandus, qui eſt finis cui, ſanitas ipſa, tanquã finis, cuiꝰ gratia; & remedia tãq̃ cauſæ cõſeruandi uel recuperãdi ſanitatẽ: quomodo igitur philoſophus iſte hoc inficietur nõ uideo. illud quoq; dubiũ eſt, qđ ipſe dicit, ordinẽ nõ ẽẽ cõſiderãdũ ĩter remedia, & alias artis medicæ partes, quũ manifeſtũ oĩbus ſit nil aliud ĩ diſciplina illa docẽre quæri, q̃ cognitionẽ remediorũ; ſi hęc ꝑ ſe nota eſſent, nulla artis medicæ traditione indigeremus; Quamobrẽ ſi oĩs ordo à ſcopo, ad quẽ dirigitur, pręcipuè pẽdet, & illius artis traditio nullũ aliũ ſcopũ habet, quã remediorũ inuentionem, abſonum rationi eſt ꝗ nullus ordo attẽdatur ĩter remedia, & alia,

Cauſæ in arte medica sũt ipſa remedia, non quatuor elementa.

quæ in illa arte tractantur. Sed certè rem
manifeſtisſimam hic uir negat, dum inquit
remedia in arte medica cauſarum locum nõ
habere, ſed elementa, è quibus partes homi
nis, & homo ipſe conſtat; qua de re plura
dixi in ſecundo libro de methodis cap. xi.
xii. xiii. xiiii. quæ hic repetenda non ſunt: ad
dere ſolum volo Galeni auctoritatem, qui in
arte medicinali tractandum proponens de
ſalubribus tùm corporibus, tùm ſignis, tùm
cauſis, cauſas non intelligit elementa, ſed re-
media, de quibus etiam poſtremo loco tra
ctat, quum de elementis nulla tractatio, nul
lum uerbum in eo libro legatur; quum .n.
ad ſanitatem omnia, quæ à medico tractan-
tur, referenda ſint, ſanitatis cauſæ non ſunt
elementa, ſed remedia, immo tractatio de
elementis in arte medica eſt tractatio de ſa-
nitate ipſa, ut in dicto loco oſtendimus, tan
tùm abeſt ut dici posſit de cauſis ſanitatis;
hoc idem ſignificauit Gal. in lib. de artis me
dicæ conſtitut. in cuius prima parte quum
agat de ſubiecti, & finis prænotione, de ele
mentis ſimul agit, quare tractatio illa eſt de
ſanitate, quia ob eius prænotionem agitur
de elementis. Immo ſi bene rem conſidere-
mus, nullus poteſt ordo in arte medica con
ſiderari inter elementa & reliqua, quum tra
ctatio de elementis non ſit neceſſaria, & o-
mitti posſit, & præſupponi elementa iam de
clarata à philoſopho naturali, quod indica-
uit Galenus in arte medicinali nullam de e-
lementis mentionem faciens. in libro quoq;
de artis medicæ conſtitutione quum de ele
mentis in prima parte loquatur, tamen non
putat ordinem ibi ſeruari compoſitiuum,
ſed profitetur eſſe reſolutiuum à notione
finis, quoniam tractationem de elementis nõ
putauit alia ratione eſſe inſtitutam, niſi ob
cognitionem ſanitatis, quæ eſt finis præco-
gnoſcendus. Eo igitur loco habenda eſt ele-
mentorum conſideratio in illa arte, quo ha
betur ſanitas, quæ eſt illius artis finis: argu-
mentum igitur firmisſimum eſt, & ab aduer
ſario non ſoluitur, ex eo enim quòd pars
theorica, ut ipſe ait, neceſſariò præcedit pra
cticæ, infertur artem medicam tradi neceſſa
riò ordine reſolutiuo, quandoquidem in par
te theorica nil aliud habemus, quàm ſubie-
cti, & finis prænotionem, qui ſecundùm Ga
lenum in libro de artis medicæ conſtitut.
eſt ordo reſolutiuus, quum ſit à notione
finis.

CAPVT SEPTIMVM.

Solutio argumentorum aduerſarij.

Reliquum eſt, ut argumenta omnia
ab aduerſario pro ſe adducta ſol
uamus. Ad primum, in quo conſi

Ad primum.

derabatur progreſſus à naturali ſcientia ad
metaphyſicam, iam reſponſum eſt ſupra, o-
ſtenſumq; nullam in tractatione de ordine
doctrinæ habendam eſſe illius progreſſus
rationem. Ad ſecundum ſimiliter patet re

Ad ſecũdum.

ſponſio ex his, quę dicta ſunt tùm antea, tùm
in 2. lib. de methodis cap. vlt. progreſſus .n. à
uiſu ad tactum, & à tactu ad uiſum neq; eſt
ordo compoſitiuus, neq; reſolutiuus, quia
neque eſt à principiis, neque à fine ad princi
pia, ſed uterque eſt compoſitiuus, non qui-
dem per ſe, ſed quatenus eſt pars ordinis
vniuerſalis totius ſcientiæ naturalis, qui cõ-
poſitiuus eſt; quum enim & Plato & Auicẽ
na, & Ariſtoteles tradant ſcientiam naturalẽ
ordine compoſitiuo, tam proceſſus à uiſu ad
tactum, quàm à tactu ad uiſum compoſiti-
uus eſt, quatenus eſt pars ordinis compoſi-
tiui totius ſcientię naturalis, neq; neceſſariũ
eſt ut in qualibet diſciplinæ parte per ſe cõ
ſiderata ordo compoſitiuus, uel reſolutiuus
inſpiciatur, quum uterq; ſit ordo totius. Ad

Ad tertium.

tertium argumentum iam uberrimè reſpon-
ſum eſt, nunc ſat eſt ſi dicamus, negandum
eſſe conſequens, nam ſeruat quidem natura
utrunque ordinem, nos tamen eo tantùm uti
mur, quo melius, ac facilius addiſcamus. Qđ
uerò inquit nos in ſcientiarum traditione
uelle imitari naturam, omnino negandum
eſt, cognoſcere nanque res uolumus, hic fi-
nis noſter eſt, non naturam imitari. Ad quar

Ad quartum.

tum ſimiliter reſponſum iam eſt. Datur, in-
quit, in rebus artificioſis uterque ordo, un
intentionis, alter originis, ergo in talibus di-
ſciplinis utrolibet uti poſſumus. Dico neceſ
ſarium eſſe ut utroque ordine utamur in re
bus artificioſis iuxta præceptum Ariſt. in cõ
tex. xxiii. ſeptimi metaphyſ. nam in artis do
ctrina neceſſe eſt uti reſolutiuo, in operatio
ne autem neceſſe eſt uti compoſitiuo. Quòd
ſi dicat in doctrina artis nos poſſe utrolibet
uti, hoc negandum eſt, nam & ratio, & Ariſt.
Galeni, & Auerrois teſtimonium declarat
neceſſe eſſe cuiuslibet artis, ac diſciplinæ ope
ratricis traditionem ſolo fieri ordine reſo-
lutiuo; talis autem diſciplinę ordine compo
ſitiuo traditæ nullum exemplum extat, niſi
hęc philoſophia moralis nuper tradita, ſed
quomodo non conſtituto ante omnia fine
vtiliter tradi hæc diſciplina posſit ego qui-
dem

Diſciplina ciuilis ordine compoſitiuo tradi nō poteſt.

dem intelligere nequeo; etenim niſi priùs ſtatutum ſit quodnam ſit ſummum hominis bonum, nec de ſemiuirtutibus, nec de virtutibus dicere quidpiam poſſumus; negabunt enim ſectatores Epicuri, negabunt illi, qui fœlicitatem in honore conſtituunt, virtute opus eſſe ad fœlicitatem, proinde alienam eſſe aſſerent a ciuili diſciplina tractationem de virtute: Quod conſiderans Ariſtoteles in initio primi libri de moribus ad Nicomachum dixit de ſummo bono ante omnia diſſerendum eſſe, vt, quemadmodum ſagittarii faciunt, ſcopum propoſitum intuentes ad eum cetera omnia dirigamus; nam ſi ſcopum ignoremus, ad quidnam reſpicientes media ad eum idonea inquiremus? Sed neque mihi videtur philoſophus iſte naturam rerum imitatus hoc ſuo ordine compoſitiuo, quum de perturbationibus animę priùs, quàm de facultatibus diſſerat; prior nanque anima ipſa perturbationibus iudicanda eſt tam perfectione, quàm origine, quum perturbatio neque origine, neque perfectione, neque intentione, proinde nullo modo ipſis animę facultatibus prior ſecundum naturam dici poſſit: ſed neque cognitione prior eſt, videntur enim prius ipſæ facultates, parteſq; animæ eſſe cognoſcendę, quàm perturbationes, prius enim eſt cognoſcendum ſubiectum, quàm ea, quę ipſi accidunt: nulla igitur uel naturæ ratio, vel occaſio poſtulauit vt ante de perturbationibus, quàm de ipſa anima loqueretur. In has, aliaſq; eiuſmodi difficultates eum incidere neceſſe eſt, qui dicat quamlibet diſciplinam poſſe vtrolibet ordine arbitratu noſtro diſponi, proinde neglecto illo vero ordine, quo vno quælibet diſciplina ritè tradi poteſt; alium audeat machinari, ut & Ariſtoteli, & aliis, quos admirata poſteritas eſt, præſtare, & ſapientiſſimus omnium eſſe videatur.

Ad quintum.

Ad quintum argumentum iam ſatis ſuperq; reſponſum eſt ſupra.

Ad ſextum.

Ad ſextum de arte medica incipiente ab elementis iam dictum eſt per id non ſtare, quin eius ordo ſit reſolutiuus. Quod verò de grammatica dicitur ſeruante ordinem compoſitiuum, ſoluitur per ea, quę diximus in cap. ſeptimo ſecundi libri de natura logicæ: grammatica enim eſt ars fabricatrix inſtrumenti intellectualis, quemadmodum etiam logica, quo fit vt productionem inſtrumenti à doctrina ſeiunctam, vt artes, non habeat, non eſt igitur mirum ſi in grammatica ſeruatur ordo compoſitiuus, quia omnis productio hoc ordine procedit, & doctrina illius artis eſt ſimul productio habitus grammatici in animo, quemadmodum & de logica diximus.

Ad ſeptimum.

Septimum argumentum aliquid fortaſſe roboris haberet, ſi concederemus plures in eadem diſciplina ordines eſſe poſſe; ſed quum ordo vniuerſalis in ſingula vnus ſit ſiue compoſitiuus, ſiue reſolutiuus, neceſſe eſt vnum, & eundem eſſe ab initio ad calcem diſciplinæ; in arte enim vna vnus eſt finis, à cuius notione ad principiorum inuentionem vtcunq; progredientes vnum reſolutiuum ordinem conſtituimus; quanuis .n. poſſit in aliqua parte notari progreſſus aliquis compoſitionem præſeferens, is tamen non eſt ordo compoſitiuus, ſed reſolutiuus, quatenus eſt pars ordinis reſolutiui, vt ſæpe dictum eſt de prima artis medicæ parte, quæ phyſiologica dicitur: ſic etiam in poſtrema illius artis parte, vbi agitur de compoſitione medicamentorum, compoſitiuus ordo ſeruari videtur procedendo à ſimplicibus medicamentis ad ipſorum compoſitionem; attamen eſt ordo reſolutiuus ratione totius artis, in cuius parte poſtrema agendum eſt de medicamentis tùm ſimplicibus, tùm compoſitis, quorum omnium cognitio ſcopus eſt ordinis reſolutiui: nec ob id dicemus medicam artem non habere ordinem vnum à principio ad calcem, immo vnum habet ordinem, qui dicitur ordo totius, nec variatur ob diuerſos, vt videtur, ordines partium ſeorſum conſideratarum. Hoc idem dicimus de ordine compoſitiuo; vnum enim eſt ſubiectum vnius ſcientiæ contemplatiuæ, inter cuius principia & remotiſſima, & minus remota, & propinqua, & proxima vnus ſeruatur ordo compoſitiuus, qui ex apparente reſolutione, quę in aliqua ſcientiæ parte fiat, non variatur, nec labeſactatur, nec multiplex redditur, præſertim quum nullus in ſcientia contemplatiua detur eiuſmodi finis, qui poſſit agi, vel effici à nobis iam enim oſtendimus à ſolo tali fine poſſe ordinem reſolutiuum conſtitui. Fieri ergo non poteſt vt ordo ſcientiæ contemplatiuæ ſit miſtus ex compoſitiuo & reſolutiuo, quum reſolutiuus propriè acceptus nullum habeat locum in ſcientia contemplatiua, nec in tota, nec in parte. ob id falſum id quoque eſt, quod ab aduerſario dicitur, ſeruatum eſſe ſaltem in ſcientię inuentione ordinem reſolutiuum; iam enim in libris de methodis demonſtrauimus neque in inuentione, neque in traditione ſcientiæ contemplatiuæ locum vllum habere talem ordinem poſſe: Quòd ſi in inuentione apparet aliqua reſolutio, ea eſt methodus reſolutiua, non ordo; quod enim aduerſarius ait, illum eundem progreſſum eſſe alia

ratione me-

ratione methodum, alia ordinem, vanum prorſus eſt, & ab ipſo gratis pronunciatum abſque vlla probatione, vel declaratione, oſtendere nanque debuiſſet quomodo ſit ordo, & quomodo methodus, & mea argumenta ſoluere; ego enim in ſecundo libro de methodis cap. 7. & 8. demonſtraui reſolutionẽ illam, quæ in ſcientiæ inuentione ſeruatur, nullo pacto ordinem dici poſſe, ideoq; nullum vnquam vel in traditione, vel in inuentione ſcientię contemplatiuæ dari ordinem reſolutiuum, quare argumentum hoc aduerſarii inane prorſus eſt; immo & in eo poſſumus manifeſtam, & inſolubilem repugnantiam notare, ipſe nanque nullum abſurdum pronuntiare ſe putat in cap. 22. dum inquit nullam ferè diſciplinam dari, quæ vno ſimplici ordine tradita ſit, ſed in omnibus fermè ordinem eſſe permiſtum, & multiplicem, in parte compoſitiuum, & in parte reſolutiuum; attamen antea in cap. 20. refutans ordinem definitiuum, quem dicebant aliqui exordiri à medio, contra eum vſus erat hoc argumento, quòd incipiendo à medio neceſſe eſſet modò aſcendere, modò deſcendere, modò componere, modò reſoluere, quare is non eſſet ordo, ſed ordinum confuſio, & permiſtio: eo igitur in loco ipſe confitetur abſurdam eſſe hanc ordinum permiſtionem, nec nomine ordinis dignandam; quomodo igitur poſtea dicit quanlibet diſciplinam habere multiplicem, & permiſtum ordinem, modò compoſitiuum, modò reſolutiuum?

Repugnãtia in dictis aduerſarii.

Ad octauum.

Poſtremum argumentum ſumptum erat ex verbis Ariſtotelis in primo cap. libri de ſenſu, & ſenſilibus, vbi dicit inde medicum incipere, vbi deſinit philoſophus naturalis: ſed hoc argumentum, & verba illa Ariſtotelis tantùm abeſt vt meam ſententiam oppugnẽt, vt potiùs eam maximè comprobent, & ego quidem obſtupeo quomodo vir hic excellentiſſimus auſus ſit locum illum pro ſe adducere; primùm quidem ſi verum eſſet id, quod dicit, philoſophum naturalem deſinere in elementis, & qualitatibus, & temperaturis, hac ipſa ratione oſtenderetur medicum vti ordine reſolutiuo, & incipere à ſanitate, quæ finis eſt, vt anteà oſtendimus, & Galeni teſtimonio comprobauimus, qui docens artis medicæ conſtitutionem ordine reſolutiuo in principio agit de elementis, putans id eſſe agere de fine. Auerroes quoque in principio ſecundi libri colliget inquit nil aliud eſſe ſanitatem, quàm naturalem temperaturam; igitur incipere à temperatura eſt incipere a ſanitate, qui eſt finis medici, ſed falſum omninò eſt quòd philoſophus naturalis in elementis ac primis qualitatibus deſinat; de his enim agitur in libris de cælo, qui in ſcientia naturali ſecundum locum tenent, & in libris de ortu, & interitu, qui eos ſtatim ſequuntur, & tertium obtinent locum; hos autem libros plurimi alii libri naturales ſequuntur; igitur non deſinit naturalis philoſophus in elementis, ac primis qualitatibus; in quonam igitur deſinit? dicat hoc Ariſtoteles in eo ipſo loco, quum enim in illo primo capite libri de ſenſu & ſenſilibus proponat illa omnia accidentia, quæ in ſequentibus libris tractanda erant, nominat poſtremo loco ſanitatem & morbum, & inquit de his quoque agendum eſſe in ſcientia naturali, vt etiam de his libellum conſcripſit, qui vltimus eſt inter paruos naturales, quanquam initiũ tantum eius libri habemus, reliqua deſiderantur. poſtquam igitur dixit naturali philoſopho agendum eſſe de ſanitate & morbo, ſtatim verba illa, quibus aduerſarius vſus eſt, ſubiungit, quæ ſunt hæc [quare ferè naturalium plurimi, & medici, qui magis philoſophicè artem profitentur, illi quidem finiunt ad ea, quę de medicina, hi verò ex his, quę de natura incipiunt quæ de medicina] quũ dicat Ariſtoteles, Quare, infert ergo verba hæc ex proximè dictis, proximè autem dixerat eſſe agendum de ſanitate, & morbo, ergo cui dubium eſſe poteſt quin dicat naturalem deſinere in ſanitate & morbo, à quibus medicus incipit? Huic veritati atteſtatur initiũ, quod extat, eius libelli de ſanitate & morbo, vbi ſimiliter dicit non ſolùm ad medicum, ſed etiam ad philoſophum naturalem pertinere agere de ſanitate, & morbo, & ſtatim ſubiungit hanc tractationem eſſe confinem medico, & philoſopho naturali, propterea quòd vnde medicus incipit, ibi deſinit philoſophus naturalis, nil certè clarius eſt, præſertim quum de nulla alia naturali re loquens Ariſtoteles unquam dicat eam in cõfinio eſſe ſcientiæ naturalis, & artis medicæ, niſi de ſola ſanitate, & ægritudine: aſſerit ergo verum initium artis medicę ritè traditæ eſſe ſanitatem, & morbum, proinde ordinem reſolutiuum ei eſſentialiter competere. Sed quæret aliquis, quomodo philoſophus naturalis deſinit in ſanitate & morbo? hoc quidem declarare ad nos fortaſſe non pertineret, quum ſatis eſſe videatur hanc ſententiam Ariſtotelis eſſe, quòd medicus à ſanitate & morbo initium ſumat, ſic enim aduerſarii argumentum optimè ſoluitur: ſed vt ſententiam meam breuiter proferam, puto Ariſtotelem ſignificare conſiderationem ſanitatis & morbi vltimum habere locum in tractatione de ani-

Vbi deſinit philoſophus naturalis inde medicus incipit.

ne de animalibus, nam in primo illo capite libri de ſenſu & ſenſilibus non commemorat alia ſiue tractata, ſiue tractanda, niſi quę ad animalia, vel uniuersè ad animantia pertineant, & poſtremo in loco ponit ſanitatem & morbum, quæ non ſolius hominis, neque animalium tantùm, ſed uiuentium omnium accidentia ſunt. Vbi igitur deſinit philoſophus naturalis in conſideratione animantiū, inde medicus auſpicatur: itaq; etiam ſi dicamus poſt librum de ſanitate & morbo ſequi tandem libros de plantis, hoc nihil officit, quoniam in iis non tractantur niſi illa, quæ ſunt propria plantarum, in pręcedentibus autem libris, qui uocantur de animalibus, tractantur & illa, quę animalium propria ſunt, & illa, quæ ſunt iis communia cum plantis, inter quæ poſtremum locum tenet tractatio de ſanitate, & morbo; hæc igitur uel hac ratione eſt poſtrema, uel ſaltem ab ultima prorſus philoſophiæ naturalis parte parum diſtat, quum eam ſoli de ſtirpibus libri ſequantur: quare ſi philoſopho illi excellentiſſimo dicere licuit philoſophum naturalem deſinere in elementorum conſideratione, quę tamen multò propinquior eſt initio ſcientiæ naturalis, quàm fini, à quo longiſſimè abeſt, multò magis licet tractationē de ſanitate & morbo appellare poſtremam, quæ poſtremo libro proxima eſt, pręſertim quum teuera etiam poſtrema ſit in uniuerſali animantium conſideratione. Ex his igitur patet quàm leuia ſint contra meam ſententiam argumenta hæc, quod ipſe quoque aduerſarius opinari uidetur, dum in capite 22. & 24. fatetur magis aptari ſcientiis ordinem compoſitiuum, quàm reſolutiuum, contrà uerò artibus magis reſolutiuum, quàm compoſitiuum: quod quidem nunquam ab eo dictum fuiſſe arbitror, niſi poſt librorū meorū editionem. ſed uideat quidnam ex hoc inferatur, quemadmodum enim, teſte Ariſtotele octauo phyſic. 56. & ſecundo de cælo 34. in natura id ſem per dicendum eſt eſſe, & fieri, quod melius ſit, ita in noſtra diſciplinarum traditione confitendum eſt, præſertim apud aduerſariū aſſerentem ſcopum ordinis doctrinæ eſſe imitati naturam. Quoniam igitur ſcientiis magis aptatur ordo compoſitiuus, & artibus magis reſolutiuus, melius eſt in ſcientiis uti compoſitiuo, & in artibus reſolutiuo: quam obrem ſi ſemper id eſt agendum, quod melius eſt, tradendæ ſemper ſunt ſcientiæ ordine compoſitiuo, artes autem ſemper reſolutiuo, quæ mea ſententia eſt.

Repugnātia in dictis aduerſarii.

Hæc ſunt, quæ ad propoſitarum difficultatum diſſolutionem ratio mihi, & res ipſa ſuggeſſit, ad quæ oīa ſcribenda me nec meæ ſententiæ tuendæ cupido, nec res ulla alia compulit, ſed ſolus amor ueritatis, quam ſi mihi aſſequi datum eſt, Deo agendæ & habendæ ſunt gratiæ, ſin minus, mutare ſententiam, ſi mihi ratio perſuaſerit, nunquàm uerebor. Vtcunque ſit, ego quidem Dei immortalis beneficio ita me affectum ſentio, ut meorum dogmatum oppugnatores æquiſſimo animo ſemper tulerim, ſemperq; laturus ſim; utq, nullius amici tanta apud me authoritas eſt, ut mihi uerendum putem aduerſus eum pro ueritate diſputare; ita nulla aduerſum me pro ueritate diſputatio inſtitui ab aliquo poteſt, qua quidpiam de amicitia noſtra, ac de mea erga illum beneuolentia detrahatur. aduerſarius appellari in philoſophando non recuſo, inimicus nemini eſſe uolo; hoc ipſe animo erga omnes literatos uiros quum ſim, eodem erga me eſſe eos omnes cupio, ut ſalua mutua beneuolentia poſſimus ad communem ſtudioſorum utilitatem de philoſophia liberè controuerſari.

FINIS.

Pataui Apud Paulum Meietum.

Cum Licentia Superiorum.